

**KÜRESEL FİNANSAL KRİZLERİN
ORTADOĞUDAKİ KÖRFEZ ÜLKELERİ
BANKALARI VE IRAK BANKALARI
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

**2020
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME**

Mohammed Qasim Taha ALJBURI

Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ

**KÜRESEL FİNANSAL KRİZLERİN ORTADOĞUDAKİ KÖRFEZ
ÜLKELERİ BANKALARI VE IRAK BANKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Mohammed Qasim Taha ALJBURI

Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

KARABÜK

Eylül 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI	5
DOĞRULUK BEYANI.....	6
ÖNSÖZ.....	7
ÖZ.....	8
ABSTRACT.....	10
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	12
ARCHIVE RECORD INFORMATION	13
KISALTMALAR.....	14
ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	15
ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ	15
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	15
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM.....	16
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER.....	16
GİRİŞ.....	17
1. BİRİNCİ BÖLÜM.....	19
KÜRESEL FİNANS KRİZLERE İLİKİN TEORİK BOYUT	19
1.1. Küresel Finans Kriz Kavramı, Özellikleri, Çeşitleri ve Nedenleri, Aşamaları	19
1.1.1. Finansal Kriz Kavramı.....	19
1.1.2. Finansal Krizin Özellikleri.....	20
1.1.3. Finansal Kriz Çeşitleri.....	20
1.1.4. Finansal Krizlerin Nedenleri.....	21
1.1.5. Krizin Aşamaları	26
1.2. Finansal Krizleri Açıklayan Teoriler	26
1.2.1. Klasik Yorum.....	26
1.2.2. Marksist Yorum.....	27
1.2.3. Keynes ve Friedman'ın Yorumu	28
1.2.4. Modern Yorumlar	29
1.3. Yirminci Ve Yirmbirinci Yüzyıl Küresel Finans Krizleri	31
1.3.1. Yirminci Yüzyılda Yaşanan Finans Krizleri	32
1.3.2. Yirmi Birinci Yüzyılda Yaşanan Finans Krizleri.....	34
1.4. 2008 Krizi	35
1.4.1. 2008 Küresel Finans Krizinin Kökenleri	35

1.4.2. 2008 Küresel Mali Krizinin Nedenleri	36
1.4.3. Küresel Finansal Krizin En Önemli İşaretleri.....	40
1.4.4. 2008 Küresel Finans Krizinin Temel Aşamaları	41
1.5. Küresel Mali Krizin Irak ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üye Devletleri Üzerindeki Etkileri	44
1.5.1. Küresel Finans Krizi ve Irak Ekonomisine Etkileri:.....	44
1.5.2. Küresel Finans Krizinin Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üye Ülkelerinin Finansal Piyasaları Üzerindeki Etkileri.....	46
1.6. 2008 Küresel Finans Krizin Üstesinden Gelmek İçin Alınan Önlemler.....	47
1.6.1. Uluslararası Para Fonu Tarafından Alınan Önlemler	47
1.6.2. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği Tarafından Alınan Önlemler	50
1.6.3. Arap Devletleri Tarafından Alınan Önlemler	56
1.7. Finansal Krizlerin Tahmininde Kullanılan Göstergeler	59
1.7.1. CAMELS Standardı Göstergeleri	59
1.7.2. Kriz Erken Uyarı Göstergeleri.....	63
1.7.3. Makroekonomik Göstergeler	64
1.8. Bulaşıcı Finans Krizleri (Finansal Bulaşma)	65
1.8.1. Finansal Bulaşma Kavramı	65
1.8.2. Finansal Bulaşmanın Nedenleri	65
1.8.3. Finansal Bulaşma Modelleri.....	66
1.8.4. Finansal Krizlerin Yayılma Kanalları	68
1.8.5. Krizin Bir Ülkeden Diğere Bulaşması	70
2. İKİNCİ BÖLÜM	72
BANKACILIK SİSTEM ve BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	72
2.1. Bankaların Ortaya Çıkışı.....	72
2.2. Banka Kavramı, Bankanın Önemi, Amaçları ve İşlevi	73
2.2.1. Banka Kavramı.....	73
2.2.2. Bankaların Önemi	74
2.2.3. Bankaları Amaçları	75
2.2.4. Bankaların İşlevi (Faaliyetleri)	75
2.3. Banka Türleri.....	80
2.3.1. Geleneksel Bankacılık.....	80
2.3.2. İslami Bankacılık	83

2.3.3. Irak İslam Yatırım ve Kalkınma Bankası	86
2.4. Bankaların Karşılaştığı Zorluklar (Irak Bankaları)	87
2.5. Bankaların Finansal Performans Değerlendirmesi	88
2.5.1. Finansal Performans Değerlendirmesi Kavramı.....	89
2.5.2. Performans Değerlendirmesinin Temel Dayanak Noktaları	89
2.5.3. Bankaların Finansal Performanslarının Değerlendirilmesinin Önemi	90
2.5.4. Bankaların Finansal Performanslarının Değerlendirilmesinden Yararlananlar.....	91
2.5.5. Performans Değerlendirme Sürecinde Gerekli Olan Kaynaklar.....	93
2.5.6. Performans, Amaç ve Türlerin Değerlendirilmesinde Finansal Analizin Önemi.....	94
2.6. Performans Değerlendirme Girdileri	96
2.6.1. Performans Değerlendirmesi İçin Finansal Girdiler.....	96
2.6.2. Paydaşların Performans Değerlendirmesine Yaklaşımı	96
2.6.3. Performans Değerlendirmesinde Karşılaştırma Kuralları	97
2.7. Bankaların Finansal Performanslarının Değerlendirilme Aşamaları.....	97
2.8. Bankacılık Performansını Etkileyen Faktörler	98
2.8.1. Yapısal Faktörler:.....	99
2.8.2. Çevresel Faktörler	99
2.9. Bankacılık Performansının Değerlendirilme Alanları.....	100
2.9.1. Finansal Bir Aracı Olarak Bankanın Performansının Değerlendirilmesi	100
2.9.2. Bankanın Performansının Personel Gözetimi ve İş İncelemesi Açısından Değerlendirilmesi	101
2.10. Performans Değerlendirme Kriterleri.....	102
3. ÜÇÜNCÜ BÜLÜM.....	104
KÜRESEL FİNANSAL KRİZLEN KÖRFEZ ÜLKELE VE IRAK BANKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	104
3.1 Bankacılık Perspektifinden Küresel Ekonomik Krizin Nedenleri, Irak Merkez Bankası ve Körfez İşbirliği Konseyi Tarafından Alınan Tedbirler	104
3.1.1. Bankacılık Perspektifinden Küresel Ekonomik Krizin Nedenleri	104
3.1.2. Irak Merkez Bankası Tarafından Küresel Finans Krizinde Bankacılık Sektörüne Yönelik Alınan Tedbirler	105
3.1.3. Körfez İşbirliği Konseyi Tarafından Küresel Ekonomik Krizin Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkilerini Azaltmak İçin Alınan Tedbirler .	106

3.2. Küresel Ekonomik Krizin Gelecekteki Yansımaları ve Bunun Bankalar Üzerindeki Etkisi	108
3.3. Bankacılıkta Erken Uyarı Sistemi	108
3.3.1. Arap Merkez Bankalarının ve Para Otoritelerinin Erken Uyarı Sistemine İlişkin Deneyimleri	109
3.4. Bankacılık Krizleri ve Finansal Krizlerin Bankalar Üzerindeki Etkilerinin Azaltılması İçin Alınması Gereken Tedbirler.....	131
3.5. Bankalarda Finansal Performans Göstergeleri	131
3.5.1. Sermaye Yeterliliği	131
3.5.2. Kârlılık Endeksi.....	132
3.5.3. Likidite Endeksi.....	132
3.5.4. Kalite Yönetimi.....	133
3.6. Bankaların Finansal Performans Göstergelerinin Analizi	134
3.6.1. Sermaye Yeterliliği Endeksi	134
3.6.2. Kârlılık Endeksi.....	137
3.6.3. Yönetim Kalite Endeksi.....	139
3.6.4. Likidite Endeksi.....	141
3.7. Küresel finans krizinin Irak ve Körfez Ülkeleri Bankaları Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi	143
3.7.1. Likidite Endeksinin Değerlendirilmesi	143
3.7.2. Yönetim Kalitesinin Değerlendirmesi.....	144
3.7.3. Sermaye Yeterliliğinin Değerlendirilmesi.....	145
3.7.4. Kârlılık Endeksinin Değerlendirilmesi	147
SONUÇ	149
KAYNAKÇA	152
TABLolar LİSTESİ	159
ŞEKİLLER LİSTESİ	160
ÖZGEÇMİŞ.....	161

TEZ ONAY SAYFASI

Mohammed Qasim Taha ALjhuri tarafından hazırlanan “KÜRESEL FINANSAL KRİZLERİN ORTADOĞUDAKI KÖRFEZ ÜLKELERİ BANKALARI VE IRAK BANKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ” ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ

.....

Tez Danışmanı, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 15./09/2020

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Fatma Zehra TAN (KBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Yaşar AKÇA (BÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Mohammed Qasim Taha ALJBURI

İmza :

ÖNSÖZ

Çalışmalarımda bana yardımcı olan sevgili hocama Neşe YILDIZ teşekkür ederim

Karabük Üniversitesi'nde bana öğretmenlik yapan tüm hocalara da teşekkür ediyorum

Sevgili anneme ve sevgili babama, çocukluğumdan beri bana maddi ve manevi destek verdikleri ve hiçbir şeyden esirgemedikleri için teşekkür ederim, kardeşlerime teşekkür ederim.

Ve yanımda duran tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim

Mohammed Qasim Taha ALJBURI

Karabük 2020

ÖZ

1990'lı yıllarda Arap ülkelerinde gerçekleşen finans krizler, tekrarlanmasından endişe duyulan olgular olagelmıştır. Bu endişenin başlıca nedenleri, söz konusu finans krizlerinin ciddi boyutlara ulaşan sonuçları ile piyasalara ve bankacılık sistemine yönelik tehditleridir. Öyle ki bu finans krizleri ülkenin ekonomik ve siyasi istikrarını tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır. Bu finans krizlerinin etkilerinin, ülke içerisinde tüm sektörlerle yayılması ve Dünya Ticaret Örgütü'ne katılma sürecinde olan ve buna bağlı olarak küresel ekonomiye entegrasyon sürecindeki yer alan ve sürecin bir sonucu olarak ekonomik ve finansal açıdan savunmasız hale gelen gelişmekte olan ülkeler ile bazı gelişmiş ülkelere de bulaşması bu finansal krizlerin en tehdit edici yönleri olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada, 2008 küresel finans krizinin Irak ve Körfez Arap ülkeleri bankaları üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Bu kapsamda, 2008 küresel finans krizi sürecinde Irak ve Körfez Arap ülkelerindeki bankaları finansal performansları üzerinde etkili olan en önemli faktörlerin tespit edilmesi amaçlanmış ve bankaların krizin etkilerini bir ölçüde sınırlandırmak için gösterdiği çabalara değinilmiştir. Bu bağlamda çalışmamızda, araştırmanın örneklemini oluşturan Irak ve Körfez Arap ülkelerinde yer alan bazı bankaların 2006 – 2014 yıllarındaki finansal nitelikleri ve performansları değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada üzerinde durulan temel soru, 2008 küresel finans krizinin Ortadoğu'da, Irak ve Körfez Arap Bankaları üzerindeki etkilerinin neler olduğudur. Bu bağlamda, küresel finans krizinin Ortadoğu'da, Irak ve Körfez Arap ülkelerindeki yer alan bankaların finansal performansları üzerindeki etkileri; sermaye yeterliliği endeksi, kârlılık endeksi, likidite endeksi ve yönetim kalite endeksi gibi bazı göstergeler kullanılarak ölçülmüş ve değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın sonucunda, küresel finans krizinin yönetilmesinde İslami Bankaların, geleneksel bankalara göre daha başarılı olduğu, krizden daha az etkilendiği, bu bağlamda çok daha iyi performans gösterdiği ve kriz süresince istikrarlarını koruyabildikleri tespit edilmiştir. Öyle ki, Irak İslami Yatırım ve

Kalkınma Bankası'nın kriz öncesi sermaye yeterliliği %53,75 iken, bu oran kriz başlangıcında %36,64 seviyesine gerilemiş ancak krizin sonunda istikrarını geri kazanarak %64,48'e ulaşmıştır. Ancak, geleneksel bankacılık sistemi çerçevesinde faaliyet gösteren Kuveyt Uluslararası Bankası için bu oranların krizden önce %17,74, krizin başlangıcında %15,22 ve krizin sonunda ise %17,18 olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küresel Finans Krizi, Bankacılık, İslami Bankacılık, Geleneksel Bankacılık, Bankaların Finansal Performansı

ABSTRACT

The recurrence of financial crises in the Arab countries during the nineties was an alarming and interesting phenomenon. The reasons for this are that their negative effects were severe and dangerous, threatening the economic and political stability of the countries concerned, in addition to the spread of these effects and the contagion of financial crises to include other developing and developed countries as a result of the economic and financial openness that Witnessing these countries.

This study deals with the effects of the global financial crisis of 2008 on Iraqi and Gulf states' banks. In this study, we tried to limit the effects of the crisis on banks in order to identify the most important factors affecting the financial performance of Iraqi and Gulf states banks in light of the 2008 financial crisis. The study sample represented a group of Iraqi and Gulf banks from 2006-2014.

The study is based on the following problem: What is the extent of the impact that the global financial crisis of 2008 had on Iraqi and Gulf states banks in the Middle East? The impact of the global financial crisis on the financial performance of Iraqi and Gulf states banks in the Middle East was measured by using some indicators, including capital adequacy, profitability index, liquidity index and management quality index.

At the end of this study, it was concluded that Islamic banks were much better than conventional banks in managing the crisis, the least affected by the crisis, and they succeeded to some extent in managing the crisis and were more stable than traditional banks. For example, the capital adequacy of the Iraqi Islamic Bank for Investment and Development before the crisis was 53.75%, while at the beginning of the crisis decreased to 36.64%, and at the end of the crisis, it increased to 64.48%. As for the Kuwait International Bank, which represents traditional banks, it was 17.74%

before the crisis, while it was decreased to 15.22% at the beginning of the crisis, and returned to 17.18% at the end of the crisis.

Keywords: Global Financial Crisis, Banking, Islamic Banks, Conventional Banks, Financial Performance of Banks

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Küresel Finansal Krizlerin Ortadoğudaki Körfez Ülkeleri Bankaları ve Irak Bankaları Üzerindeki Etkisi
Tezin Yazarı	Mohammed Qasim Taha ALJBURI
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr.Üyesi Neşe YILDIZ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	Eylül 2020
Tezin Alanı	İşletme
Tezin Yeri	KBÜ 7 LEE
Tezin Sayfa Sayısı	165
Anahtar Kelimeler	Küresel Finans Krizi, Bankacılık, İslami Bankacılık, Geleneksel Bankacılık, Bankaların Finansal Performansı

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	The Impact of Global Financial Crises on Banks in The Middle East Gulf Countries and Iraq Banks
Author of the Thesis	Mohammed Qasim Taha ALJBURÍ
Advisor of the Thesis	Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	September 2020
Field of the Thesis	Business Management
Place of the Thesis	KBU 7 LEE
Total Page Number	165
Keywords	Global Financial Crisis, Banking, Islamic Banks, Conventional Banks, Financial Performance of Banks

KISALTMALAR

- $\Delta\%er$: Nominal döviz kurunun dolar karşısındaki yüzde değişimini temsil eder.
- Δres : Merkez bankasının net yabancı varlıklarındaki parasal bazda yüzde değişimi temsil eder.
- $\frac{1}{\sigma\Delta\%er}$: Döviz kurundaki değişimin standart sapmasını temsil eder.
- NAF:** Merkez Bankasındaki net yabancı varlıkları temsil eder.
- Mb:** Nakdi temsil eder.
- (A):** Alt gösterge verilerinin gerçek değerini temsil eder
- (Min):** Verinin minimum değerini temsil eder.
- (S.D):** Standart sapma değerini temsil eder
- (Z):** Bir değişkenin standart değerini temsil eder.
- Z1 – Z6:** Alt endekslerin her birini temsil eder.

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusunu “Küresel Finansal Krizlerin Ortadoğudaki Körfez Ülkeleri Bankaları ve Irak Bankaları Üzerindeki Etkisi” oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

- Bu çalışmanın temel amaçları şunlardır:

- Küresel finansal krizleri tespit etmek, oluşumlarının tarihsel sırasını ele almak, ortaya çıkma nedenlerini ve çeşitli ülkeler üzerindeki etkilerini tespit etmek ve ardından bunlardan kaçınmak için en önemli politikaları sunmak,

- Küresel finansal krizi tanımlamaya çalışmak, türlerini ve ona yol açan en önemli nedenleri bilmek ve sonra bu türler arasındaki ilişkiyi bilmek,

-Çeşitli gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin finansal krizlerle ve tedavi yöntemleriyle nasıl başa çıktıklarını ayrıntılı olarak ortaya koymak,

-Küresel finansal krizin ışığında Körfez ve Irak bankalarının Ortadoğu'daki durumunu ortaya çıkarmak ve bu krizin Körfez ve Irak bankaları üzerinde bir etkisinin olup olmayacağını seçmek,

-Finansal krizin bankaların finansal performansları üzerindeki etkilerini belirlemektir.

Çalışmanın önemi, küresel finansal krizin, Körfez ve Irak bankalarının etkilerinin sermaye yeterliliği, karlılık, likidite ve yönetim kalitesi göstergeleri ile bilinmesinde açıkça görülmektedir. Bu göstergeler, bankaların finansal performansının gücünü yansıttığı için kullanılmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma, tamamen teoriktir ve küresel krizlerin nedenleri ile Körfez ve Irak bankalarını nasıl etkilediğini literatür taraması üzerinden ortaya koymaktadır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Çalışmanın hipotezi, küresel mali krizin Irak ve Orta Doğu'daki islami ve geleneksel bankalar üzerindeki etkisinin bulunduğudur.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırma, küresel finansal krizin Orta Doğu'daki Körfez ve Irak bankaları üzerindeki etkilerini bilmek için Körfez ve Irak bankalarının yıllık raporlarından ve 2006'dan 2014'e kadar veri toplamakla sınırlıdır.

GİRİŞ

1990'lı yıllarda Arap ülkelerinde gerçekleşen finans krizler, tekrarlanmasından endişe duyulan olgular olagelmıştır. Bu endişenin başlıca nedenleri, söz konusu finans krizlerinin ciddi boyutlara ulaşan sonuçları ile piyasalara ve bankacılık sistemine yönelik tehditleridir. Öyle ki bu finans krizleri ülkenin ekonomik ve siyasi istikrarını tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır. Bu finans krizlerinin etkilerinin, ülke içerisinde tüm sektörlerle yayılması ve Dünya Ticaret Örgütü'ne katılma sürecinde olan ve buna bağlı olarak küresel ekonomiye entegrasyon sürecindeki yer alan ve sürecin bir sonucu olarak ekonomik ve finansal açıdan savunmasız hale gelen gelişmekte olan ülkeler ile bazı gelişmiş ülkelere de bulaşması bu finansal krizlerin en tehdit edici yönleri olarak değerlendirilmektedir.

Körfez Arap ülkeleri ve Irak'ın karşı karşıya kaldığı finansal krizler ve bu krizlerin küresel boyutta bulaşıcı niteliklere sahip olması ve görülme sıklıkları oldukça ciddi boyutlara erişmiştir. Bu krizler, Doğu Asya ülkelerinin yanı sıra, Rusya Brezilya, Arjantin, Meksika diğer Latin Amerika ülkelerinde de hissedilmiş ve küresel bir etki göstermiştir.

Finans krizlerinin sıklığı ve ülkelerin ekonomileri ile toplumları üzerindeki etkilerinin şiddeti nedeniyle bu krizler ekonominin en çok tartışılan konuları arasında yer almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde gayrimenkul kredisi (Mortgage) sektöründe başlayıp diğer sektörlerle yayılan, Amerikan ekonomisini sarsan ve daha sonra küresel bir boyut kazanan küresel finans krizini 2008 yılı boyunca küresel finans sistemini etkisi altına almıştır. Bu kriz, iktisatçılar tarafından 1929 yılındaki Büyük Buhan'dan sonra görülen en şiddetli ve en tehlikeli finans krizi olarak kabul edilmektedir. 2008 küresel finans krizi Amerika Birleşik Devletleri gayrimenkul sektöründe patlak verdikten sonra çok kısa bir süre içerisinde Dünya geneline yayılmış ve çok sayıda ülkenin finans piyasalarını etkilemiştir. Krizin yayıldığı ülkelerde, vatandaşlar arasında hakim olan panik havası, bireyleri ve yatırımcıları bankada bulunan mevduatlarını çekmeye yönlendirmiş ve böylece krizin ciddiyeti gittikçe artmıştır. Bireylerin ve yatırımcıların kriz karşısındaki bu tutumu bankalarda kredi açıklarına neden olmuş ve finansal kurumların çöküşü kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu durum bankaları ve finans kurumlarını hayli zorlamıştır. Bu durumda, çok sayıda finansal kurum ve banka çeşitli varlıklarını düşük fiyatlarla satma yoluna gitmiş ve

zarar etmişlerdir. Buna bağlı olarak piyasalara yönelik güven oldukça azalmıştır. İslami bankalar ve İslami finans kurumları da piyasadaki likidite kıtlığından, Amerikalı ve Avrupalı şirketlere ve gayrimenkullere yönelik bazı yatırımlarından dolayı krizden kısmen de olsa etkilenmiştir. Bu çalışmada finans krizi kavramı, finans krizi türleri, küresel finans krizindeki en önemli dönüm noktaları ve küresel finans krizi ile mücadele etmeye yönelik çabalar tanımlanmıştır. Bütün bunların yanında, banka kavramı, banka türleri ve finansal krizin İslami ve geleneksel bankaların finansal performansları üzerindeki etkilerine odaklanılmaktadır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL FİNANS KRİZLERE İLİKİN TEORİK BOYUT

1.1. Küresel Finans Kriz Kavramı, Özellikleri, Çeşitleri ve Nedenleri, Aşamaları

1.1.1. Finansal Kriz Kavramı

Aşağıda yer verilen tanımlar da dahil olmak üzere finansal krizin çeşitli tanımlamaları mevcuttur ancak üzerinde uzlaşıya varılmış tek bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir. Bu bağlamda finansal kriz, “ekonomik dengeleri etkileyen, ağır etkilere sahip olan ve beklenmedik bir anda gerçekleşen, etkileri farklı sektörlerde hissedilen ve finansal kurumlarda yapısal ve işlevsel bozulmalara neden olan karışıklık hali” olarak tanımlanmaktadır (Farid, 2009: 12).

Başka bir yaklaşım çerçevesinde finansal kriz, parasal ve mali spekülasyonların görüldüğü, sürekli işsizliğin ortaya çıkması ve borsanın iflası gibi istenmeyen sonuçlara yol açan bir olgu olarak da tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda finansal kriz, “finansal ve finansal olmayan çok sayıda kurumun işlevsel ve yapısal faaliyetlerinin başarısızlıkla sonuçlandığı finansal sistemin geniş kapsamlı bir şekilde çöküşüne yol açan ve ardından şiddetli bir ekonomik durgunluğun takip ettiği bir olaydır (Cortel, 2009: 3). Finansal kriz, bir ya da daha fazla varlık türünün fiyatlarında meydana gelen ani düşüşlerle karakterize edilmektedir. Söz konusu bu varlıklar; üretim sürecinde kullanılan makineler, ekipmanlar veya binalar gibi fiziksel varlıklar olabileceği gibi hisse senetleri, tasarruf mevduat hesapları gibi finansal varlıklar ya da petrol ve yabancı para birimlerini içeren finansal türevler ve vadeli işlem sözleşmeleri olabilmektedir.

Bahsedilen bu varlıkların değerinde meydana gelen ani düşüşler, bu varlıklara sahip olan finansal kurumların iflasına yol açabilmektedir. Varlık fiyatlarındaki ani düşüşler, bir fiyat balonunun patlamasına benzetilmektedir. Bu spekülatif durum finansal balon olarak adlandırılmaktadır. Bu durumda, bir ya da daha fazla türde finansal ve fiziksel varlığın normal ve gerçek fiyatlarının çok üzerinde değerlerle alınması söz konusudur (Mahmoud Abdel-Hafeez, 2009: 23).

Spekülasyon, fiziksel ve finansal varlıkların tahsis ve teşkil amaçları haricinde edinimi veya getirilerinden ziyade fiyatlarındaki dalgalanmalardan yararlanmak amacıyla kullanımı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, kullanma amacı gözetilmeksizin alınan bir evin yalnızca alıp satma amacıyla edinimi veya herhangi bir yatırım amacı güdülmeksizin döviz alım ve satım işlemleri spekülasyona örnek olarak verilebilmektedir (Mahmoud Abdel-Hafeez 2009: 23).

1.1.2.Finansal Krizin Özellikleri

Finansal kriz, aşağıda yer verilen bir dizi temel özellik ile karakterize edilmektedir.

Krizin şiddetli bir şekilde ve beklenmeyen bir anda ortaya çıkması,

Kriz faktörlerinin ve bu faktörlerin ortaya çıkma nedenlerinin karmaşık bir yapıda olması, birbiri ile çakışması ve örtüşmesi,

Krizle dair yeterli bilginin olmaması ve bir bilgi eksikliğinin söz konusu olması,

Krizin etkilerinden dolayı korku ve panik halinin ortaya çıkması,

Panik Hali: Kriz bir şok durumuna ve başlangıcında yüksek derecede gerginliğe ve kaygıya neden olmasından dolayı krize karşı etkili ve hızlı bir eylemler bütününe sergilenmesine yönelik potansiyeli zayıflatmaktadır. Bununla birlikte, yetkili otoriteler tarafından yanlış ve sert tepkiler verilmesi de panik hali ile ilgilidir (Cortel, 2009: 3).

1.1.3.Finansal Kriz Çeşitleri

Bankacılık Krizi: Bu tür krizler, mudilerin bankada bulunan mevduatlarını çekme talebinde ani bir artışın meydana gelmesi, bankanın likidite krizi ile karşı karşıya kalması, krizin diğer bankalar tarafından da hissedildiği bir hal alması, bankaların kredi taleplerini karşılayamaması ya da mevduat rezervine sahip oldukları halde kredi taleplerini reddetmeleri gibi hallerde ortaya çıkmaktadır. Bu tür krizler bankacılık sektörü içerisinde sistematik bir kriz olarak etkilerini göstermektedir. Bankaların mudilerin para çekme taleplerini karşılayamaması ve kredi vermeyi reddetmeleri halinde bir kredi sıkışıklığı meydana gelmektedir. Kredi sıkışıklığı, kredi talebinin aşırı artışı bir ortamda kredi dağıtımında sorunların ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Bu durum, bankaların kredi verme faaliyetlerinin azalması ile karakterize edilmektedir (Şehata, 2009 :5-26).

Para Piyasası Krizi: Finansal piyasalarda bu türdeki krizlerin ortaya çıkma nedeni, balon fenomeni terimi ile tabir edilen durumdur. Balon terimi varlıkların fiyatlarının herhangi bir gerekçeye dayalı olmadan artması ve gerçek değerlerini fazlasıyla aşması anlamına gelmektedir. Bu durumda, söz konusu varlıkların satışında yaşanan yoğunluk, varlıkların fiyatlarının düşmesine yol açar. Dolayısıyla piyasalarda bir panik havası hâkim olur ve bu düşüş bankacılık sektöründe ve diğer sektörlerde diğer varlıkların fiyatlarına da yansır (Şehata, 2009 :5-26).

Döviz Krizi: Bu tür krizler, ilgili para biriminin bir mübadele aracı olarak işlevini yerine getirme kabiliyetini büyük ölçüde etkileyen spekülasyonlar ve operasyonlar sonucunda para biriminin değerinin düşürülmesi ile ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ilgili para birimi rezervlerinin %25 oranında değer kaybetmesi ile makul sınırlara aşılmakta ve bu kriz bir ödemeler dengesi krizi olarak karşımıza çıkmaktadır (Şehata, 2009: 5-26).

1.1.4.Finansal Krizlerin Nedenleri

Bir finansal krizin ortaya çıkmasını etkileyen çok sayıda neden vardır. Bu nedenlerden en önemlileri şu şekilde özetlenebilmektedir:

1. Makroekonomik İstikrarsızlık: Döviz kurundaki dalgalanmalar, krizlerin en önemli harici etkeni olarak kabul edilmektedir. Ticaret değerindeki bozulma, ihracat ve ithalat ile ilgili alanlarda faaliyet gösteren müdahilelerin ödemeler başta olmak üzere çeşitli yükümlülüklerini yerine getirememelerine yol açmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre, finansal krizin yaşandığı gelişmekte olan ülkelerin %75'inde kriz oluşmadan önce ticaret haddi değerlerinde %10 oranında bir düşüş olduğu görülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde görülen finansal krizlere yol açan harici etkenler arasında küresel faiz oranlarındaki dalgalanmaları da saymak mümkündür. Küresel faiz oranlarındaki büyük değişimler başka bir ifade ile küresel faiz oranlarındaki dalgalanmalar, gelişmekte olan ülkeleri ve bu ülkelerden gelen sermaye akışlarını doğrudan etkilemektedir. Öyle ki küresel faiz oranlarındaki dalgalanmalar 1990'lı yıllarda yalnızca borçlanma maliyetlerini %50 - %67 aralığındaki oranlarda etkilemiştir (Tony Nagy, 2004: 4). Bu harici etkenlerin üçüncüsünün de reel döviz kurlarındaki dalgalanmalar olduğunu belirtmek mümkündür. Çeşitli çalışmalar ve araştırmalar, reel döviz kurlarındaki dalgalanmaların çok sayıda finansal krizin

doğudan ya da dolaylı nedeni olduğunu ortaya koymaktadır. Öyle ki, Güney Amerika'da yer alan 22 adet gelişmekte olan ülkenin reel döviz kurlarındaki dengesizliklerin bu ülkeleri ekonomik olarak olumsuz etkilediği çeşitli çalışmalar ve araştırmalar ile doğrulanmıştır. Ayrıca bu durum Güneydoğu Asya ülkelerinde daha yüksek oranda hissedilmektedir. Yapılan çalışmalar, reel döviz kurlarındaki keskin artışın finansal krizlere yol açtığını da ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Güney Amerika ülkelerinde ve gelişmekte olan diğer Dünya ülkelerinde, finansal krizlere neden olan doğrudan etkenler arasında ekonomik resesyonlar da yer almaktadır. Ekonomik resesyon, finansal krizlerin ortaya çıkmasında önemli rol oynayan gayri safi hasıla artışı düzeyleri üzerindeki olumsuz etkilerin yanı sıra fiyat seviyelerindeki artışlardan kaynaklanmaktadır (Tony Nagy, 2004: 4)

2. Finans Sektöründeki İstikrarsızlık: Bu duruma örnek olarak 1980'li ve 1990'lı yıllarda Güneydoğu Asya ülkelerinin finans sektöründe yaşadıkları kontrolsüz serbestleşmeyi ve genişlemeyi göstermek mümkündür. Öyle ki, 1980'li ve 1990'lı yıllarda Güney Doğu Asya ülkeleri, ekonomik ve ticari şeffaflık sağlanmadan ve gerekli önlemler alınmadan finansal bir liberalleşme sürecine girmişlerdir. Uzun yıllar süren ekonomik izolasyon durumu, baskılayıcı finansal politikalar, borçlanma baskısı ve finans sektörünün ekonomideki zayıf konumu bu ülkelerde krize yol açan başlıca etkenler olmuştur. Bu ülkelerde finans sektörü alanındaki liberalleşme girişimlerine yönelik yapılan hazırlıkların yetersizliği ve kurumsal, yasal ve düzenleyici çerçevelerin zayıflığı ülkeleri finansal problemlerle karşı karşıya bırakmıştır. Bu ülkelerde mali krizlerin ortaya çıkışında, kredi kullanımının genişletilmesi, yurt dışından büyük sermaye akışlarının sağlanması ve menkul kıymetler alanında bir çöküşün yaşanması etkili olmuştur. Güney Kore'de görülen finansal krizde olduğu gibi kriz, tüketici kredileri veya gayrimenkul kredileri gibi belirli bir kredi türüne bağlı olarak gelişebilmektedir. Aynı durum, kamu sektörü veya herhangi bir özel sektöre bağlı olarak da gelişebilmektedir. Ayrıca Tayland'da görülen finansal krizde olduğu gibi kriz endüstri veya ticaret sektörleri ile de ilgili olabilmektedir. Bu durumda, gelişmekte olan ülkeler finansal krizlere maruz kaldıkça, kredi kullandırma konusunda büyük bir genişlemeyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum yalnızca gelişmekte olan ülkeler için geçerli değildir. Öyle ki, Finlandiya, Norveç, İsveç, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi sanayileşmiş ve refah düzeyi yüksek ülkelerde de benzer etkenlerden kaynaklanan finansal krizler görülmüştür. Gelişmekte olan ülkelerde finansal krizlerin

ortaya çıkmasından önce borsalarda bir çöküşün yaşandığı görülmektedir. Bu çöküş, 1980'li ve 1990'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerde, sanayileşmiş ülkelere kıyasla daha büyük çaplı ve daha etkili bir şekilde gerçekleşmiştir. 1994 yılında Mishkin tarafından yapılan bir çalışmada, 1990'lı yılların başlarında Venezuela'da yaşanan finansal krizde olduğu gibi, borsadaki çöküşün sıklıkla bir finansal krizin ortaya çıkmasından önce görüldüğü ve bu durumun finansal krizlerin güçlü ve önemli bir belirtisi olduğu ifade edilmektedir (Al-Azzawy ve Hamis, 2009: 83)

-Bankaların Varlıkları ve Yükümlülükleri Arasındaki Uyumsuzluk (Aktif ve Pasif Kalemlerdeki Uyumsuzluklar): Bankaların kredi kullanımında genişlemeye gitmesi, bilhassa, bankaların mevcut ve acil yükümlülüklerini yerine getirmesini engelleyen likidite yetersizliğine yol açabilmektedir. Bu durumda, bankaların aktif ve pasif kalemleri arasında tutarsızlık ortaya çıkmaktadır. Bu durum, küresel faiz oranlarının yurt içi faiz oranlarından daha yüksek ve daha cazip olduğu hallerde veya yurt içi faiz oranlarının yüksek ve döviz kurunun sabit olduğu hallerde meydana gelmektedir. Böyle bir durum, yerel bankaları yurt dışındaki kaynaklardan borç almaya itmektedir (Abdul Ghani bin Ali, 2009: 8-9)

-Gerekli Tedbirler Almadan Gerçekleştirilen Finansal Serbestleşme (Korunmasız Finansal Liberalizasyon): Finansal krizlerin ortaya çıkmasına neden olan nedenlerden biri de gerekli önleyici tedbirler alınmaksızın, hızlı ve kontrolsüz bir şekilde gerçekleştirilen finansal serbestleşme sürecidir. Bu durum uzun süren finansal izolasyon dönemlerinden sonra ortaya çıkmaktadır. Bu duruma örnek olarak faiz oranlarının serbestleştirilmesi verilebilmektedir. Bilhassa geçiş dönemlerinde, daha önce belirli bir baskı ve koruma altında olan faiz oranları, finansal serbestleşme kararı ile birlikte yerel bankalar düzeyinde farklılıklar göstermektedir, böylece gelişmekte olan ülkelerde yerel faiz oranlarına farklılıklara ve dengesizliklere tanık olunmaktadır. Bu durum, bilhassa, yerel piyasalarda, gayrimenkul kredileri ve yatırım kredileri başta olmak üzere yurt içi kredi faiz oranlarında artışa neden olan kredi kullandırılmasındaki genişlemelerle ilişkilendirilmektedir. Finansal Serbestleşme, bankalar için yeni kredi riskleri ortaya çıkarmakta ve bu riskler de bankaların kredi taleplerini değerlendirememesine ya da karşılayamamasına yol açmaktadır. Böyle durumlar da, bankaların finans piyasalarına kontrolsüz bir şekilde girmesine, tam olarak planlanmamış ve hazırlanmamış kredi faaliyetleri ile bankalar arasında yoğun bir rekabet ortamının oluşturulmasına ve finansal serbestleşme sürecinden önce geçerli

olan denetim tedbirlerinin göz ardı edilmesine yol açarak, bankaların, üstesinden gelemeyeceği yeni riskler ve krizlerle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Finansal serbestleşmenin yol açtığı çok sayıda krize örnek olarak Brezilya, Şili, Endonezya, Meksika ve Venezuela’da yaşanan krizleri saymak mümkündür. Ayrıca, Bazı İskandinav ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri’nde de finansal serbestleşme sürecinin ilk beş yılında toplam 18 adet finansal krizin yaşandığı bilinmektedir (Abdul Ghani bin Ali, 2009: 8-9)

-Kredi Tahsisine Devletin Müdahale Etmesi: Bankacılık sistemine yönelik devlet müdahaleleri, finansal krizlerin en önemli nedenlerinden birdir. Devlet, çoğu durumda, kalkınmada sürdürülebilirliğin sağlanması adına belirli ekonomik sektörleri ve belirli coğrafi bölgeleri finanse edebilmektedir. Ancak kimi durumlarda bu sektörlerin veya bölgelerin finanse edilmesi ekonomik maksatlardan ziyade politik amaçlar doğrultusunda gerçekleşebilmektedir. Arap ülkelerinde bankacılık sektörü devletin kontrolü altında olduğundan dolayı, bankacılık sektörüne ve bilhassa kredi tahsisine yönelik devlet müdahaleleri, sektörde sorunlara neden olmakta, üretkenlikte ve verimde düşüşlere yol açmakta, yeniliklere yönelik teşviklerin yetersiz kalmasına sebebiyet vermektedir. Arap ülkelerinde devletin kredi tahsisine müdahalesi, finansal krizlere neden olan önemli bir etken olarak kabul edilmektedir. Devletin böyle bir müdahalesi, ödeme gücünü veya bir yatırım projesinden kaynaklanan riskleri göz önünde bulundurmada kredilerin tahsis edilmesine yol açmaktadır. Böyle krediler ise nüfuz sahibi bireylere ve hükümetle önemli ilişkileri olan kişilere fayda sağlamaktadır. (Abdul Ghani bin Ali, 2009: 8-9)

-Muhasebe, Denetim ve Düzenleyici Sistemlerdeki Zayıflıklar: Finansal krizlerin ortaya çıkmasına neden olan etkenler arasında, uygulanan muhasebe prosedürlerindeki sorunlar, bilhassa bankalardaki şüpheli kredilerin ve alacakların yüzdesine ilişkin bilgilerin ifşa edilmesi gibi denetim problemleri, özellikle tek bir borçluya sunulan azami kredi sayısı ve bunların banka sermayesindeki yüzdesinin ifşa edilmesi gibi kanuna aykırı düzenleyici problemler sayılabilmektedir. Bu örneklere ek olarak, kredi risklerinin değerlendirilmesinde ortaya çıkan hatalar, Güney Kore’de yaşanan kriz gibi aşırı gayrimenkul kredisi ve tüketici kredisi verilmesi gibi belirli bir tür krediye odaklı finansal krizlerin ortaya çıkmasında rol oynayan bankacılık sistemindeki denetim eksikliği de sayılabilmektedir. Yapılan çalışmalarda, bankacılık sistemindeki kontrol eksikliğinden dolayı 28 ülkede finansal krizin ortaya çıktığı

doğrulanmaktadır. Ayrıca belirlemek gerekir ki, bu sistemlere yönelik yapılan iyileştirmeler ve geliştirmelerin yanı sıra sistemdeki hataların tekrarlanmasını engelleyen düzenleyici mevzuatların değiştirilmesine rağmen, tedbirlerin göz ardı edilmesi bu krizlerin tekrarlanmasına yol açmaktadır (Abdul Ghani bin Ali, 2009: 8-9)

3. Teşvik Sisteminin Bozulması: Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren finans kurumlarının üst yönetim kadrosundaki deneyim eksikliği, krizlerin oluşmasının bir nedeni olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu kurumların organizasyon yapısındaki fiili değişikliklere karşın karar alma mekanizmasını oluşturan üst yönetimin görevlerinde ısrarcı olması nedeniyle teşvik sisteminde bozulmanın meydana geldiğini belirtmek mümkündür. Bu durum, krizlerin oluşumuna yol açmakta ve krizlerin etkilerinin azaltılmasına olumsuz yönde etki etmektedir. Bu sorunun etkileri, muhasebe sistem ve işlemleri açısından zayıf bankacılık denetiminin bir sonucu olarak üst yönetimin bankanın kötü borçlarını gizlemesine yol açmaktadır. Dolayısıyla, bankacılık sektöründeki finans kurumlarının risk yönetimi hazırlıklarını yeterli düzeyde yapmaları mümkün olmamaktadır (Musa Al-Lawzi vd, 2011: 34)

4. Döviz Kuru Politikaları: Bir ülkenin Merkez Bankasındaki döviz rezervlerinin yetersizliği o ülkede kur krizinin görülmesine yol açmaktadır. Bu tür krizlerin örnekleri Meksika'da ve Arjantin'de görülmüştür. Sabit kur politikasının uygulandığı ülkelerde, bir kur krizinin ortaya çıkması, ödemeler dengesinde açığa ve dolayısıyla para arzında kıtlığa ve buna bağlı olarak iç faiz oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Esnek döviz kuru politikasının benimsenmesi durumunda, finansal krizin bankacılık sistemi düzeyinde hissedilmesi göreceli olarak daha az şiddetli olmaktadır. Esnek döviz kurunun uygulandığı hallerde ortaya çıkması muhtemel bir döviz krizi daha az şiddetli bir finansal krize yol açmaktadır. Öyle ki, esnek kur uygulanması ile ortaya çıkan döviz krizi bir çeşit devalüasyona yol açmaktadır. Devalüasyon durumunda ise sabit kur rejimine göre esnek kur rejiminde bankacılık sektörü üzerindeki etkiler sınırlı kalmaktadır. Döviz değerinin ve yurtiçi fiyatlarının artmasıyla ilişkili olarak bankanın varlık ve yükümlülüklerinin değeri düşmektedir. Bu durum bankacılık sektörü içerisinde bir çeşit istikrar durumu yaratmaktadır (Al-Ghazali, 2004:4,8)

1.1.5. Krizin Aşamaları

Tıpkı doğal afetlerde olduğu gibi ekonomik krizlerde de şok hali, krizin temel özelliklerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Ancak, krizin birdenbire olmadığı ve kriz halini hazırlayan bir dizi aşamalar olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bir finans krizinin yakın zamanda görülebileceğine dair bazı belirtiler ve göstergelerden söz etmek mümkündür.

Erken Uyarı Aşaması: Bu aşama, yakın zamanda bir krizin ortaya çıkacağını göstermektedir. Erken uyarı aşamasındaki belirteçler, kriz kaynaklı göstergelerdir.

Ortaya Çıkma ve Belirme (Kristalizasyon) Aşaması: Bu aşama, krizin ortaya çıktığı ve özelliklerinin açık bir şekilde belli olduğu, hissedildiği aşamadır.

Gelişme ve Yayılma Aşaması: Bu aşama krizin etkilerinin artış gösterdiği ve krizin yayılmaya başladığı aşamadır.

Patlama Aşaması: Bu aşama, krizin etkilerinin ciddi boyutlara ulaştığı ve krizin zirve noktasına eriştiği aşamadır.

İstikrar Aşaması: Krizin, finansal güvenliği ve istikrarı tehdit eden unsurlarını pekiştirip tamamladığı aşamadır.

Çözüm Bulma Aşaması: Krizin bu son aşaması, krizden çıkmak için çözüm yollarının arandığı aşamadır (Al-Wabli, 2011: 11).

1.2. Finansal Krizleri Açıklayan Teoriler

Finansal krizlerle karşılaşılan ilk zamanlardan itibaren günümüze kadar geçen süreçte çeşitli ekonomi düşüncelerinin oluşturduğu ekollere ait farklı ekonomik düşünürler, finansal krizleri açıklamak için çok sayıda teori geliştirmiştir. Bu teorilerden en önemlilerine aşağıda yer verilmektedir.

1.2.1. Klasik Yorum

Belirli periyotlarda döngüsel olarak meydana gelen ekonomik krizlerin ortaya çıkmasında kapitalist ekonominin derin çelişkilerini anlamak ve açıklamak hususunda Adam Smith ve David Ricardo yetersiz kalmaktadır. Ricardo, üretimdeki artışın tüketimde de bir artışa neden olacağını ve bu denge korundukça kapitalist üretimin sınırsız genişleme potansiyeline sahip olduğunu öne sürmektedir. Bu nedenle

Ricardo'ya göre genel bir üretim fazlası durumu söz konusu olmamaktadır. Bu teoriye göre, kısmi tutarsızlıklardan kaynaklanan bazı emtiaların elde çıkarılmasında kendiliğinden bir durma noktasına erişilmesi mümkündür. Sosyal hizmetlerin, üretim kolları arasında dağılım göstermesi ve bu asimetrinin ortadan kaldırılması, dışlama mekanizması nedeniyle kaçınılmaz olarak kabul edilmektedir. Ancak Ricardo'dan sonra gelen Sismondi, her ne kadar kapitalist ekonominin karşı karşıya kaldığı bazı çelişkileri ortaya çıkarma hususunda başarılı olsa da bu çelişkilerin doğasını tam olarak değerlendirememiştir. Daha sonra Sismondi, bir grup başka teoriye kaynak ve temel teşkil eden, ekonomik krizlere yönelik bir teori geliştirmiştir. Sismondi, bu teorisinde, krizi, tüketime ya da taleplerin karşılanmamasına bağlamaktadır. Sismondi, Adam Smith'in bazı temel fikirlerinden yola çıkarak, üretimin tüketime karşılık olarak gerçekleşmesi ve üretimin gelir tarafından belirlenmesi gibi çıkarsamalara varmıştır. Sismondi'ye göre kriz, bu dengenin bozulmasının bir sonucudur ve Sismondi, Kapitalizmin gelişmesi ile birlikte bu sonuçla karşılaşma ihtimalinin de yüksek olduğunu doğrulamıştır. Kapitalizmin gelişmesi ile birlikte, üretimin genişleyeceği ve buna bağlı olarak küçük çaplı üreticilerin iflas edeceği ve ücretli işçilerin çalışma koşullarının ağırlaşaacağını öne sürer Sismondi, Kapitalizmin, üstesinden gelemeyeceği sorunlarla yüzleşeceğini öngörmektedir. Öyle ki, kitlesel tüketimdeki azalma, üretilen ürünlerin elde çıkarılma olasılığını azaltmakta ve sermaye sahipleri için de kâr elde etme ihtimalini azaltmaktadır. Bu teori, görüşüne göre kriz için doğru bir açıklama çabası olarak kabul edilebilmektedir, ancak, işçi ücretlerinin düşük olmasının veya gelir dağılımının zayıf olmasının nedenlerini açıklama hususunda yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla bu teorinin krizi tam olarak açıklayabildiğini ifade etmek mümkün değildir (Abdullah, 2015: 12)

1.2.2. Marksist Yorum

Marks'a göre finansal ve ekonomik krizler aşırı üretim krizleridir. Krizler, Kapitalist sistemin üretim koşulları altında ortaya çıkmıştır ve Kapitalist sistem var olduğu sürece krizlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Krizin nedenleri bu üretim yöntemlerinin doğasından kaynaklanmakta ve bu yöntemleri belirleyen kurallar ve çelişkilere göre tanımlanmaktadır. Buna ek olarak, Marksist görüşüne göre, ekonomik krizlerin birkaç özelliği daha vardır (Sanaa, 2015: 25). Marks'a göre ekonomik ve finansal krizler kaçınılmazdır, bu krizler ekonomik olduğu kadar aynı zamanda sosyal

krizlerdir. Bu krizlerin ortadan kaldırılmasına yönelik yapısal değişiklikler ve sistem değişiklikleri yapılmadı sürece krizler var olmaya devam edecektir. Krizler, kaosun, piyasanın çöküşünün, iflasın ve işsizliğin nedenidir. Kapitalist ekonomide krizler periyodik olarak tekrar eden olgulardır. İki ekonomik kriz arasındaki sürece endüstriyel döngü adı verilmektedir ve bu döngü; kriz, durgunluk, iyileşme ve yükselme olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Üreticinin satamadığı ve elinde kalan mal hacmi arttıkça yani aşırı üretim gerçekleştikçe bir krizin ortaya çıkması alışıl gelmiş ve kaçınılma bir sonuçtur. Yavaş yavaş biriken aşırı üretim malları, üretimde daralmaya neden olacak bir noktaya ulaşmaktadır. Üretimde daralmanın işareti, toptan ve perakende satış gerçekleştiren işletme sahiplerinin iflası ile karakterize edilen emtia kredi krizidir. Bu durumda likidite kıtlığı, kredilerde yüksek faiz oranlarına yol açmaktadır. Borsada hisse senedi fiyatları düşmekte, kâr getirileri azalmakta ve faiz seviyesi yükselmektedir. Bütün bu gelişmeler ise artan bir iflas dalgasına yol açmaktadır (Razak Eşarp: 5,7)

Karl Marks, krizlere yol açan aşırı üretim durumunu anlatırken kârın minimuma indirilmesini açıklamak üzere John Stuart Mill'in kâr oranı eğilimi yasasından yararlanmışır. Kapitalist bir sistemde bir işçi, iş yerinde sarf ettiği emeğin karşılığı olan ücretten daha azını alır ve ürettiği metanın değerinden daha düşüktür ve burada kâr, üretim işindeki ilk yatırımı karşılamaya gitmektedir. Başarılı üretim işletmelerinin ortak ekonomik faaliyetlerine uzun vadede bakıldığında, paranın küçük bir kısmının (ücret biçiminde) genellikle küçük bir grup insana (işçilere) gittiği ve bu da onların üretilen malların bir kısmını satın almalarına izin verdiğini göstermektedir. Dolayısıyla işçiler ürettikleri malın karşılığında aldığı ücretle ürettikleri malları satın alamamaktadır. Buna ek olarak, üretim faaliyetinde bulunan iş yerleri rekabet koşulları bağlamında genişlemelerini sürdürmek için üretimi yükseltmektedir. Böylece, üretim yükseldikçe malların fiyatlarında genel bir düşüş ortaya çıkmakta ve bu da kâr oranlarının düşme eğiliminin şiddetlenmesine yol açmaktadır (Razak Eşarp: 5,7).

1.2.3. Keynes ve Friedman'ın Yorumu

Keynes'in 1929 Büyük Buhran'a ilişkin analizlerine bakıldığında, ünlü "hayvan ruhu" yaklaşımı görülmektedir. Bu yaklaşıma göre, yatırım bir hayvan ruhu tarafından yönlendirilir ve doğası gereği yatırım istikrarsız bir süreçtir. Keynes, yatırımcıların genellikle bir boğa sürüsü gibi gerçekte neler olup bittiğini anlamadan,

irrasyonel bir biçimde, para hırsı ile birbirini takip ettiğini ifade etmektedir. Bu tür bir karar alma, varlık talebinde artışa ve dolayısıyla piyasa temelleri ile ilgili olmayan bir fiyat balonuna yol açmaktadır. En nihayetinde ise balon patlar ve fiyatlar düşmektedir. Yatırımcılar, fiyatlar daha da düşmeden elindeki varlıkları satmak için bir yarışa girerler. Arzda görülen bu artış, fiyatlarda hızlı bir düşüşe neden olur. Banka mevduatları, krediler ve yatırımlar azalmaya başlar, bunu takiben tüketim azalır ve bunun da ardından kamu talebinde bir daralma ve sonra da işsizlik meydana gelir. Keynes, kamu talebini canlandırmak için hükümetin mali politikalarla harcamaları artırarak krizin üstesinden gelebileceğini öne sürmektedir (Razak Eşarp: 5,7)

Milton Friedman ve Anna Scwartz'ın yorumuna bakıldığında, her iki düşünürün de 1929'daki Büyük Buhran'ın sebebinin borsa çöküşü olmadığını gösteren kanıtlar öne sürdüğünü görmek mümkündür. Bu düşünürlere göre 1929 yılında Büyük Buhran'ın nedeni, borsa çöküşünden ziyade, parasal kurumların, kurumsal istikrarsızlıklarıdır. Bu iki düşünür, Keynes'in balon benzetmesini içeren yaklaşımına karşı çıkmamaktadır, çünkü ekonomi tarihine bakıldığında zaman zaman irrasyonel yatırımların yapıldığını görülmektedir. Ancak sorun, kuruluş amacının aksine daraltıcı bir para politikası benimseyerek ciddi bir hataya imza atan ABD Merkez Bankasının kendisidir. Ticari bankalara kredi faiz oranlarını artırmaları karşılığında finansal istikrar için yeterli likidite sağlamak ekonomik durgunluğun nedeni olarak kabul edilmektedir. Öyle ki, yüksek faiz oranları özel yatırımları olumsuz yönde etkilemektedir (Razak Eşarp: 5,7).

1.2.4. Modern Yorumlar

Modern çağda, krizlerin tekrarlamasıyla birlikte, finansal krizleri açıklayan yeni teoriler ortaya atılmıştır. Bu teorilerin en önemlilerinden biri de Hyman Minsky'nin matematik modellemeye dayanan teorisidir (Bin Nasser, 2016: 59).

1.2.4.1. Hyman Minsky'nin Teorisi

Hyman Philip Minsky, ekonomik krizlerin post-Keynesyenci açıklamasının kapalı bir ekonomiye daha uyarlanabilir olduğunu öne sürmüştür. Bu bağlamda Minsky, finansal kırılganlığın (istikrarsızlığın) herhangi bir kapitalist ekonominin tipik bir özelliği olduğunu ve bu yüksek kırılganlığın yüksek finansal kriz riskini de beraberinde getirdiğini ifade eden teorisini geliştirmiştir. Minsky, finansal kırılganlık seviyelerinin iş döngüsü ile birlikte hareket ettiğine ve durgunluk döneminden sonra

birçok şirketin fon kaybettiğine ve en güvenliği olduğu kabul edilen ihtiyat ilkesini seçtiğini ve bu finansal yöntemin de bir rezerv tarafından finanse edildiğine inanmaktadır. Ekonominin gelişmesi ve kârlılığın artması ile birlikte, şirketler borçlanabileceklerine inanma eğilimindedirler. Minsky bu finansal yönetim yaklaşımını spekülâtif finansman olarak tanımlamaktadır. Şirketler bu durumda bekledikleri kârlılığın her zaman mümkün olmayacağını farkındadırlar ancak şirketler kârlarının artacağına ve sonunda herhangi bir güçlükle karşılaşmadan kredi borçlarını ödeyebileceklerine inanmayı seçerler ve daha fazla kredi kullanarak yatırımlarında artışı ve gelişmeyi hedeflemektedirler. Öte yandan bu durum borç verenleri de borç verdikleri paranın tamamını geri alabileceklerine inandırmaktadır. Borç veya kredi veren kurumlar, borç alan şirketlerin kredi borçlarını geri ödemede birtakım zorluklarla karşılaşabileceklerini bilmektedirler ancak bu şirketlerin borçlarını öderken zorlanmaları halinde başka yerlerde daha yüksek faiz oranlarıyla kredi bulabileceklerine inanmaktadırlar. Bu yaklaşım Minsky tarafından Carlo Ponzi finansmanı olarak tanımlanmaktadır. Bu şekilde ekonomi, daha riskli finansmanların oluşumuna seyirci kalmakta ve büyük finansa şirketlerinin temerrüde düşmesi ve kredi sağlayanların ya da uzmanların ekonomideki gerçek riski anlaması ve krediyi sağlanmasının birdenbire durması söz konusu olmaktadır. Böylece birçok şirket için borçlarını ödemek için gerekli olan finansmana erişim imkânsız hale gelmektedir. Yeniden finansman sürecine izin vermek için ekonomik döngüye yeni para akışı sağlanmazsa yeni bir ekonomik krizin başlaması kaçınılmazdır. (Al-Menasır, A.F., Al Kasasbeh, W.A. 2009,14,16)

1.2.4.2. Finansal Kriz Modelleri

Finansal krizleri açıklamak için matematiksel modellemeler ve analogik yaklaşımlar da söz konusudur. Paul Krugman tarafından geliştirilen model, bu bağlamda geliştirilen ilk modellerden biridir. Bu modele göre, uzun süre istikrarlı seyreden sabit kur uygulamaları krize yol açmaktadır. Devlet finansmanındaki bozulmalar veya krizin altında yatan ekonomik koşullara bir tepki olarak meydana gelen ani döviz satışları, ekonomik sistemin aniden çökmesine yol açabilmektedir. Bu modele göre, krizler, piyasa katılımcılarının kararları ile olumlu tepkiler arasında olumlu etkileşimler sonucunda ortaya çıkmakta, bu da ekonomik temellerdeki küçük değişikliklere tepki olarak varlık değerlerinde köklü değişikliklere yol açmaktadır. Bu yorum bağlamında, bu tarz krizler birinci nesil modeller olarak adlandırılmaktadır.

Bununla birlikte krizlerin spekülâtif davranışlar neticesinde ve spekülâtörlerin beklentileri doğrultusunda ortaya çıktığına yönelik modellerin varlığı da söz konusudur. Bu yaklaşıma örnek olarak, tasarruf sahiplerinin, diğer tasarruf sahiplerinin de paralarını çekeceğini düşünerek, bankadaki tasarruflarını çektikleri bir model olan “Diamond ve Dybvig modeli” verilebilmektedir. Ayrıca, yine aynı şekilde döviz krizine yönelik “Obstfeld Modelinde”, ekonomik koşulların ne kötü ne de iyi olduğu bir anda, spekülâtörlerin diğer spekülâtörlerin beklentilerine bağlı olarak para birimine saldırmaya karar verdikleri durumu değerlendirmektedir. Bu tür modellere ise ikinci nesil modeller denilmektedir (İbrahim, 2009: 20,23). Ayrıca, birinci ve ikinci nesil modellerin arasında yer alan ve yer yer iki tür modelin bileşimi biçiminde değerlendirilen üçüncü nesil modeller de vardır. Bu modeller, finansal piyasalardaki bilgi eksikliği ve bankacılık sistemindeki kırılabilirliği birlikte ele almaktadır ve krizi açıklamada, bankaların durumunu önemli bir unsur olarak dikkate alır. Bu nesil modellemeler, Güneydoğu Asya Krizi’nin birinci ve ikinci nesil modellerce açıklanamamasının ardından ortaya çıkmıştır (İbrahim, 2009: 20,23).

1.3. Yirminci Ve Yirmbirinci Yüzyıl Küresel Finans Krizleri

Bu başlık altında, Dünya’nın daha önceki süreçlerde tanık olduğu en önemli finansal krizlere değinilmesi amaçlanmaktadır.

Dünya, 1929’daki Büyük Buhran öncesinde ve sonrasında çeşitli bölgelerde ve çeşitli zamanlarda ciddi ölçekte finansal krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizlerden en önemlilerine bu başlık altında değinilmektedir. Ancak bundan önce, ekonomik analizlerin ve araştırmaların bu krizleri açıklama çabalarına değinmekte yarar vardır (Al-Wabli 2011:11).

Uluslararası kredi piyasalarında ve finansal piyasalarda istikrarsızlık.

Borçlu ülkelerde siyasi istikrarsızlıklar, yanlış ekonomi yönetimi ve artan borç yükleri gibi beklenmedik değişiklikler. Bu tür değişiklikler, alacaklı açısından durumların yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

1.3.1. Yirminci Yüzyılda Yaşanan Finans Krizleri

Yirminci Yüzyılda, çok sayıda ve farklı türlerde finansal krizlere tanık olunmuştur. Bu krizlerden en önemlisi 1929 yılında yaşanan Büyük Buhrandır. Ayrıca aşağıda Yirminci Yüzyılda yaşanan en önemli krizlere yer verilmektedir:

1.3.1.1. 1929 Büyük Buhranı

Bu krizin, Yirminci Yüzyılda Dünya'nın karşı karşıya kaldığı en büyük finansal kriz olduğu kabul edilmektedir. Öyle ki bu krizin etkileri günümüze dek yaşanan bütün finans krizlerinden daha fazla olmuştur. Bu krizin ortaya çıkışı, Avrupa ekonomisindeki bozulma ve modern endüstriyel otomasyon yöntemlerinin kullanılmasıyla birlikte Amerikan Sanayisindeki gelişme ve buna bağlı olarak Amerikan Refah Seviyesindeki artışın yaşandığı döneme karşılık gelmektedir. Kriz öncesi dönemde yani 1922 – 1929 aralığında Amerikan ekonomisi büyük bir toparlanma yaşamıştır. Açıkçası Amerikan ekonomisindeki bu toparlama sürecinin başlangıcını I.Dünya Savaşının son dönemlerine kadar dayandırmak mümkündür. Bu dönemde, Amerikan ekonomisinde kişi başına düşen milli gelirden büyük bir artış söz konusu olmuştur ve buna bağlı olarak tarımsal verimde ve tüketim hacminde de bir artış gözlenmiştir. Bu ekonomik patlamaya rağmen Amerikan Ekonomisinde de bir takım önemli zayıflıklar ve problemler ortaya çıkmıştır. Bunlar şu şekilde sıralanabilmektedir:

Büyük üretim hacminin, tüketim hızı karşısında yetersiz kalması.

Bankaların sağladığı kolaylıklar nedeniyle, Amerikan ekonomisinin üretim ve tüketim açısından kredilere bağımlılığının oldukça yüksek olması,

Hisse senedi fiyatlarının, şirketlerin kârındaki gerçek artışla önemli ölçüde tutarsız bir biçimde yükselmesi ve borsada spekülasyonun hızla yayılması.

Kara Perşembe olarak bilinen 24 Ekim 1929 tarihinde, Amerikan Borsasında bir seferde 19 milyon hisse satışa çıkarılmıştır, dolayısıyla arzın talepten çok daha yüksek olduğu bir gerçektir. Bunun sonucunda hisse senedi fiyatları %13 oranında düşmüş ve Wall Street yani Borsa çökmüştür. Bu çöküşü, küresel finans piyasalarındaki çöküşler izlemiştir. Bu çöküşler de bu korkunç krizin Amerikan üzerindeki etkilerini artırmaya devam etmiştir. Sonuç olarak, modern kapitalist sistemin etkili isimlerinden olan ekonomi düşünürü Keynes tarafından öne sürülen

yeni ekonomik fikirlerin işlerlik kazandığı bir süreç ortaya çıkmış ve kriz Batı Avrupa ülkeleri ile bu ülkelerin sömürgelerine yayılmıştır. Bu krizin temel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Ghoneim, 2004: 17):

Bu kriz, kapitalist sistemdeki dönemsel ekonomik krizler ile yakından ilişkili bir krizdir.

Kapitalist sistemin bir bütün olarak göreceli bir istikrarsızlaşmaya yenik düştüğünün göstergesidir.

1929 ve 1933 yılları arasında kalan süreci kapsayan, oldukça uzun süren bir krizdir.

1929 yılının başından 1933 yılının ortalarına kadar 10000'den fazla banka iflas etmiştir. Bu durum, krizin derinliği ve ciddiyetinin bir göstergesidir. O dönem Dünya üzerindeki bankaların yaklaşık %40'ına ev sahipliği yapan Amerika Birleşik Devletleri'nde banka mevduatları yaklaşık %33 oranında azalmıştır.

Faiz oranlarına önemli ölçüde bir düşüş görülmüştür. 1930 – 1933 yılları arasındaki dönemde, İngiltere Merkez Bankasının faiz oranı %3,1'e gerilemiştir. Bu oran 1929 yılında %5,5 olarak kaydedilmiştir.

Krizin süresi ve şiddeti bir ülkeden diğer bir ülkeye göre büyük ölçüde farklılık göstermiştir. 1929 yılı Sonbaharında Amerika Birleşik Devletleri piyasalarında hisse senedi fiyatları dibe vurmuştur ve bu parasal kriz 1931 yılının bahar aylarında Avrupa ülkelerine sıçramış ve yayılmıştır.

Krize döviz kurlarındaki keskin dalgalanmalar eşlik etmiştir. Bu durum, çoğu ülkede altın sisteminin çökmesine neden olmuştur (Ghoneim, 2004:17).

1.3.1.2. 1987 Wall Street Krizi

Bu kriz, Kara Pazartesi olarak anılan günde, borsanın açılışının ilk anlarında patlak vermiştir. Bu krizin nedeni, hem mevcut parasal piyasalarda hem de vadeli işlemler piyasalarında arz ve talep arasında büyük bir dengesizliğin ortaya çıkmasıdır. Bu dengesizlik, menkul kıymet fiyatlarını en düşük seviyelere kadar çekmiş ve benzeri görülmemiş bir satış emri seline neden olmuştur. Bu dönemde de tıpkı bugün olduğu gibi menkul kıymetler borsalar hisse alım ve satım emirlerini vermek için otomatik sistemlerden yararlanmaktaydı ve bu krizin ortaya çıkışın ilk haftasında dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Reagan, Dow Jones Endeksindeki düşüşün 50

puanı aşması halinde, gerekli izlemeleri ve düzenlemeleri yapmak için bir komite kurulmasını emretmiştir (Ghoneim, 2004: 17).

Bu krizin ortaya çıkmasına neden olan en önemli etkenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Amerika Birleşik Devletleri bütçesindeki açığın ve faiz oranlarındaki artışın devam etmesi.

Amerikan Dolarının temel para birimleri karşısında değer kaybetmesi.

Finans piyasalarında endeksin belirli bir seviyenin altına düşmesi halinde satış emirlerinin otomatik şekilde verilmesi yönünde programlanmış bilgisayarlara güvenilmesi (Ghoneim, 2004: 17).

1.3.2. Yirmi Birinci Yüzyılda Yaşanan Finans Krizleri

2000'li yılların finansal krizleri denildiğinde ilk olarak, İnternet şirketleri ve bilgi teknolojileri sektöründen kaynaklanan ve dot-com krizi olarak bilinen kriz akla gelmektedir. 2000 yılından önceki dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde bilgi teknolojileri ve internet sektörü büyük bir gelişme göstermiştir. NASDAQ Endeksi olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri Borsasında çok sayıda bilgi teknolojileri sektörü ve internet şirketleri dahil olmuştur ve bu şirketlerin hisse fiyatları da önemli ölçüde artmıştır. Ancak 2000 yılından itibaren, internet medyasının faaliyetlerinin sınırlandırılması ihtimalleri konuşılmaya başlanmış ve elektronik sistemlerde dengesizlikler ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda Dünya büyük bir şok yaşamış ve yaşanan bu korku ve panik NASDAQ endeksinin keskin bir şekilde düşmesine neden olmuştur.

Bu krizin sonuçları şu şekilde sıralanabilmektedir:

NASDAQ endeksindeki düşüş 2003 yılına kadar devam etmiş ve yaklaşık %78 oranında gerilemiştir.

11 Eylül 2001 olayları bu krizle aynı zamana denk gelmiştir ve bu krizin etkileri ortadan kalkana kadar ABD finans piyasalarının geçici olarak kapanmasına yol açmıştır.

2001 yılında GSYİH oranında %0.8 civarında bir düşüş görülmüştür.

ABD Merkez Bankası, ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve ekonomik durgunluktan korunmak için çok kısa bir süre içerisinde faiz oranlarını % 6,25'ten % 1'e düşürmüştür (Abdullah, 2015: 12)

1.4. 2008 Krizi

Bu başlık altında, 2008 küresel finans krizinin kökenlerinden başlayarak, çeşitli ülke ve kuruluşların krizle mücadeleye yönelik aldığı öneme kadar değinilmektedir. İslami Ekonomik Yaklaşımın bu krizi ele alış biçimini sunarak, bu krizin nedenlerinin ve gelecekteki krizlere yönelik önleyici tedbirlerin daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir

1.4.1. 2008 Küresel Finans Krizinin Kökenleri

2008 küresel finans krizinin kökenleri daha eskilere uzanmaktadır. Kriz 2008 ya da 2007 yılından daha öncesine, 2000 yılına kadar uzanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 2000 yılında "dot-com" krizi adı verilen ve internet şirketleri ve bilişim teknolojileri sektörünü etkileyen bir kriz yaşanmıştır. O dönemde ABD Merkez Bankası piyasadaki likiditeyi artırmak ve harcamaları teşvik etmek için faiz oranlarını birkaç içerisinde %6,5'ten %3,5'e düşürmüştür. Bu süreçte, 11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen saldırı olayından sonra ise 2003 yılının Temmuz ayına kadar faiz oranları %1'e kadar indirilmiştir. Böylece, bu çok düşük faiz oranı, piyasada büyük ölçüde likidite sağlanmasına yol açmış ve bunun neticesinde emlak fiyatları yükselmiş ve ticari bankalar yüksek gayrimenkul fiyatlarını dikkate alarak gayrimenkul kredilerini kontrolsüz bir şekilde sağlamaya başlamıştır. Bu kredilerden yararlanmak isteyen tüketicilerde herhangi bir varlık ya da teminat aranmamış ve kolay bir şekilde kredi kullanılmıştır. Bu kredilerin ortaya çıkarabileceği muhtemel risklerden korunmak isteyen bankalar, bu kredilerden gelecek dönemde elde edecekleri gelirleri finansal tahvillere çevirip düşük bir fiyatla yatırım fonlarına satmışlardır. Bu durum, uluslararası bankaların fonların da yatırıma yönelik risk iştahını tetiklemiştir. (18). 2006 yılı itibariyle emlak piyasası belirli bir doygunluğa ulaşmış ve gayrimenkule yönelik talepler azalmıştır Faiz oranları (İbrahim, 2009 :20-23). %5.25 seviyesine yükselmiş, düşük kaliteli kredilerden yararlananlar ipotekli mülklerinin satışlarından sonra dahi kalan borçlarının taksitlerini ödeyememişlerdir. Dolayısıyla kredi kullanan kişilerin büyük çoğunluğu mali yükümlülüklerle bağlı hale gelmiştir.

Alacaklı bankaların kredi borçlarını tahsil edememesinden dolayı zarar görmeleri neticesinde hisse senetleri değer kaybetmiştir. Buna bağlı olarak öncelikle birkaç büyük emlak şirketi iflas etmiş ve 70'e yakın şirket de sırasıyla iflas bildiriminde bulunmuştur. Country Financial, konut finansman (Mortgage) piyasasındaki durumun oldukça ciddi ve tehlikeli olduğunu açıklamıştır. Bununla birlikte "Toll Brokers" emlak şirketinin bu çeyrekte gelirlerinin azaldığı, gayrimenkul sektöründe faaliyet gösteren "Home Depot" adlı şirketin ise kârının düştüğü ilan edilmiştir (İbrahim, 2009 : 20-23).

Bu süreçte yatırımcılar arasında bir panik havası hâkim olmuştur. Yatırımcılar bankada bulundurduğu mevduatları çekmiş ve bu durum bankaların varlıklarının değerine olumsuz yönde etki etmiştir. Bunun neticesinde finansal piyasalar tamamen felç olmuştur. Bu krizin etkilerini sınırlamaya yönelik bütün çabalara karşın, kriz dünya finansal piyasalarının neredeyse tamamına yayılmıştır. Tayland, Malezya, Hong Kong, Endonezya ve Güney Kore gibi Asya piyasalarında da kriz hâkim olmuştur. Çin piyasalarında ise düşüş göreceli olarak daha az olurken, Çin Bankaları Mortgage krizi ile ilgili sorunları olmadığını duyurmuştur. Ayrıca kriz etkilerini, İngiliz Financial Times, Alman DAX, Fransız CAC ve İtalyan Mittel endekslerinin düşüşüyle de göstermiştir. Avrupa piyasalarında da krizin etkileri kendini göstermiştir. Bununla birlikte Tokyo Hisse Senedi Fiyatları Endeksi TOPIX de 2006 yılının Kasım ayında en düşük seviyesine gerilemiştir (Buhaza, Raziki, 2009: 3).

1.4.2. 2008 Küresel Mali Krizin Nedenleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan Mortgage Krizi ile birlikte 2008 yılındaki küresel finansal krizi birleştiren ve büyük bir haline getiren çeşitli faktörler vardır. Bu faktörler, küresel finans sisteminin yapısındaki birtakım eksiklikleri ortaya koymaktadır. Bu hususlar şu şekilde sıralanabilmektedir:

Tefecilik (Aşırı Yüksek Faizler) : Krizin ilk işaretleri, esas olarak, ABD Merkez Bankasının 2004 yılından itibaren gerçekleştirdiği aralıksız faiz artırımları olmuştur. Bu durum, Mortgage kredilerinin taksitlerinin tahsilatında birtakım problemler ortaya çıkarmış ve ödeme yükünde bir artış oluşturmuştur. Kriz, 2007'nin ikinci yarısında daha da kötü bir hal almıştır. Bu süreçte çok sayıda borçlu, kredi borçlarını ödemeyi bırakmıştır. Bu doğal bir sonuçtur çünkü aşırı yüksek faizler ya da bir başka ifade ile tefecilik enflasyon için gizli bir katalizör işlevi görmektedir. Öde

gelen Batılı İktisatçılar, bu saldırgan etkiye karşı uyarılarda bulunmuşlardır. Ancak kurumların ve bireylerin açgözlülüğü ve hırsları, küresel kolektif çıkar üzerinde mutlak bir şekilde bireysel çıkarlara yönelik yaklaşımları ve tercihleri gözlerini kör etmiştir. (Al-Musawi, 2011: 175,177).

Finans Sektörünün Reel Sektörden Ayrışması: 2008 Finans krizi de dahil olmak üzere, finansal krizlerin özü, reel sektörün gayrisafi küresel hasılası ile bu çıktının bir yansıması ya da buna yakın olması beklenen finans sektörü arasındaki büyük uçurumdur. Bu durum, finans sektörünün durağanlaşması ve krizle sarsılması gibi durumlarda büyük bir risk boşluğu yaratmaktadır.

Menkul Kıymetleştirme (Seküritizasyon): Gayrimenkul borç menkul kıymetleştirilmesi ya da başka bir ifade ile seküritizasyonu, krizin şiddetini artıran bir başka önemli etkendir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, gayrimenkul borçları toplanarak tahvillere dönüştürülmüş ve küresel finans piyasaları aracılığı ile pazarlanmıştır. Bu durum, şüpheli borç satışlarında önemli bir artış yaratmış ve ABD piyasalarında gayrimenkul varlıklarıyla karşılanan bu tahvillerin değerini nominal değerlerinin %70'inden fazlasına kadar yükseltmiştir.

Finans ve Bankacılık Kurumları Üzerindeki Yetersiz Kontrol Seviyeleri: Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı tarafından temsil edilen Devletin deklare ettiği düşük kontrol seviyeleri, Basel – I ve Basel – II Kriterlerine uyulmaması ve ABD'de bu kurumlarda standartların uygulanmaması, finansal krizin ortaya çıkmasının önemli nedenleri arasında yer almaktadır.

Bilgi: Piyasa katılımcılarının teşvikleri arasındaki uyum eksikliğine ek olarak, kaliteli ve doğru bilginin azlığı, 2008 küresel finans krizinin nedenlerinden biridir. Bilgi, yetersiz ve eşit olmayan bir şekilde dağıtıldığında, fiyatların piyasadaki arz ve talebi yansıtmaması veya temsil etmemesi kaçınılmaz bir sonuç olarak meydana çıkar. Bu da piyasalardaki beklenti seviyelerinde bir sapmaya yol açar.

Ekonomik Davranış: Rasyonalite, ekonomik davranışın en önemli ayırt edici özelliklerinden biridir ve bireylerin davranışlarının rasyonaliteden uzak olması, tüketim düzeyinde ısrarcı olmaları ve bireysel gelir düzeyine bağlılıklarının olmaması anlamına gelmektedir. Bu da genel olarak bireysel ve toplum üzerinde büyük bir ekonomik yük oluşturmaktadır.

Ekonomik Politika Yapıcılarının ve Düzenleyicilerinin Rolü: Amerika Birleşik Devletleri'nin krizden önce izlediği genişlemeci para politikası, emlak piyasasına büyük fonların aktarılmasına yol açmış ve bu da piyasada büyük bir kafa karışıklığına neden olmuştur (Emad Musa, 2019: 4,5) . ABD Merkez Bankası'nın 2001 yılında ekonomik resesyondan ardından benimsediği daraltıcı maliye politikası, serbest piyasa ilkesine bağlı denetim politikaları ve düzenleyici politikaları faiz oranlarının uzun süre düşük seviyelerde seyretmesine neden olmuştur.

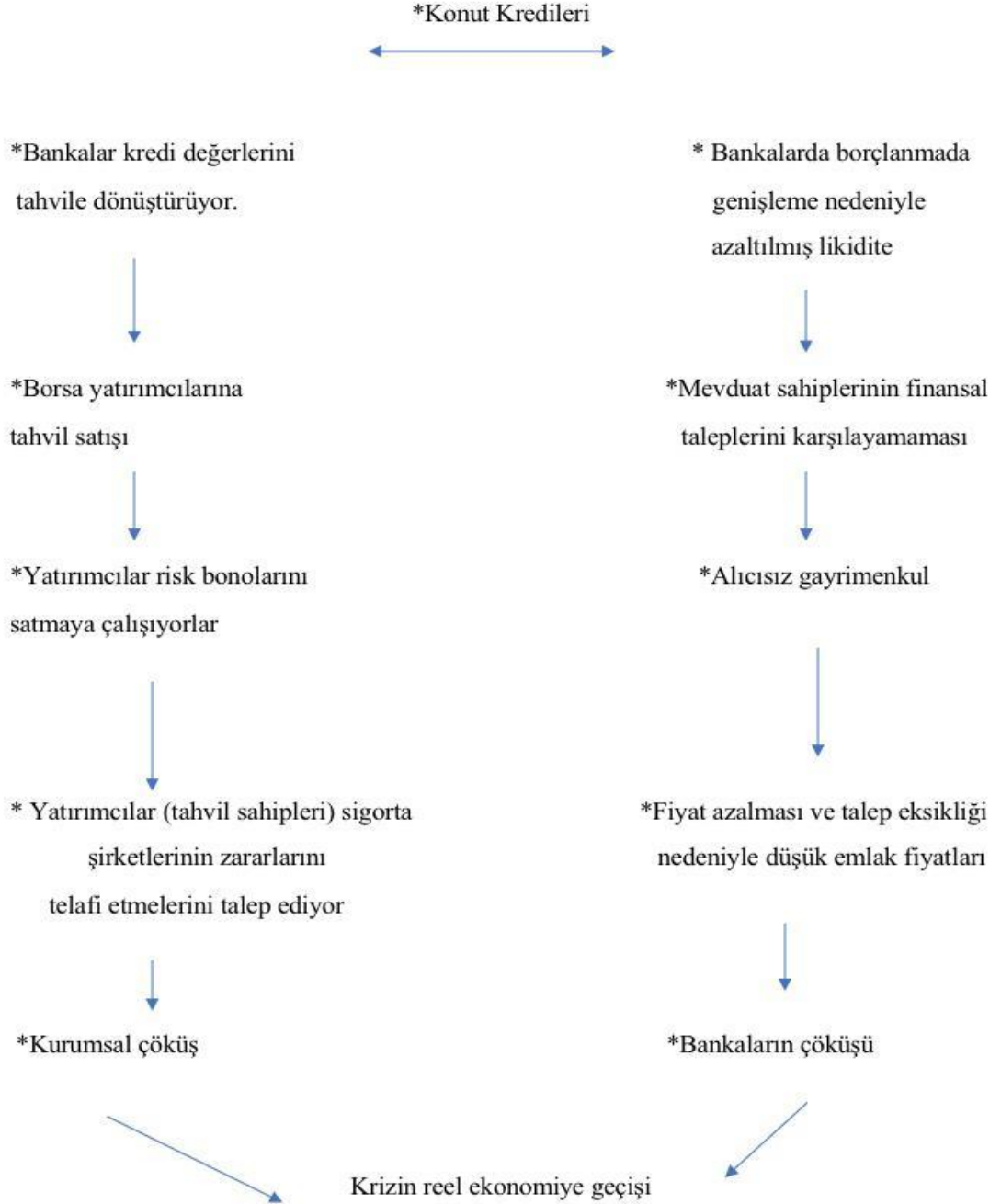
Küreselleşme: Küreselleşmenin rolü ve daha doğrusu küreselleşmenin kontrolsüz bir şekilde gelişmesi, bu krizin Amerika Birleşik Devletleri'nden diğer ülkelere çok hızlı bir şekilde sıçramasına ve yayılmasına neden olmuştur (Al-Manasir, Al Kasasbeh, 2009: 14,16).

Ekonomide Ahlaki Yozlaşmanın Yaygınlaşması: Sömürü, yalan, kötü niyetli söylentiler, dolandırıcılık, sahtekarlık, tekelleşme ve şüpheli işlemler gibi yozlaşmış faaliyetler, adaletsizliğe, haksız zenginleşmeye ve borçların ödenmemesine yol açmıştır. Hakkı yenilen kişileri haksızlığa tahammül etmemiş ve şikâyet etmiştir, borçlular ve alacaklılar uğradıkları haksızlıklar karşısında sessiz kalmamışlardır ve bu durum büyük bir toplumsal dönüşümü de beraberinde getirmiştir.

Amerika Birleşik Devletlerinde Uygulanan Konut Edindirme Politikası: Bu politika, gerekli olandan çok daha fazla finansman sağlayarak kişilere mülk edindirme yolunu seçmektedir. Politika, borçlulara ve alacaklılara vergi teşvikleri sağlayarak konut satışına öncelik sağlamaktadır. Bazı araştırmalar, 2001 – 2006 yılları arasında kapsayan dönemde, konut edinmede meydana gelen artışın, oldukça düşük peşinatların ödenmesine ve konut kredisi alan bir kişinin ev satın alırken devlet yardımlarından yararlanabilmesine dayandırmaktadır. Bir ev kredisi için ödenen faiz vergilendirilebilmekte ve yerel emlak vergisinden veya federal gelir vergisinden düşülebilmektedir. 2006 yılından bu yana ise Amerikan Hükümeti, Mortgage sigorta şirketlerine ödenen sigorta ücretini de vergiden düşmektedir.

Uluslararası Finans Kuruluşlarının Uluslararası Para Fonu ve Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası Tarafından Oluşturulan Temel Hedeflere Bağlı Olmaması: Üye devletlerin döviz kurlarındaki dalgalanmaları izleme ve düzeltme ile bu ülkelerdeki ödeme dengesindeki sorunları gidermede, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin geliştirilmesine yönelik teşviklerin

sağlanması gibi görev ve sorumluluklar her iki kurum için de söz konusudur. Bu durum diğer ülkelerin ekonomik ve sosyal politikalarına haksız müdahalelere yol açmıştır (Al Dawi, 2009: 9,11)

Şekil 1. 2008 Küresel Finans Krizinin Niteliği

Kaynak: Bouasheh Moubarak, Finansal Krizler, Kökenleri, Nedenleri ve Beklentiler, Uluslararası Finansal ve Ekonomik Kriz ve Küresel Yönetişim Konferansı, Setif Üniversitesi, 20 – 21 Ekim 2009, s.4

1.4.3. Küresel Finansal Krizin En Önemli İşaretleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde, konut sektörüne yönelik talebin zirveye ulaşmasının ardından piyasanın doygunluğa erişmesi.

Küresel piyasalardaki ve borsalardaki güçlü şoklar.

Yüksek işsizlik oranı .

Petrol fiyatlarındaki tarihi artış.

Faiz oranlarının yükseltilmesi konusunda piyasalarda artan edişe düzeyi .

Zorlu mevduat olgusunun ortaya çıkışı ve önceden herhangi bir uyarı yapılmaksızın petrol fiyatlarında keskin düşüşlerin yaşanması .

Bazı bankaların iflası ilan etmesi ve piyasalarda panik havasının hâkim olması.

Burada akıllara gelen en önemli soru, krize yol açan asıl hatanın ne olduğudur. Bu sorunun yanıtı şu şekilde özetlenebilmektedir: (Akkun N.2013,28)

Parasal Dengesizlikler: Şunları içermektedir:

Mevduatların türevlendirilmesi yoluyla parasal genişleme,

Bankacılık denetim ve kontrollerinin yetersizliği ya da hiç olmaması,

Geri ödeme kabiliyetine yönelik teminat aranmaksızın kredilerin genişletilmesi,

Para piyasalarında spekülasyon için borçlanmalara izin verilmesi,

Yönetim kurulu üyelerinin ve üst düzey yöneticilerin, kâr yüzdesinden pay alacak şekilde ücretlendirilmeleri ve bunun neticesinde riskler dikkate alınmaksızın kredilerin genişletilmesine teşvikin söz konusu olması (Al-Batriq: 63,67).

İlk Finansal Dengesizlik:

Tasarruf mevduatlarını harekete geçirmek ve bunları verimli kurumlara ulaştırmak gibi temel finansal piyasa işlevlerinin bozulmasıdır. Reel ekonomi mülkiyetlerinin aşağıda yer verilen hususlarla karakterize edilen korkutucu boyut ve miktarlarda finansal türevlerle takas edilmesini kolaylaştırmaktır:

Reel ekonomiyle herhangi bir ilgisinin olmaması .

Herhangi bir gerçek varlıkla bağlantılı olmamaları, farklı finansal problemlere imkân tanımaları, herhangi bir menkul kıymetin reel ekonomideki fiziksel varlıklarla dengelenmesi,

Kumar oyunu mantığı ile inşa edilmeleri.

1. İkinci Finansal Dengesizlik:

Herhangi bir ekonomik gerekçe olmaksızın, finans piyasalarında büyük spekülasyonların gerçekleşmesidir. Menkul kıymetin fiyatının çok kısa bir süre içerisinde beş, on ve hatta yirmi kat artmasıdır. Burada temel ilke, bir menkul kıymetin fiyatındaki herhangi bir artışın, reel ekonomide temsil ettiği varlıkların değerindeki fiili bir artışla dengelenmesidir. Ancak bu gerçekleşmemektedir. Fiyatlardaki artış ya da azalışlar spekülasyonlara dayalıdır. Bu nedenle menkul kıymet fiyatları gerçekçi ve geçerli bir gerekçe olmaksızın düşmektedir. (Al-Ali, K.A. 2012,36)

Bu durum, bireylerin satın alınan gayrimenkulün değerinin çok üzerinde kredi borcu yüklenmesine yol açmıştır. Tahvil sahipleri ile gayrimenkulü ipotek altına alınan borçlular arasındaki bağ kesilmiş, gayrimenkul piyasasının doygunluğa ulaşması ile talep azalmış ve neticede gayrimenkul fiyatları düşmüş, faiz oranları artmıştır. Borçlular evlerini satamaz ve ipotek edemez hale gelmiştir. Gayrimenkul sahipleri, faiz artışından dolayı ödeme gücünü yitirmiş ve bankalar alacaklarını tahsil edemedikleri için borçlularını evlerini satmaya zorlamışlardır. Bankalar ve gayrimenkul sahipleri arasındaki anlaşmazlıklar, emlak fiyatlarında düşüşe neden olmuştur Finans kurumları borç vermeyi durdurmuştur zira önceki borçluların temerrüde düşmüştür. Neticede gayrimenkule yönelik talep daha da düşmüş, buna bağlı olarak tahviller değer kaybına uğramış ve gayrimenkuller zararına satılmıştır. Bu durum gayrimenkullerin büyük bir değer kaybıyla karşılaşmasına neden olmuştur.

1.4.4. 2008 Küresel Finans Krizinin Temel Aşamaları

Amerikan Mortgage piyasasında 2007 yılı başında patlak veren finans krizinin, 2008 yılı sonu ve 2009 yılı başında küresel bir finansal ve ekonomik krize dönüşen temel aşamalarını, dünya ekonomilerinin çoğunun Amerikan ekonomisi ile olan bağlantısı göz önüne alındığında aşağıdaki gibi özetlenmesi mümkündür: (Al-Batriq: 63,67)

Şubat 2007: Yeterli ödeme gücüne sahip olmayan borçlulara verilen Mortgage kredilerinin ödenememesi, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki birikim ve ihtisas bankacılık kurumlarında ilk iflaslara neden olmuştur.

Ağustos 2007: Krizin genişlemesinin riskleri karşısında borsalar kötüleşmiştir ve ABD Merkez Bankası likidite akışına destek sağlamak amacıyla piyasalara müdahale etmiştir.

Ekim - Aralık 2007: Birkaç büyük banka, Mortgage krizi nedeniyle hisse fiyatlarında önemli bir düşüş açıklamıştır.

Ocak 2008: ABD Merkez Bankası faiz oranlarını dörtte üç puan düşürmüştür.

Şubat 2008: İngiliz hükümeti Northern Rock adlı bankayı devletleştirmiştir.

Mart 2008: Merkez Bankası, kredi piyasasının yönelik girişimlerde bulunmuştur.

Mart 2008: JP Morgan Chase, ABD Ticari Bankalarından Bear Stearns'i düşük bir fiyata ve Federal Reserv'i de mali yardım karşılığında satın almıştır.

Eylül 2008: ABD Hazine Bakanlığı, iki büyük ölçekli Mortgage Kredisi Kuruluşu, Freddie Mac ve Fannie Mae'yi mali durumlarını yeniden yapılandırmak için ihtiyaç duyulan süre boyunca vekalet altına almış ve 200 milyar dolara kadar olan borçlarını teminat altına almıştır.

Eylül 2008: Lehman Borthers'ın iflası kabul edilmiştir. Amerika'nın önde gelen bir diğer bankası olan Bank of America, Wall Street'teki başka bir ticari banka olan Merrill Lynch'i satın almıştır.

On uluslararası banka, acil ihtiyaçlarını karşılamak için 70 milyar dolar tutarında bir likidite fonu kurmayı kabul etmiştir. Merkez Bankası kredi verme alanları sağlamak için girişimi desteklemiştir. Ancak bu çabalar küresel borsaların düşüşünü engellememiştir.

16 Eylül 2008: ABD Merkez Bankası ve ABD Hükümeti, Federal Reserve'in sermayesinin %9,79'una sahip olma karşılığında 85 milyar dolarlık yardım teklif eden dünyanın en büyük sigorta grubu AIG'ye olumlu yanıt vermiştir. Banka, iflas tehdidinde bulunmuştur.

17 Eylül 2008: Küresel borsalar kötüleştirmeye devam ederken, Merkez Bankaları finansal kuruluşlara likidite sağlamaya yönelik operasyonlarını yoğunlaştırmıştır.

18 Eylül 2008: İngiliz Bankası Lloyds TSB, iflas tehlikesi altındaki rakibi HBOS'u satın almıştır.

19 Eylül 2008: ABD Başkanı George W. Bush, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki krizin daha kötüye gitmesini önlemek üzere bankaları kurtarma planına ilişkin acil eylem çağrısında bulunmuştur.

20 Eylül 2008: Sorunlu finans kurumlarını kurtarmak için ABD yönetimi tarafından 700 milyar dolar tahsis edilmek üzere hazırlanan kurtarma planının bazı detayları ortaya çıkmıştır.

23 Eylül 2008: Finansal kriz, New York'taki BM Genel Kurulu toplantısındaki tartışmalarını gölgede bırakmıştır.

Finans Piyasaları, ABD'nin finansal kurtarma planının durdurulması konusundaki endişeleri ikiye katlamıştır.

26 Eylül 2008: Belçika – Hollanda Bankacılık ve Sigorta Grubu FORTIS'in yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyetine ilişkin şüpheler nedeniyle borsadaki hisse fiyatı düşüşe geçmiştir. GB Morgan, ABD'li yetkililerin yardımıyla rahibi Washington Mutual'ı satın almıştır.

28 Eylül 2008: ABD kurtarma paketi Kongre'de tartışmaya sunulmuştur. Avrupa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg hükümetleri FORTIS'in iflasını engellemek için yardım girişiminde bulunmuştur. İngiltere'de Bradford & Bingley devletleştirilmiştir.

9 Eylül 2008: ABD Temsilciler Meclisi, kurtarma planını reddetmiş ve Wall Street Borsası, Avrupa Borsalarının sert bir şekilde düşmesinin ardından birkaç saat içerisinde çökmüştür. Bankalar arasındaki faiz oranları yükselmeye devam ederek, bankaların kendilerini yeniden finanse etmelerini engellemiştir.

1 Kasım 2008: ABD Senatosu, değiştirilmiş finansal kurtarma planını onaylamıştır.

1.5. Küresel Mali Krizin Irak ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üye Devletleri Üzerindeki Etkileri

1.5.1. Küresel Finans Krizi ve Irak Ekonomisine Etkileri:

Küresel finans krizinin etkileri, küresel ekonomisinin ülkeleri birbirine bağlaması nedeniyle elbette Irak da dahil olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinde hissedilmiştir. Irak ekonomisinin küresel finans krizinden ne ölçüde etkilendiğiyle ilgili olarak birçok soru işareti söz konusudur. Bize göre, Irak ekonomisi bu krizden sınırlı ölçüde etkilenmiştir. Bunun nedenlerini şu şekilde açıklamak mümkündür:

Irak Ekonomisi zaten çok sayıda yapısal sorundan mustarıptı ve halen de bu sorunlarla baş etmeye çalışmaktadır. Irak ekonomisi, geçmişte, savaşlardan ve çatışmalardan dolayı, ayrıca tarım ve sanayi sektörlerindeki performans yetersizliklerinden dolayı çok fazla gelir kaynağını zaten kaybetmiş haldeydi.

Irak ekonomisi şeffaflıktan uzak olduğu için o dönemde de ve şimdi de küresel ekonomi ile entegre olma hususunda başarısızdır. Öyle ki, yakın zamanda meydana gelen ve yakın gelecekte de meydana gelmesi muhtemel olan ekonomik değişiklikler Irak ekonomisine bir etki ortaya çıkaramamaktadır. Özellikle, Irak'ı Dünya Ticaret Örgütü'ne katılım müzakereleri devam ederken, Irak'ın küresel ekonomik sisteme tam olarak entegre olabildiğini söylemek mümkün değildir.

1.5.1.1. Küresel Finans Krizinin Irak'ın Finansal Faaliyetlerine Etkileri

Küresel finans krizinin aşağıdaki nedenlerden dolayı Irak'taki finansal faaliyetler üzerinde gözle görülür bir etkisi olmadığını belirtmek mümkündür.

Faaliyetleri halen belirli şirketlerle sınırlı olan Irak Borsasının sınırlı finansal faaliyetleri.

-Irak Borsası yalnızca kendi ülkesinde faaliyet gösteren belirli şirketlerle sınırlanmıştır ve bu nedenle borsa işlemleri halen geleneksel araçlarla gerçekleşmektedir. Irak Borsasının küresel finans piyasaları ile uluslararası bağları yoktur. Borsada gerçekleşen mali işlemlerin hacmi 2008 yılında 1 milyar doların altındadır ki bu durum mali krizin başlangıcında, diğer Körfez Arap ülkelerine kıyasla oldukça düşük bir rakamdır.

-Irak bankalarının ekonomi sistem içerisindeki rolleri ve konumları halen güçsüzdür ve %19'a varan yüksek faiz oranları nedeniyle ticari bankalar varlıklarını Irak Merkez Bankasına yatırmaktadır bu nedenle Irak bankalarının ekonomik faaliyetler üzerinde hiçbir etkileri yoktur. Irak Bankaları diğer üretken sektörlerle yatırım yapmayı tercih etmemektedir çünkü Merkez Bankasındaki mevduatları diğer sektörlerle kıyasla kârlılık adına daha güvencedir. Bu, Irak Bankalarının sermayelerini koruma yoludur.

-Körfez ülkeleri veya Lübnan, Ürdün ve Mısır gibi yakın Arap ülkelere kıyasla, yerel bankalar ve Irak Borsası'ndaki bireysel yatırımların azalmasına yol açtığı için, bankaların ve finansal piyasaların önemi ve ekonomik kalkınmadaki rolü konusunda toplumsal farkındalık oldukça zayıftır. Irak borsasındaki yabancı ve Arap yatırım yüzdesi 2008'de % 3'ü geçmediği için, Irak ekonomisini canlandırmak adına yeniden yapılanma için yabancı sermaye çekilememiştir ve yabancı yatırım faaliyetlerinde gözle görülür düşüş yaşanmıştır.

1.5.1.2. Küresel Finans Krizinin Irak Ekonomisine Etkileri

Küresel finans krizinin, Irak'taki ekonomik faaliyetlere etkisi şu şekilde değerlendirilebilmektedir:

Finans Krizi ve Petrol Gelirleri:

Ham petrol gelirlerinin küresel piyasa ile korelasyonu ve ABD dolar kurundaki düşüş nedeniyle, Küresel Finans Krizinin Irak petrol gelirlerindeki düşüşe doğrudan etkisi olmuştur. 2008 yılında 147 dolara yükselen ham petrolün varil fiyatı 2009 yılında 50 doların altına düşmüştür. Bu durum, Irak'ın kamu gelirlerine büyük ölçüde zarar vermiştir. 2009 yılında bütçe açığı 19 milyar dolara yükselmiştir, bu açığın 2008 bütçesinden elde edilen nakit tutarlarla karşılanması gerekiyordu ancak bu durumda dahi 6 milyar doları aşan bir açık söz konusu olmaktadır . (Al Tawos G., Naval B. 2013,11)

Bu nedenle, Irak'ın ekonomik zorluklarla baş etmek için nakit sağlamak amacıyla dünyanın pek çok ülkesinde yaygın bir şekilde görüldüğü gibi, tahvil satışı yoluyla nakit elde etmesi mümkün olmamıştır. Bu durumun finansman tahsisi bağlamında Irak'ı büyük zorluklarla baş başa bıraktığını değerlendirmek mümkündür.

Küresel Finans Krizinin Irak Petrol gelirleri üzerindeki etkileri, 2008 yılının başında Irak'ın genel bütçesinde oldukça ciddi bir şekilde hissedilmiştir. Petrol gelirleri arttığında, bu durum Irak hükümetinin fon tahsisini artırması ve projelerini hayata geçirmek için çok sayıda yatırım sözleşmesi imzalaması yönünde bir teşvik ortamı söz konusu olmuştur. Ancak, aynı yılın sonunda petrol fiyatlarının dramatik bir biçimde düşmesi nedeniyle Irak hükümeti imzaladığı sözleşmelerdeki mali yükümlülüklerini yerine getirme noktasında başarılı olamamıştır. Sonuç olarak hükümet, 2009 yılında 2008 yılından kalan mali yükümlülüklerini yerine getirmeye odaklanmış ve 2009 yılında da bir genişleme yaşanmamıştır. Bu durum doğal olarak 2009 yılı bütçesine de yansımıştır.

1.5.2. Küresel Finans Krizinin Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üye Ülkelerinin Finansal Piyasaları Üzerindeki Etkileri

-Bu kriz, dünyanın tüm ülkelerini olduğu gibi Arap ülkelerini de etkilemiştir. Arap ülkelerindeki insanlar da şiddetli psikolojik çekincelere ve endişelere kapılmış ve bunun sonucunda yeni vergi ve harçların yürürlüğe konulması ile mal ve hizmet fiyatları artış göstermiştir.

-Petrol fiyatları krizden dolayı düşmüştür ve bu daha önce Körfez Savaşında ve terör saldırılarında olduğu gibi, Amerikan kurtarma planına doğrudan veya dolaylı olarak katkıda bulunma ihtimali olan petrol üreten Arap devletlerini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu da Arap ülkelerinde mali istikrarsızlıklara yol açmıştır.

-Arap ülkelerinin hepsinde, para piyasalarındaki çoğu işlem dolara endeksli ya da dolar cinsinden gerçekleşmektedir. Dolar kurunda görülen büyük düşüş Arap ülkelerindeki para piyasalarını oldukça kötü etkilemiş ve çok büyük maddi kayıplara neden olmuştur.

-Küresel Finans Krizi nedeniyle Arap yatırımcıların ve Arap bankalarının Amerika, Avrupa ve diğer ülkelerdeki yatırımları ve paraları kayba uğramış ve bu durum Arap piyasalarındaki likiditeyi hayli olumsuz etkilemiştir.

-Krizin psikolojik, davranışsal, finansal ve politik olumsuz etkilerinin tahmin edilememesi nedeniyle Arap bankalarının ve finans kurumlarının karşı karşıya kaldığı finansal riskler, beklenenin çok üzerinde olmuştur.

-Bazı büyük yatırımcılar Arap piyasalarındaki yatırımlarını ve Arap bankalarındaki paralarını geri çekmiş, yatırım faaliyetlerini durdurmuştur. Bu durum finansal işlemlerin istikrarında ciddi bir karışıklığa ve dengesizliğe yol açmıştır. Arap borsaları ve piyasaları da bu durumdan oldukça olumsuz etkilenmiştir.

-Çok sayıda Arap Bankası ve Finans Kurumu, şirket ve kurumların yürüttüğü projelerin finansmanlarını sözleşme hükümleri uyarınca dondurma yoluna gitmiştir. Bu durum, iş hacmi ve ticaret alanında bir daralmaya neden olmuş ve sonuçta finansal bir resesyona karşı karşıya kalınmıştır. Borç alan ve kredi kullanan şirketler, kredi taksitlerini ve borçlarını ödeyememiştir. Bu durum krizin şiddetlenmesine katkıda bulunmuştur.

-Genel bağlamda Arap borsalarında ve özel bağlamda Körfez borsalarında işlem göstergelerinde görülen önemli düşüşler, ağır mali kayıplara neden olmuştur.

-Arap bankaları ve Merkez Bankalarındaki kontrolsüz panik hali nakit rezervlerini olumsuz yönde etkilemiş ve para piyasalarında kargaşaya yol açmıştır. Bu korku ve panik hali, Arap bankalarından ve finans kurumlarından yüksek oranda para çıkışına neden olmuştur.

1.6. 2008 Küresel Finans Krizin Üstesinden Gelmek İçin Alınan Önlemler

2008 yılındaki Küresel Finans Krizi ile mücadele etmek ve krizin üstesinden gelmek, krizin zararlarını hafifletmek ve olumsuz sonuçlarını sınırlandırmak üzere çok sayıda komite oluşturulmuş, toplantılar ve görüşmeler yapılmış, ülkeler bireysel ya da toplu bir şekilde farklı önlemler alma yoluna gitmiştir. Aşağıda, Uluslararası Para Fonu, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Arap ülkeleri tarafından alınan önlemler gözden geçirilecektir.

1.6.1. Uluslararası Para Fonu Tarafından Alınan Önlemler

Uluslararası Para Fonu, 1944 yılında Bretton Woods Konferansında kurulan uluslararası kuruluşlardan biridir. Fon, 1947 yılının Mart ayından itibaren Washington DC'deki genel merkezinde faaliyetlerine başlamıştır. Fonun başlangıçtaki amacı, Batı Avrupa ülkeleri arasındaki parasal işbirliğinin sağlanması, döviz kurlarının düzeltilmesi, ticaret işlem hacminin artırılmasının sağlanması, II.Dünya Savaşı

nedeniyle harap olan Avrupa ülkelerinin ekonomilerinin düzetilmesi, ödemeler dengelerinin yeniden düzenlenmesine yardımcı olunması ve Dünya’da ekonomik istikrarın sağlanmasıdır (Karyotis, 2009: 73).

Fonun temel işlevleri arasında şunlar yer almaktadır (Omri S., Omri R., 2013: 13) Uluslararası parasal işbirliğinin geliştirilmesi

Küresel finans istikrarının sağlanması .

Uluslararası ticaretin kolaylaştırılması.

Sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin sağlanması .

Dünyadaki yoksulluk seviyesinin düşürülmesi.

Çok sayıda finansal krizin yaşanmasına neden olan finansal küreselleşme, ekonomileri de olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla, ülkeler finansal sistemlerini güçlendirmek ve harici şok etkilerinden korunmak için, finansal destek ve teknik tavsiye almak adına Uluslararası Para Fonuna başvurma yoluna gitmiştir.

1.6.1.1. Uluslararası Para Fonunun Finansal Krizleri Öngörme Yaklaşımı: “Erken Uyarı Sistemi”

Erken Uyarı Sistemi, öncü finansal göstergeler olarak bilinen bir dizi finansal göstereyi kullanarak, yaklaşan ve ortaya çıkmak üzere olan bir kriz olasılığını öngören, erken uyarı sinyallerini tetikleyen bir sistemdir. Erken uyarı sistemindeki sinyal yaklaşımı, bir dizi ekonomik göstereyi ve değişkeni tanımlamaya ve normal dönemlerdeki ekonomik davranışlarla karşılaştırmaya dayanmaktadır. Krizleri öngörmek adına kullanılan çok sayıda öncü finansal gösterge vardır ve bu göstergeler krizin türüne ve belirtilerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin döviz kuru en sık kullanılan göstergelerden biridir. Dahili kredi hacminin hızlı bir şekilde genişlemesi, kamu sektöründe kredi kullanımının artması, yurt içi enflasyon oranının artması, yabancı yatırım girişlerinin azalması, sanayileşmiş ülkelerde faiz oranlarının artması döviz krizi olasılığına karşı bir erken uyarı sinyali işlevi görebilmektedir (Batturi, Abdi, 2013: 10)

Bu sistem, gerçekten de meydana gelmek üzere olan bazı finansal krizlerin tahmininde başarılı olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde örneğin Türkiye’de meydana gelen 2000 ve 2001 ekonomik krizlerinde bu sistemin krizleri öngördüğü görülmektedir. Ayrıca 2002 yılında yaşanan Arjantin Ekonomik Krizi bu sistem

sayesinde 2001 yılının Mart ayında öngörülebilmıştır. Genel olarak, bu sistem, bazı finansal krizlerin göstergelerini başarılı bir şekilde değerlendirse de, sorunları düzeltmek için yeterli sürede daha doğru sonuçlar verebilmek için daha fazla gelişmeye ihtiyaç duymaktadır (Batturi, Abdi, 2013: 10)

1.6.1.2. Uluslararası Para Fonunun 2008 Küresel Finans Krizi ile Mücadele Planı

Uluslararası Para Fonu, krizlerin belirtilerinin ilk görüldüğü andan itibaren, yapılarını, mekanizmalarını ve finansman araçlarını küresel likidite gereksinimlerine ve birçok ülke tarafından kabul edilen mali kurtarma planına uyarlamak için bir dizi idari reform yapma yoluna gitmiştir. Fon Yürütme Komitesinin 21 Haziran 2009 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda kurumun, küresel finans sistemini yönetmedeki rolü değerlendirilmiş ve kontrol mekanizmalarını güçlendirecek bir dizi idari reformun yapılmasına karar verilmiştir. Bu toplantı sonucunda yayınlanan bildiri de şu dört konuya odaklandığı görülmektedir:

Adil kota sistemi.

Küresel katılım düzeyi.

Yürütme organında etkili temsilin ve karar alma mekanizmasının geliştirilmesi.

2008 küresel finans krizinde edinilen deneyim ve bilgiler ışığında, fonun yönetiminde ve çalışmalarında modernizasyonun sağlanması.

Pek çok analiz, Fon'un krize tepkisinin ve etkileşiminin yeterli olmadığını ve gelişmekte olan ülkelerin krizin olumsuz etkileri ile karşı karşıya kalmasına rağmen karar aşamasında dışlandığını, karar alma mekanizmasının büyük siyasi ve ekonomik güçlerin etkisi altında olduğunu doğrulamıştır (Bouasheh Mubarak:13,14)

IMF'nin Küresel Finans Krizinin Üstesinden Gelmek İçin Aldığı Önlemler Arasında En Önemlileri Şunlardır:

Kredilendirme Sistemlerinin Yenilenmesi ve Genişletilmesi: Uluslararası Para Fonu, üye devletlerin küresel mali krizin etkilerini aşmaları için yeterli likiditenin sağlanmasına ve sürdürülebilir büyüme oranlarının geri kazanılmasına açıkça yardımcı olacağını bildirmiştir. Bu bağlamda bilhassa küresel ekonomide bir durgunluk beklentisi olduğu ve 2009 yılı için ekonomik büyümenin %0,5 ile %1 oranında azalacağına yönelik beklenti olduğu bildirilmiştir. Bu doğrultuda, kredi verme

kapasitesinin güçlendirilmesi, kredi hacminin artırılması ve kredilendirme koşullarının rasyonelleştirilmesine dayalı kaynakların ve kredilendirme mekanizmasının kapsamlı bir reforma tabi tutulması değerlendirilmiştir. Ayrıca, düşük gelirli gelişmekte olan ülkelere imtiyazlı krediler sağlanmasına karar verilmiştir (Bouasheh Mubarak:13,14).

Özel Çekme Haklarının Yeniden Tahsisi: Uluslararası Para Fonu İcra Kurulunun 13 Ağustos 2009 tarihli kararı ile, üye devletlere aktarılan döviz rezervlerine ilave olarak 250 milyar dolarlık özel çekme hakları tahsis edilmiş ve böylece likiditenin artırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda gelişmekte olan ülkelerin ve düşük gelirli ülkelerin büyük bir kısmında 100 milyar dolar hacminde kaynak tahsis edilmiştir. 28 Ağustos 2009 itibariyle bir milyar dolarlık kaynak aktarımı %85 oy çokluğu ile onaylanmıştır.

Fondaki Kota ve Oy Sisteminin Yenilenmesi: Uluslararası Para Fonu, kota sistemi için dört değişken içeren yeni bir formül önermiştir. Bu değişkenler aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir:

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (%60'lık piyasa döviz kurları ile GSYİH karışımı)

Satın alma gücü paritesi (SAGP) fiyatlarında GSYİH.

Açıklık .

Önlemler ve ağırlıkları sırasıyla: %50, %30, %15 ve %5 olarak bildirilmiştir.

Kota ve oy sistemi için reform formülü aşağıdaki unsurları içermektedir:

Kota hesaplama prosedürlerinin basitleştirilerek kota sisteminin şeffaflığının artırılması,

İkinci tur kotaların kabulünün artırılması .

Her ülkenin kota ve oy gücünün, meydana gelen ekonomik gelişmeler çerçevesinde tutarlığının sağlanması amacıyla kota ve oylama sisteminin her beş yılda bir gözden geçirilmesi.

Düşük gelirli ülkelerin oy etkinliğinin artırılması (Bouasheh Mubarak:13,14)

1.6.2. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği Tarafından Alınan Önlemler

Krizin kaynağı olan Amerika Birleşik Devletleri ve krizden en çok etkilenen Avrupa Birliği, krizi en az zararla atlatabilmek için çok sayıda önlem almıştır.

1.6.2.1. Amerika Birleşik Devletleri Tarafından Alınan Önlemler

ABD yönetimi, Bankacılık sektörü kurtarma planı projesi aracılığıyla vergi mükelleflerine ait tasarruflar ve gayrimenkuller için daha iyi koruma sağlamak, varlıkları güvence altına almak, ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve yatırım gelirlerini mümkün olan en üst düzeye çıkarmak için devletin Mortgage ile ilişkili 700 milyar dolarlık kötü varlığı satın almasını onaylamıştır. Bahsedilen bu plan aşağıdaki hususları içermektedir (Bouaicha, 2013: 13-24):

1. Vergi Mükelleflerine Yönelik Garantiler

-İlk aşamada, Hazine'ye 250 milyar dolara varan kötü varlıkları satın alma imkânı verilerek, kurtarma planı aşamalı olarak yürürlüğe konulmaktadır. Başkanın talebi üzerine bu tutar 350 milyar dolara yükseltilebilecektir. Kongre üyeleri 700 milyar dolar tutarını aşan alımları veto etme hakkına sahiptir (Bouaicha, 2013: 13-24).

-Devlet, bu plandan yararlanan şirketlerin sermaye ve kârlarına katkıda bulunmaktadır. Bu durum, piyasa koşullarının iyileşmesi halinde kâr elde edilmesine olanak sağlamaktadır.

-Hazine Bakanlığı, benzer planları hazırlamak için diğer ülkelerin finans kuruluşlarıyla ve merkez bankaları ile koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiştir.

2. Görevlerinde Ayrılan Şirket Yönetim Kurulu Başkanları İçin Tazminatların Belirlenmesi

-Varlıklarını Hazineye satan şirketlerde görev yaparken işten çıkarılan ya da istifa eden yönetim kurulu başkanlarına veya yöneticilere fahiş tazminatların ödenmesinin engellenmesi.

-Yararsız ve işlevsiz riskleri teşvik edecek tazminat ödemelerinin gerçekleştirilmemesi. Vergi kesintisinden yararlanan kurumsal yetkililerin tazminat üst limitinin 500000 ABD Doları olarak sınırlandırılması.

-Gerçekleşmemiş ve öngörülen kârlar üzerinden yapılan ekstra ödemelerin geri alınması (Bouaicha, 2013: 13-24).

3. İzleme ve Şeffaflık

-Planın uygulanmasının, Merkez Bankası Başkanı, Hazine Bakanı ve Menkul Kıymetler Borsası Düzenleme Kurumu Başkanından oluşan bir komisyon tarafından denetlenmesi.

-Kongre Kamu Muhasebe Bürosu tarafından varlık alımlarının izlenmesi ve hesapların denetlenmesi.

-Hazine Bakanının kararlarını izlemek üzere bağımsız bir genel müfettişin atanması.

-Hazine Bakanı tarafından alınan kararların Yargı tarafından izlenmesi ve incelenmesi (Bouaicha, 2013: 13-24).

4. Müsadereye ve Mülke El Koymaya Karşı Prosedürler

-Evlerine el konulmasıyla tehdit edilen mülk sahipleri için koruma önemlerinin alınması ve bu doğrultuda 2009 yılı için 2 milyon dolarlık fon tahsis edilmesi.

-Güçlüklerle karşılaşan borçlulara yönelik olarak devlet tarafından Mortgage kredi koşullarının gözden geçirilmesine ve yapılandırılmasına izin verilmesi.

-Mortgage krizinden etkilenen küçük yerel bankalara yardım edilmesi (Bouaicha, 2013: 13-24).

1.6.2.2. Avrupa Birliği Tarafından Alınan Önlemler

Avrupa Birliği tarafından hazırlanan kurtarma planında aşağıda yer alan hususlara odaklanılmaktadır:

-Avrupa bankalarının sermayelerinin artırılması,

-Bankacılık sektörüne yönelik, muhasebe sistemlerinin gözden geçirilmesi, bankacılık sektörünün finansal operasyonları için özel kontrollerin belirlenmesi ve bu doğrultuda bir takip ve denetim politikasının belirlenmesi,

-Mevduat sahiplerinin kriz ile karşı karşıya kalan bankacılık sektörüne yönelik güvenlerini yeniden sağlamak amacıyla banka mevduatları için yeterli garantilerin sağlanması,

-Rekabet ilkesini ihlal eden teminat ve garantilerin sağlanmasından kaçınılması,

-Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren finans kurumlarının yöneticilerine, hissedarlara yönelik spekülâtif işlemler yapmaları halinde caydırıcı cezaların verilmesi (Al-Musawi, 2010: 68-98).

Aşağıda, Avrupa ülkelerinin krizle mücadele etmek için aldığı bazı önlemlere yer verilmektedir.

- **İngiltere Tarafından Alınan Önlemler:**

İngiliz bankalarını kurtarmak için milyarlarca pound tutarında fon sağlanması planlanmıştır. Ülkenin en büyük bankalarına 250 milyar pound (450 milyar dolar) tutarında paranın devlet hazinesinden aktarılmasını içermektedir. Sorunlu bankaları desteklemek için 50 – 200 milyar dolarlık kredi ayrılmıştır (Al-Musawi, 2010: 68-98).

- **Fransa Tarafından Alınan Önlemler:**

Fransa Parlamentosu, devlet bankalarına 360 milyar Avro (491 milyar Dolar) tutarında fon tahsisi sağlayan bir planı kabul etmiştir (Al-Musawi, 2010: 68-98).

- **Almanya Tarafından Alınan Önlemler:**

Almanya hükümeti, piyasalarda istikrarın sağlanmasına yönelik bir fon kurulması da dahil olmak üzere bankaları kurtarma planını onaylamış ve 400 milyar Avro (540 milyar Dolar) tutarında fon tahsisi sağlamıştır (Al-Musawi, 2010: 68-98).

- **İspanya Tarafından Alınan Önlemler:**

Avrupa Komisyonu, 23 Aralık 2008 tarihinde İspanyol hükümeti tarafından hazırlanan 100 milyar Avro tutarındaki teminat da dahil olmak üzere 200 milyar Avro tutarındaki kurtarma planını onaylamıştır. Bu teminat, finans ve bankacılık sektörünü ve bankalararası kredileri kapsamaktadır (Al-Musawi, 2010: 68-98).

- **İtalya Tarafından Alınan Önlemler:**

Avrupa Komisyonu İtalyan hükümeti tarafından hazırlanan ve sorunlu bankaları kurtarmaya yönelik 20 milyar Avro maliyetli kurtarma planını onaylamıştır (Al-Musawi, 2010: 68-98).

- **İrlanda Tarafından Alınan Önlemler:**

2008 yılı Eylül ayının son haftasında İrlanda hükümeti bankalara %100 oranında teminat sağlamayı kabul etmiştir.

Avrupa ülkeleri 2008 yılındaki küresel finans krizi ile mücadele etmek için çok sayıda toplantı düzenlemiştir: (Al-Musawi, 2010: 68-98).

- **4/10/2008 Paris Zirvesi:**

Fransa, Almanya, İngiltere ve İtalya liderlerinin yanı sıra Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barso, Avrupa Topluluğu Başkanı Jean-Claude Juncker ve Avrupa Merkez Bankası Başkanı Jean-Claude Trich'i bir araya getiren zirvede, Fransa lideri Sakozy'nin 300 milyar Avro (450 milyar Dolar) tutarındaki kurtarma planı önerisi reddedilmiştir. Bir kriz fonunun kurulması görüşülmüş ve her ülkenin durumu kendince ele almasına yönelik tek taraflı önlemlerin alınmasının sonuçlarına dair endişeler üzerine görüşülmüştür. Sonuçta liderlerin birlikte çalışması hususunda anlaşılmıştır (Al-Musawi, 2010: 84-85).

- **07/10/2008 Lüksemburg Avrupa Maliye Bakanları Zirvesi:**

Avrupa Birliği üye devletlerinin Maliye Bakanları, krizin üstesinden gelmek ve Avrupa Bankalarını desteklemek üzere bir strateji belirlemek amacıyla bir araya gelmiştir. Toplantıya o dönem üye olan 27 devletin maliye bakanları katılmıştır. Bakanlar, tasarruf mevduatları için teminat sağlamayı kabul etmiştir. Avrupa finans piyasaları bu toplantıya olumlu tepki vermiştir. Banka mevduatlarını korumak için Avrupa Birliği temsilcileri tarafından önemli kararlar alınmıştır (Al-Musawi, 2010: 84-85)

- **12/10/2008 Avro Bölgesi Ülkeleri Paris Zirvesi:**

İspanya, Almanya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, İrlanda Cumhuriyeti, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz, Slovenya, Malta ve Kıbrıs olmak üzere 15 ülkenin katıldığı bu zirvede, her bir ülke, ülkelerinde faaliyet gösteren bankaları iflastan korumak ve bankaların sermayelerinde katkıda bulunmak için mevduatları garanti altına almayı ve fon sağlamayı kabul etmiştir. Böylelikle, günden güne bozulmakta olan finansal piyasaları tekrar aktif hale getirmeden önce, taraflara güven vermek adına yeni koordinasyon planlarının yapılması ve açıklanması kararlaştırılmıştır. Bu zirvede Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy, 13 Ekim Pazartesi günü yaptığı konuşmada, Avro Bölgesinin 15 üte ülkesinin küresel mali krizin tüm yönlerini ele alan bir anlaşmaya vardıklarını duyurmuştur. Bu zirve sonunda hazırlanan plan, bankalararası kredilerin teminat altına alınmasını ve finans kurumlarının sermayelerinin korunması için devlet tarafından sermaye katkısı sağlanmasını içermektedir (Al-Musawi, 2010: 84-85).

- **15/10/2008 Brüksel Zirvesi:**

Avrupa Birliği liderlerinin, küresel finans krizinden etkilenen bankaların güvenini geri kazanmaya yönelik acil planları incelemek için bir araya geldiği bu toplantıda, Avrupa'daki finansal piyasaların güvence altına alınması için birleşik eylem çerçeveleri tanımlanmış ve bu bağlamda görüş birliğine varılmıştır.

2008 küresel finans krizi ile ilgili çok sayıda toplantı yapılmıştır. Burada en önemlilerine yer verilmiştir (Mahmoud, Ould, 2009: 9,10).

- **10/10/2008 tarihinde yedi gelişmiş ülkenin maliye bakanı Washington'da düzenlenen zirvede bir araya gelmiştir.**

Bu zirvede, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya ve Kanada'nın maliye bakanları ve merkez bankaları yöneticileri bir araya gelmiş ve aşağıdaki hususlar üzerinde mutabakata varmışlardır:

- Finansal piyasaları istikrara kavuşturmak ve küresel ekonomik büyümeyi desteklemek ve kredi akışını yeniden sağlamak için birlikte çalışmak,

-Belirleyici tedbirler almak, büyük finans kuruluşlarını desteklemek ve iflaslarını önlemek için mümkün olan tüm araçları kullanmak,

-Kredi ve para piyasalarını işlerliğine kavuşturmak için gerekli tüm tedbirleri almak,

-Kamu yetkililerinin, mevduat sahiplerinin mevduatlarını güvence altına alma konusundaki güvenlerini yeniden tesis etmek için somut eylemler gerçekleştirmesi,

-Krizle neden olan Mortgage piyasasını yeniden işler hale getirmek için gerekenlerin yapılması (Al-Musawi, 2010: 84-85)

- **18/10/2008 tarihli Amerika – Avrupa Zirvesi:**

ABD Başkanı George W. Bush'un Fransız mevkidaşı Nicholas Sarkozy ile Avrupa Komisyonu başkanı ile birlikte gerçekleştirdiği üçlü görüşmede, küresel finans krizindeki gelişmeler ele alınmıştır (Al-Musawi, 2010: 84-85).

- **24/10/2008 tarihli Pekin Zirvesi:**

Yatırımcı güveninin yeniden tahsis edilmesini sağlamak ve güçlendirmek ve krizin etkilerini aşmak için gerekli işbirliği seçeneklerini ve araçlarını tartışmak üzere,

Pekin’de düzenlenen Avrupa – Asya zirvesinde, Çin’in uluslararası ticari faaliyetlerinin %60’ını gerçekleştirdiği AB ülkelerinin yanı sıra 16 tane Asya ülkesi de katılmıştır (Al-Musawi, 2010: 84-85).

- **15/11/2008 tarihli Washington G20 Zirvesi:**

G8 ülkeleri (Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İtalya, Japonya, İngiltere, Rusya, Avustralya) ve ekonomik olarak gelişmekte olan en güçlü ülkelerin (Güney Afrika, Suudi Arabistan, Arjantin, Brezilya, Çin, Güney Kore) içerir. Hindistan, Endonezya, Meksika ve Türkiye) katıldığı zirvedir. Bu zirvede iki hedef üzerinde durulmuştur.

Kapitalist sistemin karşı karşıya kaldığı krize yönelik etkili stratejilerin geliştirilmesi .

Uluslararası para sisteminin finansal çerçevesini daha kapsamlı bir şekilde yeniden tanımlayacak şekilde biçimlendirmek .

Katılımcılar 2 Nisan 2009 tarihinde Londra’da bir kez daha bir araya gelmiştir. (Al-Musawi, 2010: 84-85).

1.6.3. Arap Devletleri Tarafından Alınan Önlemler

Arap devletlerinin hükümetleri de benzer önlemlerle küresel krizin etkileri ile mücadele etme yoluna gitmiştir. Bu önlemler arasında ekonomik krizi ve etkilerini takip edecek bakanlık komiteleri, teknik komiteler ve kriz çalışma gruplarının oluşturulması kararlaştırılmıştır. 19/01/2009 tarihinde gerçekleştirilen Kuveyt zirvesinde aşağıdaki kararlar alınmıştır (Al-Mousawi, H.Y , 2011,177):

-Arap ülkeleri uluslararası ekonomik ilişkilerde daha aktif bir rol oynamalı ve küresel finansal istikrarı sağlamak için uluslararası çabalara katılmalıdır.

-Arap ülkelerindeki denetim organları arasındaki koordinasyonu ve karşılıklı bağımlılığı artırmak için merkez bankalarının ve Arap para kurumlarının yöneticilerinin sorumluluğundadır.

-Arap finans kuruluşları ve Arap finans hareketlerinin, Arap yatırımlarının ve bilhassa Arap entegrasyon projelerinin artırılmasına etkin bir oynanması gereklidir. Bu bağlamda Arap ülkelerinde yatırım ortamları iyileştirilmeli ve çabalar desteklenmelidir.

-Üreticilerin ve tüketicilerin ekonomik çıkarları dikkate alınarak dünya piyasasında petrol fiyatlarının dengelenmesine önem verilmelidir.

-Arap ülkelerinin maliye bankaları arasındaki koordinasyon artırılması ve en iyi yönetim yaklaşımı için gerekli görevlendirmeler yapılmalıdır (Birleşik Arap Ekonomik Raporu, 2010: 210,216)

1.6.3.1. Irak Hükümet Aldığı Önlemler

Burada amaç, Irak'ta kötüleşen ekonomik koşulları ele almak ve olumsuz etkilerini azaltmaktır. Irak ekonomisini korumak için bazı önleyici tedbirler ve uygun politikalardan oluşan bir program uygulanmalıdır. Program şunları içermektedir:

-Ham petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar, Irak hükümetinin gelecek yılların bütçesini hazırlarken dikkatli olmasını gerektirmektedir.

-Kaynakların ekonomik olarak çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Gelecekte ham petrol gelirleri ile kamu bütçesi arasındaki mevcut bağın ayrıştırılması, dini turizm gibi diğer sektörler için ağırlık verilmesi, sanayi ve tarım sektörleri başta olmak üzere tüm sektörlerde üretimin artırılması yoluyla başka gelir kaynaklarının sağlanmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

-Mevcut ekonomi politikaları yeniden değerlendirilmelidir. Özel sektörün ekonomik kalkınmadaki rolüne odaklanmak gereklidir.

-Bankacılık kültürünün vatandaşlar arasında yaygınlaştırılması ve mevduatlarını bankalara yatılması sağlanmalıdır. Kişilerin mevduatlarını devlet bankalarına ve özel bankalara yatırma konusundaki çekinceleri giderilmelidir. Kişilerin tasarruf sürecine yönelmeleri teşvik edilmeli ve bu bağlamda tüm gereklilikler sağlanmalıdır (Khalkhal, 2012 : 208, 209).

1.6.3.2. Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üye Devletleri Tarafından Alınan Önlemler

Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi üye devletleri, yerel finans ve bankacılık sektörünü desteklemek için birçok önlem almıştır. BAE ve Katar, ödenmiş sermayenin değeri sırasıyla GSYH'nin% 2'si ve% 7,3'ü olan bankanın bütçesine sermaye akışı sağlamıştır.

Üye devletlerin para otoriteleri, yerel bankaları destekleyen Katar'daki resmi makamlara ek olarak, bankalara çeşitli kolaylıklar ve krediler sağlamıştır. Doha Menkul Kıymetler Piyasası endekslerindeki düşüşün sonucunda, değeri keskin bir şekilde düşen yerel bankaların yatırım portföylerinin satın alınmasına karar verilmiştir. Toplam satın ama değeri Katar GSYH'sinin yaklaşık %6'sına ulaşmıştır. Varlıkların kalitesinin artırılması ve likidite sağlanması amaçlanmıştır. Bununla birlikte yerel borsaya olan güvenin yeniden sağlanması hedeflenmiştir. Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt de yerel bankalarla mevduatları garanti altına alma kararları almıştır. Genel olarak, üye ülkelerin para otoriteleri, zorunlu karşılık oranlarını düşürerek bankacılık sektöründe likiditeyi artırmaya yönelik para politikası araçlarının kullanılmasını kolaylaştırmıştır (Khalkhal, 2012 : 208, 209).

Tablo 1. Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi üye ülkelerinde finansal istikrarı desteklemek ve 2008 küresel finans krizinin etkilerini azaltmak için alınan tedbirler.

Para politikasının kolaylaştırılması	Piyasada işlem gören bankaların hisse alımları	Bankaların yatırım portföyünün satın alınması	Bankaların sermayesi ne pompalamak	Uzun vadeli devlet mevduatı oluşturmak	Merkez Bankasına likidite sağlama	Banka mevduat garantisi	Ülkeler
*			*	*	*	*	BAE
*				*	*		Bahreyn
*				*	*	*	Suudi Arabistan
*	*			*	*		Umman'a
*	*	*	*	*	*	*	Katar
*	*		*	*	*	*	Kuweyt

Kaynak: Birleşik Arap Ekonomik Raporu 2010, Bölüm 10, Küresel Finans Krizinin Arap Ülkelerinin Ekonomilerine Etkileri, s.210

Suudi Arabistan, krizi takip eden beş yıllık süre boyunca ekonomik faaliyetlerin canlandırılmasına yönelik 400 milyar dolarlık yatırımları onaylayarak, ulusal ekonomiyi canlandırmak için inisiyatif almıştır. Diğer bazı üye devletler de toplam talebi canlandırmak adına altyapı projelerine yönelik harcamaları

desteklemiştir. Bu durum, sektörün önceli yıllarda elde ettiğinden daha az da olsa petrol dışı sektörlerdeki büyümenin desteklenmesine katkıda bulunmuştur (Khalkhal, 2012 : 208, 209).

1.7. Finansal Krizlerin Tahmininde Kullanılan Göstergeler

Açıkçası, gelecekteki olası finansal krizleri kesin olarak tespit edebilecek göstergelerden bahsetmek mümkün değildir. Zira, bu mümkün olsaydı, olumsuz bir durum ortaya çıktığı anda ele alınabilir ve krizden kaçınma olasılığı söz konusu olabilirdi. Ancak, yalnızca artan kriz riskleriyle karakterize edilen durumları gösteren bir dizi göstergenin varlığından söz edilebilmektedir.

1.7.1. CAMELS Standardı Göstergeleri

Finans krizlerinin etkilerinin şiddetli bir hal alması ve neden olduğu zararların büyük boyutlara ulaşması halinde, hükümetler, bankaların ve finans kurumlarının finansal güvenliğini artırmak, mudilerin ve yatırımcıların haklarını korumak ve bankacılık sektörünün temellerini sağlamlaştırmak için bankacılık denetim sistemleri kurma konusunda çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bankaların performansının sağlamlığını ölçmek ve değerlendirmek için kullanılan birkaç erken uyarı kontrol göstergesi mevcuttur. Bu göstergeler doğrultusunda belirli kontrol sınıflandırmaları oluşturulur ve böylece bankaların zayıflıkları ve eksiklikleri tespit edilir. Bu yaklaşımın amacı, herhangi bir krizin ortaya çıkmasından önce bankaların performanslarının iyileştirilmesinin sağlanması ve gerekli önleyici tedbirlerin alınmasıdır. Bu nedenle Amerika Birleşik Devletleri tarafından, kapsamlı ve çağdaş bir değerlendirme sistemi geliştirilmiştir. CAMELS adı verilen bu Amerikan Bankacılık Değerlendirme Sistemi, altı nicel ve nitel göstereye dayandırılmaktadır.

CAMELS Analizi, finansal kurumların altı temel yönünü incelemektedir: (Al-Raşid, 2005: 5).

1. Sermaye Yeterliliği Göstergeleri

Sermaye yeterliliği göstergeleri, finansal kuruluşların bütçe kalemleriyle, karşılaşılan şoklara karşı dayanıklılığı tespit etmektedir. Sermaye yeterliliği göstergeleri, döviz kuru riski, kredi riski ve faiz oranı riski gibi finansal kuruluşların

karşı karşıya kaldığı en önemli finansal riskleri dikkate alması açısından önem arz etmektedir. Bu alanda kullanılan bazı göstergeler şunlardır:

- Riske göre karma şekilde uyarlanmış sermaye oranları

Sermaye oranlarının sıklık (frekans) dağılımı (Sander, Kleimeier, 2003: 5)

2. Varlık Kalitesi Göstergeleri

Sermaye oranlarının kredibilite derecesi genel olarak varlıkların kalitesine ve bununla ilgili göstergelerin güvenilirlik derecesine bağlıdır. Finansal kuruluşlarda ödeme güçlüğü riski çoğunlukla varlıkların kalitesinden ve varlıkların tasfiye edilmesinin zorluğundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla varlıkların kalitesini gösteren izleme göstergeleri önemlidir. Varlık kalitesi göstergeleri, türev alım satımı gibi bilanço dışı işlemler kapsamındaki kredi riskini hesaba katmalıdır. Varlık kalitesinin değerlendirilmesi iki farklı açıdan incelenmektedir: (Kantakji, S.M 2008,18)

• Kredi Kullanan (Borç Alan) Kurumla İlgili Göstergeler:

Sektörel kredi yoğunlaşması

Yabancı para cinsinden borçlanmalar

Kötü krediler

Zarar eden kamu kurumlarına ait krediler

Varlık riski

Bağlantılı Borçlanma

Finansal kaldıraç göstergeleri (Sander, Kleimeier, 2003: 5).

• Kredi Veren (Alacaklı) Kurumla İlgili Göstergeler:

Kredi veren kurumun kredi portföyündeki kredilerin kalitesi

Kredi / Özsermaye Oranı

Kurumsal sektör kârlılığı

Finansal olmayan kurumsal koşulların diğer göstergeleri

Hanehalkı borçluluğu (Sander, Kleimeier, 2003: 5).

3. Yönetim Güvenliği Göstergeleri

Tüm kurumlarda olduğu gibi finans kurumların performansında da yönetimin bütünlüğü çok önemlidir. Ancak bu göstergelerin çoğu sektörel değil şirket düzeyinde kullanılmaktadır. Bu bağlamda toplu göstergeler edinmek kolay değildir. Ayrıca nicel göstergelerden ziyade nitel göstergelerdir ve çoğu gösterge operasyonel riskler bağlamında uygulanmaktadır. Bununla birlikte, güvenilir bazı nicel göstergeler de vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilmektedir:

Harcama oranları

Çalışan kişi başına gelir oranı

Finansal kurum sayısının artırılması (Sander, Kleimeier, 2003: 5).

4. Gelir ve Kârlılık Göstergeleri

Gelir ve Kârlılık oranlarındaki düşüşler, şirketlerin ve finansal kuruluşların kârlılığında soruların varlığına işaret etmektedir. Öte yandan, bu oranlardaki tükse artışlar riski finansal portföylerine yönelik bir yatırım politikasını yansıtabilmektedir. Finansal kurumların kârlılığı değerlendirilirken dikkate alınan bazı oranlar söz konusudur. Bu oranları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Varlıkların getirisi

Özkaynak kârlılığı

Gelir ve gider oranı

Yapısal göstergeler.

Çoğu durumda, kurumların finansal iflası, yanlış yönetimden kaynaklanmaktadır (Sander, Kleimeier, 2003: 5).

5. Likidite ve Finansman Göstergeleri

Kurumların finansal iflasında, likiditenin yanlış yönetilmesi önemli bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle likidite göstergelerinin izlenmesi oldukça büyük bir öneme sahiptir. Likidite göstergeleri genel olarak varlıklar ve yükümlülükler ya da başka bir ifade ile aktifler ve pasifler taraflarını içermektedir. Likidite göstergeleri, genel finansal sektör şirketleri veya büyük ölçekli finansal kurumlar

düzeyinde aktifler ve pasifler arasındaki uyumsuzluğu da dikkate almalıdır. Bu bağlamda aşağıdaki göstergeler sayılabilmektedir:

Merkez bankası tarafından ticari bankalara sağlanan kolaylıklar

Bankalar arası borç verme oranları

Mevduatların nakit toplamlarına oranı

Mevduatların kredilere oranı

Varlıklar ve borçlar için vade yapısı

İkincil piyasa likiditesi.

Bu özellikler yönetim ile ilgilidir (Sander, Kleimeier, 2003: 5).

6. Piyasa Risklerine Duyarlılık

Uluslararası düzeyde meydana gelen finansal gelişmeler göz önünde bulundurularak, bankaları finansal krizlere karşı savunmasız yapan unsurlar dikkatle ele alınmalıdır. Bu bağlamda, faiz oranlarındaki değişikliklerine ve farklı beklentilere karşı bankanın net kârlılığının duyarlılığına odaklanmak gerekmektedir. Döviz pozisyonlarındaki ve hisse senetlerindeki dalgalanmalar ise önem verilmesi gereken diğer etkenlerdir.

"CAMELS" değerlendirme sisteminin kullanılmasındaki amaç, bankaların performansındaki kötüleşmeyi krizin ortaya çıkışından daha erken bir tarihte tespit etmek, bankaların performanslarındaki olumlu yönleri göstermek, bunları geliştirmeye çalışmak ve ardından sağlıklı bir bankacılık sektörüne ulaşmaktır.

Birleştirilmiş değerlendirme sistemi, her banka için altı temel unsura dayalı olarak sayısal bir sınıflandırma gerektirir ve her unsur için 1'den 5'e kadar bir sayısal derecelendirme belirlenir; burada 1 en iyi ve derecelendirme ve 5 en düşüktür derecelendirmedi. Bankanın nihai sınıflandırması her birinin değerlendirmelerine göre belirlenmektedir.

Notu 4 ya da 5 olan bankalar ciddi denetim ve işlem gerektiren sorunlara sahiptir. Notu 3 olan bankalar, genel olarak bazı zayıflıklara sahiptir ve makul bir süre içerisinde bu sorunların giderilmesine yönelik önlemleri almalıdırlar. Notu 1 ve 2 olan bankalar çoğu bakımdan sağlam temellere sahip olan kurumlardır (Sander, Kleimeier, 2003: 5)

1.7.2. Kriz Erken Uyarı Göstergeleri

Krizleri öngörmek adına kullanılan çok sayıda erken uyarı kontrol göstergeleri vardır. Bu göstergeler, kurumların makroekonomik performanslarını değerlendirmek için birer belirteçtir. Bu göstergeler sınıflandırılarak ele alınır ve bankaların performanslarındaki finansal dengesizlikleri muhtemel krizin ortaya çıkmasından daha erken bir tarihte tespit ederek, bankaların iflaslarına neden olacak finansal sorunların giderilmesine imkân tanımaktadırlar. Dolayısıyla bu göstergeler, krizlerin oluşumunu önlemek için gerekli önleyici tedbirlerin alınması, politikaların düzenlenmesi, kriz meydana gelmeden olasılıkların değerlendirilmesi adına önemlidir.

Krizlere Karşı Önlem ve Erken Uyarı Göstergeleri (Kısmi Önlem Göstergeleri)

- **Sermaye yeterliliği:**

Riske göre karma şekilde uyarlanmış sermaye oranları

Sermaye oranlarının sıklık (frekans) dağılımı

- **Varlık kalitesi:**

Kredi Kullanan (Borç Alan) Kurumla İlgili Göstergeler:

Sektörel kredi yoğunlaşması

Yabancı para cinsinden borçlanmalar

Kötü krediler

Zarar eden kamu kurumlarına ait krediler

Varlık riski

Bağlantılı Borçlanma

Finansal kaldıraç göstergeleri

Kredi Veren (Alacaklı) Kurumla İlgili Göstergeler:

Kredi veren kurumun kredi portföyündeki kredilerin kalitesi

Kredi / Özsermaye Oranı

Kurumsal sektör kârlılığı

Finansal olmayan kurumsal koşulların diğer göstergeleri

Hanehalkı borçluluğu

Yönetim Güvenliği Göstergeleri

Harcama oranları

Çalışan kişi başına gelir oranı

Finansal kurum sayısının artırılması

Gelir ve Kârlılık Göstergeleri

Varlıkların getirisi

Özkaynak kârlılığı

Gelir ve gider oranı

Yapısal göstergeler.

Likidite ve Finansman Göstergeleri

Merkez bankası tarafından ticari bankalara sağlanan kolaylıklar

Bankalar arası borç verme oranları

Mevduatların nakit toplamlarına oranı

Mevduatların kredilere oranı

Varlıklar ve borçlar için vade yapısı

İkincil piyasa likiditesi.

1.7.3. Makroekonomik Göstergeler

Finansal sistemin işleyişi makroekonomik faaliyete bağlıdır ve bankacılık kurumları genel ekonomideki değişikliklerden büyük ölçüde etkilenmektedir. Son zamanlarda yapılan birçok araştırma, makroekonomideki belirli eğilimlerin genellikle finans krizlerinin ortaya çıkışından önce görüldüğünü ifade etmektedir.

Araştırmacıların, finansal krizleri tahmin etmek adına çeşitli göstergeler geliştirmelerine yönelik çabalarına rağmen, krizin başlangıcının kesin zamanlamasını tahmin etmek oldukça zordur. Hiçbir gösterge veya gösterge grubuna tam anlamıyla bir tahmin aracı olarak güvenilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, göstergeler yönündeki belirsizlikler, krizlere yönelik hazırlık yapma ihtiyacını ortadan kaldırmamaktadır. Finans ve bankacılık sektörünün sorunlarıyla kararlı bir şekilde başa

çıkma ve finans krizlerini önceden tahmin etmeye çabaları, sadece krizleri önlemek için değil, aynı zamanda en düşük maliyetle bu krizlerle yüzleşmek için gerekli ve önemlidir.

1.8. Bulaşıcı Finans Krizleri (Finansal Bulaşma)

Finansal krizlerin en önemli özelliklerinden biri, şokların bir sektörden başka bir sektöre veya bir ülkeden başka bir ülkeye yayılması yoluyla aktarılma hızıdır. Bu olgu finansal bulaşma ya da finansal enfeksiyon olarak adlandırılır. Finansal bulaşma, özellikle finansal küreselleşme ve finansal piyasaların birbirine açıklığı ile ilgilidir. Bu özellikler krizin hızlı bir şekilde yayılması için elverişli koşullar sunmaktadır.

1.8.1. Finansal Bulaşma Kavramı

Finansal bulaşma konusundaki araştırmaların çokluğuna rağmen, araştırmacılar bu kavramın belirli bir tanımı üzerinde hem fikir değildir. Bu kavrama yönelik yapılan tanımlardan bazılarına aşağıda yer verilmektedir:

“Finansal bulaşma, finans krizinin meydana geldiği ülkeden başka bir ülkeye, ilgili ülkelerin piyasaları arasındaki bir dizi ortak bağlantı nedeniyle aktarılması olgusudur (Lopez, 1999: 29,30).

“Finansal bulaşma, kriz döneminde bir grup ülke arasındaki bağlantılar aracılığı ile ortaya çıkan bir olgudur. Finansal bulaşmanın gücü ve etkisi, ilgili ülkelerin istikrar döneminde geliştirdiği bağlantıların miktarı ile doğru orantılıdır (Lopez, 1999: 29,30)

1.8.2. Finansal Bulaşmanın Nedenleri

Ülkeler arasında ekonomik entegrasyonun özellikle finansal küreselleşmenin ışığında sürekli artması ve büyümesi, finansal bulaşma riskinin yayılmasında bir artışa neden olmuştur ve bu, aşağıdakiler de dahil olmak üzere bir dizi nedenden kaynaklanmaktadır (El-Sharkawy, 2005: 34).

-Bozulmalara ve dalgalanmalara, dolayısıyla bulaşma etkilerinin ortaya çıkmasına büyük katkıda bulunan ticaret anlaşmaları ve döviz kurları üzerindeki baskılara bağlıdır. Yani ticaret anlaşmaları ve döviz kurları üzerindeki baskılar yoluyla şokların aktarılması mümkündür.

-Belirli bir ülkenin para biriminin değerindeki düşüş, yatırımcıların dikkatini çekebilir. Böylelikle yatırımcılar bu ülkedeki yatırımlarını yeniden gözden geçirme yoluna gidebilirler. Dolayısıyla bir ülkenin döviz kurundaki hızlı ve önemli bir düşüş, yatırımcıları başka ülkelere yatırım yapmakla ilgili riskleri yeniden değerlendirmeye itebilir. Bu durum, yatırımcıların bu ülkelere duyduğu güveni olumsuz yönde etkilemektedir.

-Kurumsal yatırımcıların taklitçiliğe yönelik ilgileri, onları birçok ülkede aynı şekilde hareket etmeye itmektedir. Bir ülkeden diğerine yatırım yapmanın farklı riskleri ve farklı temel unsurları olsa da yatırımcılar ülkeleri aynı kriterlerle değerlendirmektedir.

-Farklı ülkeler arasındaki finansal bağlar, her bir ülkenin ekonomik temellerini ayrı ayrı dikkate almaksızın, bir ülkede meydana gelen şokların diğer ülkelere yayılmasına neden olabilir.

Kitlesel fonlamalarda, bazı likidite yönetimi uygulamalarının icra edilmesi, borçlu bir yatırımcının bilgi asimetrisi nedeniyle düşük değerli varlıklarını satmaya zorlanması durumunda bir bulaşma etkisi yaratabilir.

Temel Bilgiler: Bir ülkenin temel durumu veya makroekonomi ile ilgili faktörlerin önemli verileridir. Bu veriler büyüme, enflasyon, hükümet bütçesi açığı, ticaret dengesi, faiz oranları gibi unsurları içermektedir.

1.8.3. Finansal Bulaşma Modelleri

Her biri bir dizi göstergeye sahip dört finansal bulaşma modeli vardır. Bu modeller aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2. Finansal enfeksiyon modelleri

Bulaşıcı Krizde Dönüşüm Mekanizmaları	Krizin Öngörülebilirliği	Krizin Olasılığı
Finansal Bağlantılar Modeli: İlk ülkedeki kriz diğer ülkelerdeki finansal temelleri etkilemektedir	İyi	Zayıf
Artan Farkındalık Modeli: İlk ülkedeki kriz, diğer ülkelerdeki zayıf temelleri ortaya koymaktadır. (Temellerin benzerliğinden dolayı)	Orta	İyi

Menkul Kıymetler Portföy Mutabakat Formu: İlk ülkedeki kriz, yatırımcının temel para birimini güçlendirmektedir.	İyi	Zayıf
Sürü davranış modeli: ilk ülkedeki kriz, yatırımcıların sürü psikolojisi ile davranmasına neden olmaktadır.	Zayıf	Orta

Kaynak: El-Sharkawy, Abdel Hakim Mostafa, Finansal Küreselleşme ve Kontrol Edilebilirlik (Finansal Krizlerin Bulaşması), Üniversite Düşünce Evi, İskenderiye, Mısır, 2005, s.34

Yukarıdaki tablo, finansal bulaşma, öngörülebilirlik ve finansal krizlerin önlenmesi için dört model sunmaktadır.

1. Finansal Bağlantılar Modeli

Bu modele göre bir ülkede meydana gelen finans krizi, ekonomik temelleri değiştirerek, göreceli olarak zayıf olan diğer ekonomilerde krizin ortaya çıkışını hızlandırmaktadır. Ülkeler arasındaki ticaret hadlerini etkileyen zorunlu devalüasyon buna örnek olarak verilebilmektedir. İlk kriz ortaya çıktığında, ekonomik düzeyi en düşük olan ülkede yaşanacak krizler kolaylıkla tahmin edilebilmektedir. Kısaca, ekonomik bağlantı modeli, bir ülkede meydana gelen finans krizinin, bu ülke ile güçlü ticaret ve yatırım bağları olan diğer ülkelere aktarılmasıdır (Ramazan S, 2009: 9).

2. Artan Farkındalık Modeli (Farkındalık Yaratma Modeli)

Finansal krizin görüldüğü ülkeler, genellikle zayıf temellerin söz konusu olduğu bir finansal ortama sahiptir. Dolayısıyla benzer sorunları yaşamayan ülkeler, kriz yaşanan ülkeye benzer nitelikte sorunlara sahiptir. Bu ülkeler, finansal bulaşmaya karşı savunmasızdır. Verilerin iyi analizi ve uygun şekilde yapılan raporlamalar ile maruz kalınan finansal bulaşmanın şiddeti azaltılabilmektedir. Bunun için bilgi maliyeti düşürülmeli, etkili politikalar geliştirilmelidir. Farkındalık yaratma modeli, yatırımcılar için eksik bilginin söz konusu olduğu hallerde, bir ülkenin karşılaştığı sorunların benzer temel ekonomik göstergelere sahip başka ülkelerde ortaya çıkmasını öngörmelerine yardım edebilir. Bu ülkeler arasında bir bağlantı olduğuna inandıkları için, yatırımcılar bu ülkeden çekilmek isteyebilmektedirler (Ramazan S.,2009: 9).

3. Menkul Kıymetler Portföy Mutabakat Formu

Menkul kıymetler portföyü mutabakat formu modelinde, Nakit likidite ve kısıtlı menkul kıymet yöneticilerinin, ilk krizin meydana geldiği ülkenin varlıklarının

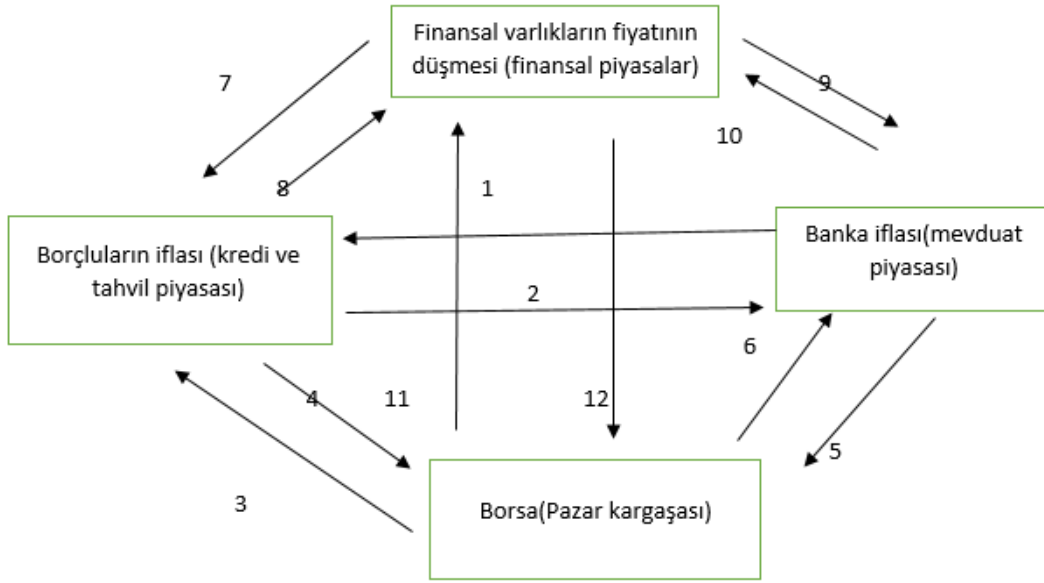
yenilenmesinde beklenen artışı karşılamak için likiditeye ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla yatırımcılar menkul kıymetlerine sahip oldukları diğer ülkenin varlıklarını satma yoluna gitmektedirler. Bu da ülkede ikinci bir kriz dizisi yaratmaktadır. Menkul kıymet yöneticileri, ülkeleri bu ülkelerin coğrafi konumuna göre tahvil ve ticari senetler şeklinde gruplayıp sınıflandırabildiği ölçüde, bu tür enfeksiyonları öngörebilmektedir. Bu tür finansal bulaşmaya karşı en savunmasız ülkeler arasında, menkul kıymetler alanında birçok dış borçtan mustarip ülkeler yer almaktadır. Menkul kıymetler portföy mutabakat modeli, proje yöneticilerinin bir ülkedeki krize yanıt olarak varlıkları satması esasına dayanmaktadır. Sadece bu ülkede değil, diğer ülkelerde de ve bu varlıklar, krizin meydana geldiği ülkenin yatırımlarını içeren aynı yatırım portföyünde gruplandırılmaktadır (Ramazan S, 2009: 9).

4. Sürü Davranış Modeli

Bir ülkedeki kriz, yatırımcıları diğer ülkelerdeki ekonomik koşulları yeniden değerlendirmeye yöneltebilmektedir. Yatırımcılar, diğer yatırımcıların yaptıklarına önem atfetmekte ve menkul kıymetlerdeki belirli yatırım türlerini ihmal ederek yatırım davranışlarını değiştirebilmektedir. Bu da finansal bir bulaşmaya yol açabilmektedir. Krizin yaşandığı ve bulaştığı ülkelerde, yatırımlarının risklerini etkileyen hiçbir değişiklik olmasa bile, yatırımcıların bu davranışı genellikle psikolojik faktörlerin etkisinin ve diğer yatırımcıları taklit etme eğiliminde olduğu için onları sürünün davranışını izlemeye iten bilgi ve şeffaflık eksikliğinin bir sonucudur (Okeel, 24). Yukarıda yer verilen dört model, finansal bulaşmayı öngörmek ve önlemek için bir fırsat sağlamaktadır. Ancak krizin finansal bağlarla yayılması, krizin meydana geldiği ülkelerle olan sözleşmelerini azaltarak, krizin bulaşıcı etkilerini azaltmaya yönelik birtakım önlemler alan ülkeler için oldukça zayıf bir ihtimale sahiptir.

1.8.4. Finansal Krizlerin Yayılma Kanalları

Finansal krizin yayılmasına ve genişlemesine katkıda bulunan çeşitli kanallar vardır. Finansal kriz, finansal sistemin bir kısmından diğer kısımlara yayılabilmekte ve diğer ülkeleri de kapsayacak şekilde genişleyebilmektedir.

Şekil 2. Finansal krizlerin yayılma kanalları

Kaynak: Okeel Nesime, "Finansal Krizler ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Kriz Tahminleri İçin Bir Mekanizma Arayışı", Ekonomi bilimlerinde doktora tezi, Cezayir Üniversitesi, 2008,2007, s.63

Tek bir finansal sistemin bölümleri arasında hareket edilmesi:

Yukarıdaki şekil, finans krizlerinin ortaya çıkması için çeşitli olası kanalları göstermektedir. Aşağıda bu kanallar açıklanmaktadır (Nassima Hac Moussa, 2008, 2009: 32):

Birinci kanal: 1982 yılında yaşanan borç krizinin, bazı ülkeler tarafından özel borç ödemesine son verilmesi, bankaları olumsuz etkileyebileceği ve iflas ihtimalini artırabileceği için, krizin kredi ve tahvil piyasasından bankacılık sistemine aktarılması;

İkinci kanal: Bankalarda iflas davalarının ortaya çıkması, borçlulara kredi temininde azalmaya ve dolayısıyla iflas olasılıklarına da yol açacağından Birinci kanalın tam tersini göstermektedir.

Üçüncü kanal: Yatırımcıların onları terk etmesi ve başka bir para biriminde tahvilleri tercih etmesi sonucunda tahvil fiyatlarında bozulmaya yol açacak döviz kurundaki kriz yaşanacaktır.

Dördüncü Kanal: Borçluların iflası yatırımcılar (özellikle yabancılar) arasında paniğe neden olacak ve bu yatırımcılar tahvillerden vazgeçeceklerdir. Daha sonra

gerçekleştirilen büyük miktarlarda satış nedeniyle para birimlerinin döviz kurunda bir bozulma olabilecektir..

Beşinci Kanal: Para biriminin devalüasyonu veya sadece devalüasyon beklentileri, bankalarda kur kayıplarından kaçınmak için mevduatların yabancı para birimine çevirmek amacıyla çekilmesi yönünde bir dalga hareketinin ortaya çıkmasına yol açabilir, bu da bankalarda bir bankacılık krizine neden olabilmektedir.

Altıncı Kanal: Özellikle dış borçları ve yükümlülükleri olan çok sayıda bankanın iflas etmesi, yurtdışında işlem yapan acenteler tarafında kur zararlarının kaydedilmesine yol açacaktır.

Yedinci ve Sekizinci Kanallar: Hisse senedi piyasalarındaki bir krizden tahvil piyasalarında bir krize geçişi temsil ederler. Bu durum, tahvillere yatırım yapmanın hisse senetlerine yatırım yapmaya bir alternatif olduğu düşünüldüğünde daha olasıdır.

Dokuzuncu ve onuncu kanallar: Krizin mevduat piyasalarından para piyasalarına geçişini ifade etmektedir. Çünkü çok sayıda banka finansal piyasada birer finansal aracı veya menkul kıymet satıcısı olarak kabul edilir ve özellikle gelişmiş ülkelerdeki bankalar finansal piyasa kapitalizasyonunda büyük bir paya sahiptir.

On birinci ve on ikinci kanallar: Döviz piyasalarındaki bir krizin finansal piyasalarda nasıl krize dönüşebileceğini ve bunun tersini açıklar. Örneğin para birimi değer kaybettiğinde yabancı yatırımcılar arasında panik havası hâkim olur ve o para biriminde yerleşik finansal varlıklarından vazgeçmeyi kabul ederler.

1.8.5. Krizin Bir Ülkeden Diğereine Bulaşması

Finans krizi, tek bir ülkenin finansal sistemi içinde farklı sektörlere yayılma gösterdiği gibi diğer ülkelerin finansal sistemlerine bulaşacak şekilde genişleme göstermektedir. Bu durumda krizin bulaşmasında en önemli mekanizmalar şu şekilde sıralanabilmektedir:

-Ticaret anlaşmaları ve bunların döviz kuru üzerinde yarabileceği muhtemel baskılar,

-Bir ülkenin yerel döviz kurundaki hızlı ve önemli düşüşler, yatırımcıları diğer ülkelerdeki yatırım risklerini değerlendirmeye yönlendirebilmektedir. Bu durum, yatırımcıların söz konusu ülkeye duyduğu güveni olumsuz yönde etkilemektedir.

-Farklı ülkeler arasında, krizin olumsuz etkilerinin yayılmasını sağlayan ve bir ülkede görülen finansal problemlerin diğer ülkelere aktarılmasına yol açan finansal ilişkilerin ve finansal bağların varlığı,

-Yatırımcıların birbirini taklit etme eğilimi. Yatırım risklerinin ülkeler arasında farklılık göstermesine karşın, yatırımcılar farklı ülkelerde aynı davranışları sergilemeye yönelmektedirler.

Bu mekanizmalar birbirinden ayrı çalışmamaktadır, tam tersine, finansal krizlerin farklı piyasalar ve ülkeler arasındaki bulaşma etkisini elde etmek için birbirleriyle otomatik olarak etkileşime girmektedirler.

2. İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEM ve BANKALARIN FİNANSA PERFORMANSLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Bankaların Ortaya Çıkışı

Banka kelimesinin anlamı, nakit işlemlerinin yapıldığı, döviz alım – satımının ve borsa işlemlerinin gerçekleştirildiği yer anlamına gelmektedir. Kelimenin kökeni İtalyanca “Banco” kelimesine dayanmaktadır, bu kelime, İngilizce’ye ise “Bank” olarak geçmiştir. Modern anlamda bankanın kuruluşu Ortaçağ’a ve Rönesansın ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. 1587 yılında Venedik’te “Banco Rialto” (Rialto Bankası) adı altında kurulan ilk banka, zenginlerin ve tüccarların mevduatlarını güvende tutmak ve talepleri üzerine mevduatları müşterilerine iade etmek amacıyla kurulmuş olup söz konusu mevduatları ve fonları hırsızlıktan korumanın karşılığında belirli bir oranda komisyon almaktaydı. Rialto, Venedik’teki kanalları birbirine bağlayan önemli bir köprüdür. Aslında Rialto Köprüsü, bir köprüden ziyade bir Pazar yerine benzemektedir. Öyle ki, köprüden her iki yanında sağlı sollu sıra sıra dizilmiş dükkanlar yer almaktaydı. Shakespeare’in “Venedik Taciri” isimli ünlü eserinde de bu köprüden bahsedilmektedir. Rialto Bankası, parayı mudilerden devralmakta, biriktirmekte ve para yatıran kimselerin mevduat hesaplarından bir miktar komisyon almakta idi.

1619 yılında İtalya’da kurulan bir başka banka da Banco di Giro isimli bankadır. Bu banka, bankacılık işlemlerini kolaylaştırmak için özel bir yöntem geliştirmiştir. Öyle ki, bu bankaya yatırılan altın veya gümüş para karşılığında banka müşterilerine makbuz vermekte ve bu makbuzlarda tıpkı banknotlar gibi piyasada dolaşıma girmektedir. Bununla birlikte, Banco di Giro’nun kurulmasından on yıl önce, 1609’da Hollanda’da kurulan Amsterdam Bankası’nın bu tür makbuzlarla işlem yapan ilk banka olduğu da bilinmektedir. Aradan geçen yıllar boyunca çok sayıda ve farklı şekilde işlem yapan farklı banka türleri oluşmuştur. Bugün herhangi bir ülkedeki en önemli bankanın, hükümet tarafından planlanan ve uygulanan maliye politikası doğrultusunda, banknot ihraç etme, dolaşıma sokma ve muhafaza etme gibi görevlerin yanı sıra finans piyasalarını kontrol etme işlevini de yerine getiren merkez bankaları olduğunu belirtmek mümkündür. Merkez bankasının yanında, genel bankacılık

işlemlerini yürüten ticari bankalar ile devlet tarafından ve finans kurumları tarafından ihraç edilen hisse senetlerini ve tahvillerini pazarlama ve işletme gibi işlemleri yürüten finans bankalarının da varlığı söz konusudur. Bankaların ekonomi içindeki rolü ve etkisi oldukça önemlidir. Bankaların temel işlevi; devletlere, şirketlere ve insanlara borç para vermektir. Bazı bankalar yalnızca gerçek kişilere borç verirken, bazı bankaların da yalnızca tüzel kişilere borç verdiği görülmektedir. Ancak hem gerçek kişilere hem de tüzel kişilere borç veren bankalar da vardır. Borçlu kimse bankadan borç olarak aldığı parayı yani kredi borcunu öderken banka tarafından uygulanan ve borç faizi olarak adlandırılan, anapara üzerine eklenen bir miktar faiz tutarını da ödemek zorunda kalabilir. Bankaların ikinci görevi ise gerçek kişilerin ve tüzel kişilerin paralarını muhafaza etmektir. Banka, müşterilerin bu işlemlerini gerçekleştirirken daima kâr elde eder. Bu kâr oranı için anapara miktarının %3'ü örnek olarak verilebilir. Banka, gerçek kişilere ve tüzel kişilere parayı kredi şeklinde borç olarak vermektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde New York, İngiltere'de Londra, Japonya'da Tokyo, Almanya'da Frankfurt ve Bahreyn'de Bahreyn Finans Limanı gibi merkezlerde binlerce banka şubesi bulunmaktadır ve bu bankaların bir yılda verdiği krediler ve borçlar toplam milyar dolarlarla ifade edilmektedir. Bankaların, para çekme ve yatırma gibi bankacılık işlemlerini belirli bir süre için askıya aldığı ve gerçekleştirmediği özel dönemler vardır. Bu dönemler, banka tatili olarak adlandırılmaktadır. İslam Dini, faizi haram kılmaktadır ve yasaklamaktadır. Bu nedenle banka tarafından toplanan mevduatlarla gerçekleştirilen tüm işlemlerden elde edilen kâr veya zarara bağlı olarak gerçekleştirilen ve katılım temelinde şekillenmiş İslami Bankacılık sistemi kurulmuştur.

2.2. Banka Kavramı, Bankanın Önemi, Amaçları ve İşlevi

2.2.1. Banka Kavramı

Bankalar, para arz ve talebinin kesişim noktası halindeki finansal kurumlardır. Bankaların temel görevleri mevduat toplamak, kredi vermek gibi finansal hizmetler sunmak ve mudilerin mevduat hesaplarından talep ettikleri tutarda parayı onlara temin etmektir. Bununla birlikte, bankalar kredi sağlamak ve vadeli mevduat yatırımlarından mudilerin kazandığı faiz gelirlerini vermekle de yükümlüdür. Burada akıllara gelen bir soru da bankaların iki ana müşteri grubu arasında finansal aracılık yapan bir kurum

olup olmadığı yönündedir. İlk müşteri grubunun elinde fazladan bir fon bulunmaktadır ve bu fonun yatırım veya operasyon amaçları doğrultusunda sürdürülebilirliğinin sağlanmasını ve geliştirilmesini amaçlamaktadır. İkinci müşteri grubunu ise belirli bir miktarda fona ihtiyacı olan müşteriler oluşturmaktadır.

Bununla birlikte, banka, “müşterilerinin çıkarları ile toplumun çıkarlarının çatışmayacağı şekilde bankacılık ortamındaki sürekli değişime paralel olarak finansal fayda alışverişinde bulunulan kuruluş” şeklinde de tanımlanabilmektedir. Banka tanımına yönelik bir başka ifade ise, Merkez bankası tarafından belirlenen şartlar doğrultusunda gerekli görülen finansal projelerin, ticari ve finansal operasyonların ve bankacılık işlemlerinin oluşturulmasına katkıda bulunmak üzere “kalkınma planı ve devlet politikası ile belirlenen ve ulusal ekonominin desteklenmesi, yurtiçi ve yurtdışında tasarruf ve finansal geliştirme süreci hedeflerine ulaşmak için belirli talepler üzerine veya belirli süreler için ödenen mevduatları kabul eden, iç ve dış finansman operasyonlarını yürüten ve finansal hizmetleri sürdüren bir finansal aracı” şeklinde bir tanımlamayı da beraberinde getirmektedir.

2.2.2. Bankaların Önemi

Aşağıda maddeler halinde sıralanan hususlardan dolayı bankaların günümüzde ekonomik bağlamda hayli önemli olduğu bilinmektedir:

Banka, herhangi bir arabolucuk hizmetine gerek olmaksızın, fon sağlayan para sahibi ile fona ihtiyaç duyan yatırımcıları buluşturmakta ve bu iki taraf arasında gerekli işlemlerin yürütülmesi için uygun koşulları sağlamaktadır.

Bankalar, yatırım risklerini azaltmaktadır. Çünkü katılım faaliyeti tek bir proje ile sınırlıdır.

Bankalar yatırımlarda çeşitlilik imkanı sunmakta ve böylece riskleri dağıtarak, yüksek riskli projelere girmeni mümkün kılmaktadır.

Bankalar, büyük miktardaki parasal işlem hacmine sahip olmalarından dolayı, uzun vadeli projeleri mümkün kılmaktadır.

Bankalar, sundukları aracılık faaliyetleri ile parasal getiri sağlayan çeşitli varlık araçları sağlamak ve böylece paraya olan talebi azaltmaktadır.

Bankalar, yatırımcılar için farklı finansal varlıklara farklı riskler, farklı getiriler ve farklı koşullar sağlamakta ve yatırımcıların tüm isteklerini karşılamakta ve taleplerine yanıt vermektedirler.

Bankalar, bireylerin riskli bularak kaçındıkları finansal varlıklara yatırım yaparak ve bu varlıkları ihraç ederek birincil piyasaları teşvik etmektedirler(Youssef Kamal Mohamed1993 ,:146-147)

2.2.3. Bankaları Amaçları

Bankalar, finansal faaliyetleri aracılığıyla yatırımcıların toplam zenginlik seviyesini en üst düzeye çıkarmayı amaçlamaktadır. Bir başka ifade ile piyasalardaki hisse değerlerini en üst düzeye çıkararak, hisse sahiplerinin zenginliğini artırmayı amaçlamaktadır. Bu da geliri en üst düzeye çıkararak ve maliyetleri en düşük seviyeye indirerek gerçekleştirilmektedir (Abdul Ati, 2002: 13).

2.2.4. Bankaların İşlevi (Faaliyetleri)

1. Mevduat Kabul Etmek ve Tasarrufları Artırmak

Ticari bankalar genellikle, mudinin talebi doğrultusunda, bir bildirimle ya da belirli bir vade süresine bağlı olarak bankada mevduat birikimi oluşturmak isteyen gerçek kişilerin ve tüzel kişilerin mevduatlarını kabul etmektedirler (Ali Muhammed Hasan, 2014: 21-31)Ticari bankanın işlevi, gerçek ve tüzel kişiler tarafından sağlanan mevduatları kabul etmekle sınırlı olmayıp, bu mevduatı artırma seçeneği sunarak mudilerde tasarruf etmeye yönelik bir farkındalık oluşturmak ve yatırımcıları para biriktirmeye teşvik ederek bünyesine daha fazla mevduat çekmek ile de ilgilidir. (Yassin,1994: 11-12) Mevduat sahiplerinin (mudilerin) ticari bankalarda oluşturdukları mevduat türleri dörde ayrılarak incelenebilir:

- **Cari Kredi Hesapları: (Borç Hesapları)**

Ticari bankalardaki cari kredi hesapları, bankalar arası işlemleri, banka ile kişi ya da kişiler arasındaki işlemleri ya da yalnızca kişiler arasındaki işlemleri içeren hesaplardır. Gerçek kişiler (şahıslar) ya da tüzel kişilerin (şirketler, kurum ve kuruluşlar, diğer bankalar) ticari bankalarda yer alan mevduatları ya da diğer tarafa borçlu olunan meblağlara karşılık gelen bakiyeler bu kapsamda yer alabilir. Bu tür hesapların bazılarının bakiyeleri talep edilmiş ya da borçlanmış bakiyelerdir. Hesabın

tarafı olan banka müşterisi Ticari Banka'ya borçludur. Böyle bir durumda hesap bakiyesi ticari bankanın borçlu olduğu miktarda temsil edilebilir.

Ticari bankalar nezdindeki cari hesaplar, bankalar için önemli bir fon kaynağı olarak kabul görmektedir. Bundan dolayı, ticari bankalar gerçek ve tüzel kişileri cari kredi hesaplarına yöneltmekte ve bu bağlamda müşterilere uygun fırsatlar sunmaktadır. Bu bağlamda, bir banka müşterisinin çalışmakta olduğu bankaya yönelik davranışsal bir güdülenme içerisine girdiği görülmektedir (Muhammed El-Serafy, 2007: 15).

- **Tasarruf Mevduatı (Tasarruf Fonu) Hesapları**

Ticari bankalar genellikle düşük gelirli müşterilerine, tasarruf mevduatı hesabında tuttıkları birikimleri için belirli bir yıllık faiz oranı getirisi sunmakta ve böylelikle müşterinin elde ettiği faiz getirisi ile birlikte müşterileri bu tür hesap açmaya teşvik etmektedirler. Söz konusu mevduat faizinin gerçekleştirilmesi için banka ile müşteri arasında belli bir süreye dayalı sözleşme oluşturulmaktadır. Banka, mevduatını belli bir süre bankada tutma sözü veren müşteriye mevduat faiz getirisi ödemektedir. Buna örnek olarak yıllık faiz oranı verilebilir. Bu bağlamda, ticari bankalar müşterilerini teşvik etmek amacı ile müşterilerine nakdi veya aynî (daire, araba) ödüller gibi birtakım avantajlar sunmaktadır. Böylece banka çok sayıda tasarruf mevduatı hesabı müşterisi edinmeyi amaçlamaktadır. Banka tarafından ilan edilen belirli dönemlerde bankalar bu tarz kampanyalar başlatabilir ve kazananlar banka tarafından duyurulur (Muhammed El-Serafy, 2007: 16)

- **İhbarlı Mevduat Hesabı**

Ticari bankalar, mevduat birikimini artırmak amacıyla gerçek kişilere ve tüzel kişilere yönelik mevduat hesaplarını çeşitlendirme yoluna giderler ve böylece müşteriler kendileri için en uygun mevduat hesabını seçebilirler.

Bazı müşteriler, belli bir süre ihtiyaç duymayacakları mevduatlarını bankada muhafaza altında tutmak isteyebilirler. Bu müşteriler, belirli bir süre boyunca bankada kalan parayı o sürenin sona ermesi itibariyle çekme hakkına sahiptirler. Müşteriler, paralarını mevduat hesaplarına vade süresini önceden bildirmek suretiyle yatırır ve banka bu hesap sahiplerine söz konusu sürenin sonunda belirli bir mevduat faiz getirisi öder. Ticari bankaların yüksek oranlarda faiz ödemesi ve müşterilerine güvenilir bir

kâr getirisi sağlanması, Ticari bankada bu tür fonların çoğalmasına neden olmaktadır. (Muhammed El-Serafy, 2007: 16)

- **Vadeli Mevduat Hesabı**

Bazı müşteriler, belirli bir süre için ihtiyaçları olmadığını düşündüğü mevduatlarını bu belirli süre boyunca bankada muhafaza altına almak isteyebilirler ve yalnızca söz konusu bu belirli sürenin yani vadenin sona erdiği an itibarıyla mevduat birikimlerini bankadan çekebilirler. Banka bu tür yatırımları yöneterek, belirlenen süre içerisinde müşterinin kâr etmesini sağlar ve müşteriye faiz öder. Bu tür hesaplarda mevduat vadesi ne kadar uzun süreli olursa banka bu mevduattan o kadar yüksek kazanç elde eder ve dolayısıyla mudilere daha fazla faiz getirisi ödeyebilir. (Muhammed El-Serafy, 2007: 17)

2. Kalkınma Planı Hedeflerine Ulaşmak İçin İç Ve Dış Finansman Süreçlerinin Yürütülmesi Olacak

Ticari bankaların iktisadi projeleri finanse etmek, ekonomiye ve kalkınmaya hizmet etmek için başvurdukları en önemli yatırım türleri arasında şunlar bulunmaktadır:

Kısa vadeli kredi olanaklarının sağlanması. Ticari bankalar; üretim, iç ve dış pazarlama faaliyetlerini finanse etmek için müşterilerine kredi ve avans sağlamaktadır. Ticari bankalar, müşterilerinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde ya da mevcut risklerden doğacak diğer sonuçların etkilerini önlemek için müşterilerine yeterli teminat sunmalarını şart koşar.

Bankalar, yeni projelerin ortaya konulmasına katkıda bulunmak ya da bu projelerin sermayesine ortak olarak mevcut projelerin pozisyonunu desteklemektedir. Böylece ticari bankalar hisse senedi veya tahvil gibi menkul kıymetleri satın alma yoluna giderler ya da uzun ve orta vadeli krediler sağlayarak projelerin gerçekleştirilmesine katkıda bulunurlar. Böylelikle bankalar, ulusal ekonomiyi destekler ve kalkınma planlarının hedeflerine ulaşmasına yardımcı olurlar.

Bankalar, kısa vadeli yatırım için finansal tutarlılığından emin oldukları hisse senedi, devlet tahvili ve şirket tahvili gibi yatırım araçlarına başvururlar. Bir ticari banka, genellikle kayıp riski olmadan kolayca nakde çevrilebilen çeşitli menkul

kıymetler içeren bir portföy oluşturur ki bu durum likidite ve güvenlik faktörleri ile tutarlılık içerisindedir. (Muhammed El-Serafy, 2007: 17)

Bu bağlamda, mevduat sahiplerinin paralarını bankaya yatırırken tercih edecekleri yöntemin seçiminde bankanın yatırım politikalarını onaylarken dikkate almaları gereken üç ana faktör vardır ve bu faktörler birbiri ile denge halinde bulunmalıdır. Söz konusu faktörler şunlardır:

- **Kârlılık:**

-Bir ticari banka, mevcut ve potansiyel yatırımları mümkün olan en yüksek kâr getirisini sağlayan kaynaklara yönlendirmeyi amaçlar. Böylece banka, mevduat sahiplerine daha yüksek faiz getirisi ödemekle birlikte diğer ilgili yükümlülükleri de yerine getirme kabiliyetine sahip olur. Bununla birlikte bankanın finansal pozisyonunun desteklenmesi ve güçlendirilmesi ile bankanın mevduat ve sermaye sahiplerine kârdan paylarına düşen miktarı dağıtabilmesi için yeterli birikim ve kâr oranları elde edilebilir. (Muhammed El-Serafy, 2007: 19)

- **Güvenlik (Garanti / Teminat):**

-Yatırımcıların elde edeceği kâr oranları, yatırımın risk derecesi ile doğru orantılıdır. Ticari bankalar, proje ve operasyonlarının finansmanı için büyük ölçüde mevduat sahiplerinin fonlarına bağlıdır. Bu nedenle, ticari bankaların kârlılık ile finansman süreci neticesinde maruz kaldıkları risk derecesi arasında bir denge kurmaları ve bu dengeyi sürdürmeleri büyük önem taşımaktadır (Muhammed El-Serafy, 2007: 19).

- **Likidite:**

-Ticari bankalar, büyük ölçüde mevduat sahiplerinin sağladığı kısa vadeli fon kaynaklarına bağlıdır. Mevduat sahipleri, bankadaki mevduatlarını talep etmeleri halinde ya da vade süresinin sona ermesini takiben bankadan çekme hakkına sahiptir. Böyle bir durumun kontrolsüz bir biçimde yaşanması, ticari bankanın büyük bir zorlukla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

-Tek bir seferde çok yüksek meblağda mevduatın bankadan çekilmesine yönelik talepler banka için sorun teşkil edebilir. Ticari bankalar, toplam kısa vadeli borç yükümlülükleriyle doğru orantılı bir likidite hacmini muhafaza etmelidir. Banka, belirli bir likidite oranını korumalıdır ancak bankanın işleyişindeki temel düşünce bu

olsaydı bankanın kâr elde etmesi mümkün olmazdı. Bu bağlamda likiditenin, çeşitli yatırım enstrümanlarını hızlı ve kayıpsız bir biçimde nakde çevirebilme yeteneği olarak tanımlanması mümkündür (Muhammed El-Serafy, 2007: 19).

Bankacılık Hizmetlerinin Sağlanması

Ticari bankalar, müşterilerine sundukları bankacılık hizmetlerini çeşitlendirmekle birlikte müşterilerin bu hizmetlerden daha kolay yararlanmaları için birbirleriyle büyük bir rekabet içerisine girerler. Ticari bankalar tarafından müşterilerine sunulan en önemli bankacılık hizmetleri şu şekilde sıralanabilir:

-Komisyon ve hizmet ücretleri karşılığında, müşterilerin ticari evraklarını toplayarak, kredi oranlarında indirim sağlayarak ve ticari evraklarına teminat sağlayarak müşterilere kredi olanakları sağlamak.

-Müşterilerine menkul kıymetlerle ilgili bazı hizmetlerin sağlanması. Bu hizmetler şu şekilde sayılabilir: Menkul kıymetlerin müşteri adına alım ve satımının gerçekleştirilmesi, kendi nam ve hesaplarına tahvil çıkartılması, şirketler adına menkul kıymet ihraçlarının gerçekleştirilmesi, müşterilere menkul kıymetler ile ilgili kredi ve teminat sağlanması.

Yukarıda sayılanlara ek olarak bankalar, yabancı para alım satımı, kasa kiralama ve ithalat – ihracat işlemlerinde müşterilerine teminat mektubu ve akredite sağlanması gibi hizmetler de sağlamaktadır (Muhammed El-Serafy, 2007: 20).

Modern Bankacılık hizmetleri ile ilgili olarak da aşağıdaki örnekleri sıralamak mümkündür:

Tüketici kredileri.

Finansal tavsiye ve hizmet danışmanlığı .

Proje nakit yönetimi .

Finansal kiralama (Leasing) .

Riskli projelerin finansmanlarının desteklenmesi .

Sigorta hizmetleri satışı.

Hisse senetleri spekülasyonları için yatırım hizmetlerinin sağlanması.

Yatırım fonları ve dönemsel fonların sağlanması.

Yatırım bankaları ve uzmanlaşmış bankalar şeklinde özel hizmetler .
Mutemetlik hizmetleri (Menkul kıymetler pazarlama garantisi) .
Franchise projelerinin finansmanı (Muhammed El-Serafy, 2007: 20)

2.3. Banka Türleri

Banka türlerinin geleneksel bankalar ve İslami bankalar olarak bir ayrıma tabi tutulması mümkündür.

Bunların her birinin ayrıntılı bir şekilde ele alınması yerinde olacaktır.

2.3.1. Geleneksel Bankacılık

2.3.1.1. Geleneksel Bankacılık Kavramı, Geleneksel Bankaların Faaliyetleri ve Türleri

1. Geleneksel Bankacılık Kavramı

Ticari bankalar, belirli bir zaman dilimi içinde talep üzerine ödenen vadeli mevduatları kabul eder, kalkınma planlarının hedeflerine ulaşmak ve ülke ekonomisinin desteklenmesi amacıyla iç ve dış finansman operasyonlarının yürütülmesinde etkili bir görev üstlenirler. Bununla birlikte, ticari bankalar, Merkez Bankası tarafından kararlaştırılan hüküm ve koşullar doğrultusunda, projelerin oluşturulması ve desteklenmesi, bankacılık operasyonlarının sağlanması, ticari ve mali işlemlerin gerçekleştirilmesi ve yürütülmesinde sürekliliğin sağlanması ile birlikte yurtiçinde ve yurtdışında yatırım faaliyetlerinde bulunurlar (Hanefi ve Abu Kehf,1993: 26). Geleneksel Bankacılık denildiğinde akla en yaygın görülen banka türü olan ticari bankaları kapsayan “Ticari Bankacılık” gelmektedir. Ticari bankalar, vadesiz mevduat, tasarruf mevduatı ve vadeli mevduat gibi tüm mevduat çeşitlerini kabul ederek bu mevduatların büyük bir kısmını başta ticaret sektörü olmak üzere ulusal ekonomiyi oluşturan büyük sektörlerle fon sağlamak amacı ile kısa vadeli krediler şeklinde sunarak yatırım yapma yoluna giderler (Gabr, 2008: 43) .

Bununla birlikte, geleneksel bankacılık, mudilerden vadesiz veya vadeli mevduat şeklinde para toplayan ya da halka borç amaçlı kredi sağlayan, kısmi ya da tam tahvil çıkararak, kredi veya mevduat sertifikaları kendi nam ve hesabına kendi sorumluluğu dahilinde kullanan finans kuruluşu olarak tanımlanabilir (Bourqba, 2013:

58). Öte yandan, geleneksel banka, gerçek ya da tüzel kişilerden belirli bir süre için mevduat kabul eden ve bu mevduatla müşterilerine kredi ve avans sağlayan finansal kurum olarak da tanımlanmaktadır. Bankanın kazancı, borçları ve alacakları arasındaki faiz oranlarının farklılığından kaynaklanmaktadır (Hussain, 2019: 119). Geleneksel bankalar, çeşitli kredi hizmetleri sağlamanın yanı sıra faaliyet alanlarında göre fon sağlama ve yeniden borçlandırmada faiz sistemine dayalı finansal kredi kuruluşları olarak da tanımlanabilmektedir (Al-Mekkawi, 2009: 11). Geleneksel bankalar, her türlü mevduatı kabul eden ve mudilerin talebi üzerine bu mevduatları onlara geri ödeyen finans kurumlarıdır. Bu mevduatlar, aynı zamanda, kredi vermek için de kullanılır. Bankaların kârları borçları ve alacakları arasındaki faiz oranlarının farklılığından kaynaklanmaktadır (Aqeel, 1999: 223).

2. Geleneksel Bankaların Ortaya Çıkışı

Geleneksel bankaların veya genel olarak bankaların tamamının ortaya çıkmasının temel nedeni, bireylerin sahip oldukları mevduatları güvenli bir yerde muhafaza etmeye yönelik ihtiyaçlarıdır. Tarihçiler ve ekonomistler, bankaların ortaya çıkışını borç alma – verme ve para alışverişinin büyük bir hız kazandığı 15.Yüzyıla dayandırmaktadır. Ancak, ilk bankanın 1157 yılında Venedik'te kurulduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, 1401 yılında Barselona Bankası ve 1408 yılında da Cenova Bankasının kurulduğu da kaydedilmektedir. Ayrıca, 1587 yılında Venedik'te Rialto Bankası ve 1609 yılında da Amsterdam Takas Bankası kurulmuştur. 1800 yılında ise Fransa Bankası kurulmuştur. Önceleri bankacılık, halktan mevduat kabul etmek ile sınırlı iken, coğrafi keşiflerin ve fetihlerin ardından bankacılık işlemlerinin iç ve dış ticaretin merkezi olan limanlarda ve Pazar yerlerinde yoğunlaşarak geliştiğini söylemek mümkündür (Çalkalayıcı Qazwini, 1987: 24).

3. Geleneksel Banka Türleri

Ülkeler, farklı ekonomik sistemlere sahiptir ve bundan dolayı bankacılık sistemleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, geleneksel banka türlerini aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- **Merkez Bankası:**

Merkez bankası, devletin parasal ve ekonomik sistemini desteklemeyi amaçlamaktadır ve bu nedenle kâr amacı gütmeyen bir bankacılık kurumu olarak kabul

edilir. Merkez bankasının amaç ve hedefinin önemi göz önünde bulundurulduğunda, merkez bankasının bir devlet kurumu olması önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki bir merkez bankasının en karakteristik özelliklerinden birisi de devlet kontrolüne tabi olmasıdır. Merkez bankası, tüm bankacılık sistemi için bir denetleme ve düzenleme aracı olma özelliği ile diğer bankalardan ayrılmaktadır. Merkez bankasının işlevleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Ülke ekonomisinin gereksinimleri göz önünde bulundurularak para basımının düzenlenmesi,

Ülke içinde dolaşımdaki para miktarının kontrol edilmesi,

Mevduat sahiplerinin ve hissedarların haklarını korumak için bankacılık faaliyetlerinin denetlenmesi ve izlenmesi,

Ticari bankalardan mevduat kabul etmek gibi ticari bankalara ihtiyaçları olan bankacılık hizmetlerinin sağlanması (Aqeel, 1999: 223).

- **Ticari Bankalar:** Genellikle bir yıldan daha kısa süreli mevduatları kabul eder ve bu parayı diğer bankacılık işlemleri için fon olarak kullanır. Bununla birlikte, ticari bankaların en önemli faaliyetlerinden biri de belirli teminat koşulları dahilinde ticari ve bireysel krediler sağlamak, çeşitli menkul kıymetler ve yatırım enstrümanları ile işlem yapılmasına imkan tanımaktır (Hamdan Masouda, 2015: 10).
- **Yatırım Bankaları:** Genellikle uzun süreli yatırım mevduatlarının değerlendirildiği, şirket kurulumu, ticari ve endüstriyel projelerin desteklenmesi ve müşterilerine uzun süreli kredi sağlanması gibi işlemleri gerçekleştiren bankalardır. Ticari bankalardan farkı daha uzun süreli finansal işlemlere imkan tanınmasıdır (Hamdan Masouda, 2015: 10)
- **Ticari Olmayan Uzmanlık Bankaları (İhtisas Bankaları):** Bu bankalar, belirli alanlarda uzmanlaşmış ve bu alanlarda faaliyet gösteren müşterilerin mevduatlarını değerlendiren ya da bu müşterilere kredi sağlayan bankalardır. İhtisas bankalarına örnek olarak, sanayi bankaları, emlak bankaları ve tarım bankaları sayılabilir (Hamdan Masouda, 2015: 11)

2.3.2. İslami Bankacılık

2.3.2.1. İslami Bankacılık Kavramı, İslami Bankaların Faaliyetleri ve Türleri

1. İslami Bankacılık Kavramı

İslami Bankalar, kuruluş metninde Uluslararası İslami Bankalar Birliği'nin anlaşmasına uyacağını taahhüt eden, İslam Dininin emir ve yasaklarına uygun bir şekilde finansal işlemler ve bankacılık faaliyetleri sürdüren, alım ve satımlarda faizden kaçınan bankacılık kurumları olarak tanımlanabilir. İslami Bankalar, İslam'ın öğütlediği sosyal dayanışma toplumunun inşasına hizmet eden, mevduatların adil bir şekilde dağıtılmasını ve fonların İslam'a uygun bir şekilde sunulmasını sağlayan, istihdam hususunda ise İslami Öğretinin gerektirdiklerine uygun bir şekilde hareket eden bankacılık kurumlarıdır (Qutaiba Abdul Rahman Al-Aei, 2012: 36). Bir başka ifade ile İslami Bankalar, ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerine ulaşmak için finansal hizmetleri ve bankacılık hizmetlerini, nakit akışını ve istihdam süreçlerini İslami öğretilere uygun şekilde sağlayan ve bu çerçevede maksimum getiri elde etmeyi amaçlayan finansal kurumlardır (Al-Ajlouni, 2010: 110) İslami Bankalar, parasal faaliyetleri ve bankacılık işlemlerini İslam hukukunda öngörülen şart ve koşullar çerçevesinde yürütmesinden dolayı mevcut bankacılık sisteminden farklı yeni bir bankacılık sisteminin uygulanmasına katkıda bulunmaktadır. İslami bankacılık sisteminin uygulamaları, finans alanında İslami ilke ve prensiplerin somutlaşmış bir örneğini teşkil etmektedir (Şihab Ahmed Saeed, 2011: 11). Bu tanımlar doğrultusunda, İslami bankaların, İslami şeriat hükümleri çerçevesinde, finansal işlemleri, bankacılık işlemlerini, ticari faaliyetler ve yatırım faaliyetlerini sürdüren, alım ve satım işlemlerinde faizsiz bir şekilde çalışan finansal kurumlar olarak tanımlanması mümkündür.

2. İslami Bankaların Ortaya Çıkışı

İslami Bankacılık Sistemi, 1975 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'nde özel fonlarla kurulan Dubai İslam Bankası ile ortaya çıkmıştır. Bu bankanın ortaya koyduğu finansal sistem, bilhassa Körfez bölgesinde yer alan Arap ülkeleri başta olmak üzere çok sayıda İslami Banka için bir kaynak teşkil etmiştir. 1975 yılında başlayan İslami Bankacılık sistemi bilhassa Müslüman ülkelerde oldukça yaygın bir şekilde görülmektedir. Ayrıca, 1974 yılında kuruluş anlaşması imzalanan ve 1976 yılının Ekim ayında Cidde'de İslam ülkelerinin maliye bakanlarının bir araya gelmesi ile

faaliyetlerine başlayan İslam Kalkınma Bankası, İslam ülkelerinin katkıda bulunduğu ilk uluslararası İslami Banka olarak kabul edilmektedir. 30 İslami Bankaların dünyanın hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerinde rağbet görmesi, İslami bankacılık fikrinin uluslararası bağlamda kabul gördüğünün göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, İslami bankaların hissedarların ve müşterilerin güvenini kazanması ile birlikte gelişim ve büyümesinin hızı bu sistemin başarısının ve verimliliğini kanıtlar niteliktedir. Pakistan, İran ve Sudan başta olmak üzere İslam ülkelerinde bankacılık sistemlerinin tam anlamıyla İslamleştirilmesi ile karakterize edilen İslami Finans kurumlarının ve İslami Bankaların sayısındaki artış ve bu kurumların iş hacimlerindeki ve nakit hareketlerindeki büyüme finansal alanda İslami canlanma olarak nitelendirilmektedir (Sawan, 2008: 84-85).

3. İslami Banka Türleri

- **Yerel İslami Bankalar:**

Bu tür İslami bankalar, faaliyetlerini yalnızca bağlı buldukları ülke sınırları içerisinde gerçekleştirmekle yetkilidir. Bu tür bankaların uluslararası düzeyde işlemler gerçekleştirebilmesi mümkün değildir.

- **Uluslararası İslami Bankalar:**

Bu tür İslami bankalar, faaliyetlerini uluslararası alanda gerçekleştirmekle yetkilidir. Uluslararası İslami Bankalar aşağıda belirtilen şekillerde faaliyetlerini sürdürebilirler:

Yabancı banka işlemleri ve para transferleri, akreditif kredi işlemleri, teminat mektupları gibi işlemler aracılığı ile uluslararası bankacılık hizmetlerinin sağlanması ve diğer bankalar ile finansal ilişkilerin yürütülmesi.

Farklı ülkelerde İslami Bankacılık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için yabancı ülkelerde şubelerin açılması ve faaliyet risklerinin mümkün olan en büyük coğrafi alana yayılması ve mümkün olan en fazla sayıda müşteriye erişimin sağlanması.

İslami Bankaların kurulmasının önünde yasal, politik, ekonomik ve sosyal engellerin bulunduğu ülkelerde, bu ülkelerin diğer bankaları ile ortak bankaların kurulması veya mülkiyeti söz konusu İslami bankaya ait olmak üzere yabancı bankaların kurulması (Al-Khudairi, 1999: 62-63).

- **Endüstriyel İslami Bankalar:**

Bu tür İslami bankalar, bilhassa fizibilite çalışmaları hazırlama ve kritik alanlardaki yatırım fırsatlarını değerlendirme gibi hususlarda uzman personeller istihdam eden ve endüstriyel projeler için finansman sağlayan uzmanlaşmış bankalardır. İstisnasız her İslam ülkesi, bu tür bankalara ihtiyaç duymaktadır. Bilhassa, endüstriyel kalkınma ve üretim kapasitesini artırmak ülkelerin em önemli hedefleri arasında yer bulduktan sonra bu tür bankalara duyulan ihtiyaç da kaçınılmaz bir hal almıştır (Al-Khudairi, 1999: 62-63)

- **Tarımsal İslami Bankalar (İslami Tarım Bankaları):**

Bu tür İslami bankalar, daha ziyade tarımsal faaliyetlere yönelik yatırımları destekleyen ve tarım gibi hayati öneme sahip bir alanda uzmanlaşan bankalardır. Tarımsal İslami Bankalar, halihazırda ekili ve dikili alanlarda gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler ile herhangi bir ürünün yetişmediği toprakların tarıma kazandırılmasına yönelik faaliyetleri desteklemektedir. Hz.Muhammed (S.A.V)'ın tarımla ilgili "Herhangi bir kimseye ait olmayan bir araziye kim imar ederse o, ona sahip olmaya daha layıktır" ve "Topraktan bir parçayı canlandıran veya imar eden herhangi bir kavim onu sahiplenmeye daha layıktır" hadis-i şerifleri tarımsal İslami Bankalar için yol göstericidir (Al-Khudairi, 1999: 62-63).

- **İslami Tasarruf ve Yatırım Bankaları:**

Bu tür İslami bankalar, birikim ve yatırım olmak üzere iki temel alanda faaliyet göstermektedir ve Dünyanın hemen her bölgesinde bulunmaktadır. Bu bankaların temel vazifesi, küçük ve büyük ölçekli yatırım ve tasarruf fonlarını toplamak, biriktirmek ve işletmektir. Bu doğrultuda, İslami Tasarruf ve Yatırım Bankaları, toplumdaki nakit fazlasının likiditeye çevrilmesini ve topluma tasarruf alışkanlığının kazandırılmasını amaçlamaktadır. Bu tür bankalar genellikle büyük illerde merkez şubeler açmakta ve her bankanın kendi bölgesindeki yerel üretim faktörlerinin desteklenmesini sağlamaktadır. Böylelikle, banka bünyesinde tasarruf amaçlı toplanan mevduatlar üretim faktörlerinin geliştirilmesine yönelik fon oluşturmaktadır (Al-Khudairi, 1999: 62-63).

- **İslami Ticari Bankalar:**

Bu tür İslami bankalar, ticari faaliyetlerin sürdürülmesi için tüccar ve sanayicileri desteklemek amacıyla kurulan ve bu konuda uzmanlaşmış personeli istihdam eden, faaliyetlerini İslami usul ve esaslara göre gerçekleştiren, murabaha ve muşaraka gibi İslami ticaret yaklaşımlarını teşvik eden bankalardır (Al-Khudairi, 1999: 64)

4. İslami Bankaların Özellikleri

İslami bankaları diğer bankalardan ayıran özelliklerin en önemlileri şunlardır:

İslami bankacılık, İslam şeriatının ilke ve hükümlerine dayanmaktadır.

İslami bankaların bankacılık işlemlerine ve finansal süreçlere yaklaşımı İslami olmayan bankalardan tamamen farklıdır. İslami Bankalar, yeryüzündeki sermayenin Allah tarafından bahşedildiğine, sermayenin esas sahibinin Allah olduğuna inanmakta ve parasal işlemleri Allah'ın emir ve yasakları çerçevesinde gerçekleştirmektedir.

İslami Bankalar, faizi her zaman yok saymaktadır yani sıfır faiz oranı ilkesini uygulamaktadır. İslami bankalar kredilendirme işlemlerinden ziyade gerçek yatırımlara odaklanmaktadır.

İslami bankalar, müşterilerine sundukları işlemlerde pozitif bir ortak olarak yer almaktadır ve müşterinin yatırımlarını katılım sistemi esasında yönetmektedir.

İslami bankalar, her ne kadar İslami bankalar ile etkileşime giren müşteriler için tam olarak algılanamasa da, yürüttükleri faaliyetlerde sosyal dayanışma prensibini esas almakta ve politikalarını ve işleyişlerini bu düşünce çerçevesinde şekillendirmektedir.

İslami bankalar, yatırım hacmini artıran projeler tesis ederek, sosyal yatırım getirisini en üst düzeye çıkarmayı amaçlamaktadır (Al-Khudairi, 1999: 64).

2.3.3. Irak İslam Yatırım ve Kalkınma Bankası

Irak'ta yirmi iki tanesi İslami Banka olmak üzere toplam 44 adet banka bulunmaktadır. Irak İslam Yatırım ve Kalkınma Bankası, Irak'taki en büyük İslami bankalardan biridir. Irak'ın İslami bankacılık deneyimi 1990'lı yılların başında başlamıştır. Irak İslam Yatırım ve Kalkınma Bankası 19/12/1992 tarihinde şirket tescilini gerçekleştirmiştir. Şirketler Sicil Memurluğu tarafından bu tarihte verilen

kuruluş sertifikası ile Irak İslami Yatırım ve Kalkınma Bankası resmen kurulmuştur. 23/2/1993 tarihinde ise Irak Merkez Bankası tarafından Bankacılık işlemlerini yürütmek üzere yetkilendirilmiştir. Irak İslam Yatırım ve Kalkınma Bankasının kuruluş sözleşmesinde, bankanın ülkenin ekonomik ve mali politikaları çerçevesinde, İslam Dinin emir ve yasakları ile şeriat hükümlerine uygun bir şekilde, ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunması, bu doğrultuda devlet bankaları ve özel bankalar ile geniş bir işbirliği alanı oluşturma hedefi açıkça belirtilmektedir. Irak İslam Yatırım ve Kalkınma Bankası, İslam Şeriatına uygun bir biçimde fon ve tasarrufların toplanmasında faizsiz bankacılık yöntemini benimsemekte, mudileri ve müşterileri yatırıma katılmaya yönlendirmektedir. Banka, 25/4/1993 tarihinde Bağdat'ta yer alan merkez şubesi aracılığıyla, vatandaşlara her türlü bankacılık hizmetini sunarak faaliyetlerine başlamıştır. Bu doğrultuda Banka, İslami Şeriatın hükümlerine uygun çeşitli yatırım alanları arayışına girmiştir. Irak İslam Yatırım ve Kalkınma Bankası, bankacılık faaliyetlerinde İslami kavramlar oluşturmakta ve uygulamaktadır. Bankanın kuruluş sermayesi 126400 milyon Dinar tutarındadır ve hisse başına 1 Dinar değerinde 126400 milyon hisseye bölünmüştür. Irak İslami Yatırım ve Kalkınma Bankası, 28/11/2008 tarihli onbeşinci toplantısında aldığı yönetim kurulu kararını hissedarlarına iletmiştir. Bununla birlikte, Irak Merkez Bankası Yönetim Kurulu 11/4/2008 tarihli toplantısında, Bankanın 30/6/2009 tarihine kadar sermayesini 25596000000 Dinardan 50 milyar dinara çıkaracağını belirtmiştir. Irak İslami Bankasının şu anda merkez şubesine ek olarak 9 şubesi daha bulunmaktadır.

2.4. Bankaların Karşılaştığı Zorluklar (Irak Bankaları)

Irak'ta bankacılık sektörü, yapısal ve örgütsel sorunlardan dolayı hayli sıkıntılı bir süreç yaşamaktadır. Irak'ta yatırım ortamındaki istikrarsızlık nedeniyle piyasa zorluklar ve büyük riskler ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum bankacılık sektöründeki gelişmenin hayli yavaş seyretmesine ve Irak bankacılık sektörünün küresel bankacılık sistemi ile bağlantısının gelişmemesine ve yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Burada dikkat çekilmesi gereken bir nokta, Irak nüfusunun yaklaşık %80'inin banka hesabı olmadığıdır. Irak'ta yaklaşık 900 adet banka şubesi vardır ve şubelerin tamamı yalnızca büyükşehirlerde ve eyaletlerin başkentlerine bulunmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre, Irak'ta her 100.000 kişiye ortalama 5,4 adet banka şubesi düşmektedir. Ayrıca, Irak bankacılık sektörü, ülkedeki güvenlik koşullarının

olumsuz etkisinden dolayı borçluların borçlarının büyük bir ödeyememesinden ileri gelen likidite problemi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, bankacılık işlemlerini olumsuz etkilemekte ve bankaların çalışmalarını zorlaştırmaktadır. Buna ek olarak Irak hükümetinin ve özel bankaların sermayesinin yetersiz kaldığını da belirtmek mümkündür. Aynı şekilde, bankalarda yasaklı faaliyetleri tanımlayan ve bu faaliyetlere yönelik yatırımları kısıtlayan yasal düzenlemeler ve bilhassa Bankacılık Kanununun 28.Maddesi ve Irak Merkez Bankası Kanunu hükümleri nedeni ile de Irak Bankacılık sektörü olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca, ülke genelinde kredi sağlama, para transferi ve döviz işlemleri gibi belli başlı bankacılık işlemlerini gerçekleştiren resmi olmayan kurumların bu işleri büyük bir komisyon karşılığında ve kayıt dışı yürütmesi ve ayrıca devletin bu tür yapılanmalar üzerindeki denetiminin zayıf olması da Irak Bankacılık sektörü için büyük bir sorundur. Irak'taki finansal sistemlerin gelişiminin yetersiz kalması ve faiz oranlarının belirlenmesinde etkili olan sıkı merkezi politikalar, bankaların kredi vermelerini ve yeni projeleri finanse etme kabiliyetini sınırlamaktadır. Bundan dolayı Irak'ta ekonomik büyüme olumsuz etkilenmektedir.

2.5. Bankaların Finansal Performans Değerlendirmesi

Finansal performans değerlendirmesi ekonomik sistemlerin çoğunda önemli bir yere sahiptir. Bilhassa muhasebe etkinliklerinin ve idari çalışmaların fazla olduğu durumlarda finansal performans değerlendirmesinin önemi daha da hissedilmektedir. Bunun nedenleri arasında, rakiplerinin finansal ihtiyaçlarının büyüklüğüne yönelik kıyaslama göz önünde bulundurularak, işletmelerin kullandığı finansal kaynakların göreceli kıtlığının en başta geldiğini belirtmek mümkündür. Buradan yola çıkarak, kaynak ediniminin ve bu kaynaklardan maksimum getiri sağlama ihtiyacının, kurum ve kuruluşların sürekliliği, büyümesi, gelişmesi ve faaliyetleri sürdürmesi açısından önemli olduğu görülmektedir. İş hayatının hemen tüm yönleri üzerinde finansal performans değerlendirmesinin etkileri görülmektedir ki bu nedenle finansal performans değerlendirmesi idari sürecin ve yönetim aşamalarının temel unsuru olarak değerlendirilmektedir. İdare, bir işletmenin hedeflerine ne ölçüde ulaştığını ölçmek ve değerlendirmek için ihtiyaç duyulan bilgi ve verileri sağlamaktadır. Bu bilgi ve veriler ışığında işletmenin performans trendleri hakkında bilgiler edinilmekte ve böylece işletmenin ilerlemesi ve başarısı tanımlanırken işletmenin geleceği hakkında fikir yürütmek ve öngöründe bulunmak kolaylaşmaktadır.

2.5.1. Finansal Performans Değerlendirmesi Kavramı

Finansal performans değerlendirmesi seçilen veya tercih edilen göstergelerin gerçek sonuçlarını hedeflenen göstergelerle karşılaştıran entegre bir sistemdir. Bu sistem kapsamında, mevcut performans sonuçlarının yanı sıra tarihsel ve yapısal koşullar dikkate alınarak, geçmiş dönemlerdeki performans sonuçları, geçmiş dönemlerde farklı birimlerin ve kuruluşların performans sonuçları, bir grup ekonomik birimin ortalama sonuçları ve bu ekonomik birimlerin göstergelerinin bir yakınsaması dikkate alınarak elde edilen oransal verilerden türetilen göstergelerle bir değerlendirme yapılmaktadır (Fahd, 2009: 27)

2.5.2. Performans Değerlendirmesinin Temel Dayanak Noktaları

Performans değerlendirme sürecinin temel dayanak noktalarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Belirli Kriterlerin Varlığı

Performans değerlendirme süreci, elde edilen sonuçların uygun olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla, gerçek performans sonuçlarının karşılaştırma yoluyla değerlendirilmesine olanak tanıyan belirli kriterlerle ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte, bu kriterler, elde edilen sonuçların beklenenden düşük ya da yüksek olup olmadığını belirlemenin yanı sıra elde edilen sonucun beklenen oranlar dahilinde olup olmadığını tespit etmek için hayli işlevseldir (Suwalm, 1998:477-479).

2. Gerçek Performansın Ölçülmesi

Gerçek performans genellikle muhasebe sistemleri tarafından sağlanan finansal tablolar aracılığıyla elde edilen veri ve bilgilerden yola çıkarak bu veriler üzerinde bir takım istatistiksel yöntemlerin uygulanmasıyla ve finansal göstergelerin dikey ve yatay analiz gibi ölçüm araçlarıyla değerlendirilmesi sonucunda ölçülmektedir (Suwalm, 1998: 477 – 479).

3. Gerçek Performansın Standartlarla Karşılaştırılması

Yönetimin gelecekteki sonuçlara yönelik bir öngöründe bulunmasını sağlamak için elde edilen performans verileri, pozitif ya da negatif sapmaların belirlenmesi için belirli standart kriterlerle karşılaştırılmaktadır. Böylelikle yönetimin, gelecekte hatalardan kaçınmak için gerekli önlemleri alması ve muhtemel hataların doğalarını anlaması mümkün kılınmaktadır (Suwalm, 1998:477-479).

4. Sapmaların Düzeltilmesi İçin Uygun Kararların Verilmesi

Bir sapmanın düzeltilmesine yönelik verilen bir karar, önceden belirlenmiş hedefler veya belirtilen kriterlere ve gerçek performansın ölçümü ile ilgili mevcut verilere, bilgilere ve elde edilen performansın planlanan hedeflerle veya belirli standartlarla karşılaştırılmasına bağlıdır. Böylece sapmaların analiz edilmesi ve nedenlerinin açıklanması mümkün olmakta ve uygun kararların zamanında ve içinde bulunulan koşullara uygun şekilde alınması sağlanmaktadır (Suwalm, 1998: 477-479).

2.5.3. Bankaların Finansal Performanslarının Değerlendirilmesinin Önemi

Bankalar için Finansal performans değerlendirme süreci oldukça büyük bir öneme sahiptir ve bu sürecin çok farklı yönü ve düzeyi vardır. Bunları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

Bankaların finansal performans değerlendirmesi, bankanın planlanan hedefleri ile elde edilen sonuçların karşılaştırılması ve sapmaların tespit edilerek bu sapmalara yönelik çözüm ve önlemlerin alınmasına bağlıdır. Böylelikle bankaların faaliyetlerinin düzgün bir şekilde gerçekleşmesi ve performanslarının artması sağlanmakta ve bununla birlikte planlanan hedeflere ulaşma yetenekleri ortaya konmaktadır.

Finansal performans değerlendirmesi, bir bankanın farklı dönemlerdeki performans sonuçlarının izlenerek, benzer bankalara kıyasla ilerleme durumunun tespit edilmesine yardımcı olmaktadır.

Performans değerlendirmesi, bankanın faaliyet gösterdiği sektörel ortamda stratejik konumunun belirlenmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte bankanın tespit edilen stratejik konumunun iyileştirilmesi için gerekli olan önceliklerin ve değişiklik durumlarının tanımlanmasını mümkün kılmaktadır.

Performans değerlendirme süreci, ulaşılmak istenen hedefler ve benimsenen stratejilerin bankanın rekabet ortamı ile olan ilişkisi arasındaki uyum derecesini ve tutarlılığını açıklamaya yardımcı olmaktadır.

Performans değerlendirmesi, bankanın farklı performans düzeylerinin kapsamlı bir analizini sunmakta ve bankanın ulusal ekonomideki rolünü tespit güçlendirmek için gerekli mekanizmaları belirlemektedir.

Finansal performans değerlendirmesi, bankanın kullanabileceği kaynakların tahsisini ve bankanın tahsis edilen bu kaynakları kullanmadaki verimliliğini göstermektedir.

Performans değerlendirmesi, çalışanlara görevlerini nasıl yerine getirecekleri hakkında bir açıklama sağlamakta ve çalışanları hedeflenebilir, ölçülebilir ve başarılı bir performans elde etme çabalarına yönlendirmektedir (Fahd, 2009: 28-30).

2.5.4. Bankaların Finansal Performanslarının Değerlendirilmesinden Yararlananlar

Bankaların finansal performanslarının değerlendirilmesinden yararlanan çok sayıda paydaş vardır.

1. Banka Yönetimi

Banka yönetimi, idari işlevlerin yerine getirilmesi gerekliliği de dahil olmak üzere, çeşitli nedenler doğrultusunda performans değerlendirmesi yapmakla yakından ilgilidir. Öyle ki, finansal analiz, sapmaların kapsamının belirlenmesi ve bunların düzeltilmesine yönelik planların karşılaştırılmasıyla performans bilgilerine yönelik bir geri bildirim sağlamaktadır. Performans analizi aracılığı ile kurumlar, genellikle likidite ve kârlılık hedeflerine ulaşma durumunu kontrol etmektedir. Likidite bankalar için oldukça önemlidir nk bankalardaki mevduatların finansmanının yaklaşık %90'ı likidite ile sağlanmaktadır (Al-Shamma, 2010: 662-658).

2. Merkez Bankası

Merkez Bankası, para otoritesi vazifesiyle, bankaları denetlemek, para politikasını nitel ve nicel araçlarla uygulamak ve merkez bankası görevlerini ulusal ekonominin yararına ifa etmek gibi görev ve sorumluluklara sahiptir. Bununla birlikte Merkez bankası, tüm bankalar tarafından sağlanan finansal veriler ve kredi tablolarını bir bütün olarak ele almakta ve bu verileri para politikası ve genel hedeflerin oluşturulmasına yönelik olarak kullanmaktadır (Al-Shamma, 2010: 662-658).

3. Mudiler (Mevduat Sahipleri)

Banka, kişilerin ve kurumların mevduatlarını kabul eden ve bu mevduatlarla çeşitli yatırımlar yapan, çeşitli ürün ve hizmetler sağlayan bir ara finansal kurumdur. Bu nedenle, mevduat birikimleri, bankaların faaliyetlerini yürütmelerinde en önemli

temel unsurdur. Bankanın mevduatları başarılı bir şekilde yönetmesi, bankanın fonlara sürekli erişimi, en uygun istihdam ve yatırım koşullarının değerlendirilmesine yönelik yeteneklerini geliştirmesine bağlıdır. Bankacılık ürün ve hizmetlerini kusursuz bir şekilde sunma yeteneği, mevduat sahiplerine en iyi getiri ve en iyi hizmeti sunma, mevduatları risklerden uzak tutmak gibi mevduat sahiplerine yönelik motive edici yaklaşımlarla geliştirilmektedir. Sonuç olarak, mevduat sahipleri, bankaların iyi ve yüksek performans gösterme kabiliyetini yansıtan göstergelere sürekli ilgi duymaktadır (Laika, 2007: 51).

4. Mevcut ve Potansiyel Yatırımcılar

Mevcut ya da potansiyel yatırımcılar, yatırım yaptıkları fonların getirileri ve yatırımlarının güvenilirliği ile yakından ilgilidir. Mevcut yatırımcıların sahip olduğu ya da elinden çıkardığı hisselerin alım ve satım performanslarını araştırması oldukça doğaldır. Potansiyel yatırımcılar ise bankanın niteliği, yatırımların riskleri gibi unsurları satın alma kararlarının verilmesi aşamasında incelemekte ve kendileri için mümkün olan en iyi yatırım fırsatını değerlendirmek için araştırmalar yapmaktadır. Bu nedenle performans değerlendirme süreci, tüm yatırımcıların söz konusu unsurları anlaması ve bilmesi, ayrıca uygun yatırım kararları almalarına yardımcı olması için gerekli olan göstergeleri sunma açısından önemlidir (Al-Shamma, 2010: 662-658).

5. Sermaye Piyasası ve Borsa Otoriteleri

Performans değerlendirme süreci ile tanımlanan finansal göstergeler, bazı finansal oranların ve verilerin diğer yıllara göre mantıksal boyutunun belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Böylece var olan temel gelişmelerin geçerliliği aydınlatılır. Sermaye Piyasası Kurumu, bankalar da dahil olmak üzere borsada işlem gören şirketlerin açıklama ve şeffaflık ile ilgili hüküm ve talimatlara uygunluğunu yakından takip etmektedir, böylece hisse senedi fiyatlarının adil bir şekilde fiyatlandırılması sağlanmaktadır. Bu nedenle, bankanın finansal piyasa göstergeleri üzerindeki bu etki ile finansal piyasada bankalara dair periyodik ve kapsamlı bilgiler hazırlanır ve yayınlanır. Bu hazırlık ve yayın sürecinde farklı kurum ve kuruluşların katkısı bulunmaktadır (Al-Shamma, 2010: 662-658).

6. Vergi Dairesi (Gelir İdaresi)

Vergi dairesi, bankaların periyodik olarak ödemesi gereken vergileri hükümet adına toplamakla görevlendirilen kurumdur. Bu nedenle, bankalar gelir kaynakları ile masraf ve giderleri dikkatli bir şekilde analiz etmelidir. Ayrıntılı finansal analizlerle desteklenen yıllık mali tablolar, vergi dairesi tarafından uygulanacak vergi miktarının doğru bir şekilde değerlendirilmesine ve bankaların doğru kararlar vermesine yardımcı olmaktadır (Al-Shamma, 2010: 662-658).

7. Kamu

Kamu, bankaların finansal performansının değerlendirilmesinden dolayı ya da direkt olarak yararlanmaktadır. Modern yaşamdaki sürekli gelişmelere uygun şekilde tasarlanan ve modern yaşamın gereksinimlerini karşılayan seçkin ve hızlı bankacılık hizmetleri halkın dikkatini çekmektedir. Bu hizmetlerin hızlı ve düşük maliyetli bir şekilde çevrimiçi olarak sunulması da bankaların avantajına olmaktadır. Bütün bu hizmetlerin sağlanması bankaların büyük kârlılık oranlarına erişmesi ile gerçekleşebilmektedir. İyi bir finansal performans, bankanın finansal değerlendirme sürecine ve sürekli performans analizine yönelik para ve yatırım akışının sağlanmasındaki başarının sonucu ile ilgilidir (Al-Shamma, 2010:662-658).

2.5.5. Performans Değerlendirme Sürecinde Gerekli Olan Kaynaklar

Performans değerlendirme sürecinde gerekli olan bilgi ve istatistik kaynakları şu şekilde sayılabilir:

Finansal Tablolar ve Ekler: Finansal durum tablosu, gelir tablosu ve bu tabloların ekleri niteliğindeki yardımcı verileri içeren analitik tablolar dahil olmak üzere entegre bir bilgi kümesi içeriğinden oluşmaktadır.

Performans değerlendirme sürecinin inceleme, analiz ve karşılaştırma amaçları için ihtiyaç duyulan finansal tabloların tarihsel göstergeleri.

Bütçe Planlaması: Ekonomik bir birimin, gelecekteki bir dönemde göstereceği faaliyetler için geliştirilmiş kapsamlı bir bütçe planını içermektedir.

Performans değerlendirme sürecin için gerekli olan önemli verileri ve bilgileri içeren dahili ve harici raporlar.

Ekonomik birim tarafından, ekonomik faaliyetlerin bir veya daha fazla yönünü tanımlamak amacıyla hazırlanan ve yürütülen anket çalışmaları. Bu anketler, ilgili

ekonomik birim içinde ya da dışında hazırlanıp uygulanabilmekte ve böylece performans değerlendirme sürecine yönelik faydalı bilgiler edinilebilmektedir.

Birimdeki belirli bir faaliyetin etkinliğini ve işlerliğini tanımlamak, karşılaşılan sorunları tespit etmek ve çözüme kavuşturmak için ekonomik birimin üst yönetim kadrosunda yer alan yöneticiler veya ayrı bir ekip tarafından gerçekleştirilen saha ziyaretleri.

Ekonomik birimin faaliyetleri hakkında bilgi içeren istatistiksel verileri ve bilgiler (Al-Kerhi, 2007:185-186).

2.5.6. Performans, Amaç ve Türlerin Değerlendirilmesinde Finansal Analizin Önemi

Fonların ve mevduatların kaynaklarının ve kullanım kapsamlarının belirlenmesi ve kuruluşların iş süreçleri neticesinde elde ettikleri sonuçların değerlendirilmesi için araştırmacılar finansal tablo analizine önem vermektedir. Bankaların finansal tablolarının analizi özel bir dikkat ve çaba gerektirmektedir. Bu durum, bazıları kontrol süreciyle ve bazıları da planlama ile ilgili olan finansal analiz tablolarının değerlendirilmesi ve yorumlanması amacına dayanmaktadır. Böylece, bankanın üst yönetim kadrosuna ve diğer ilgili departmanlarına, ilgili faaliyetler için performansların izlenmesi, kontrol edilmesi ve ölçümü konusunda yardımcı olacak ve gelecekteki planlamalar için temel bilgileri sağlayacak bir veri seti oluşturulabilmektedir (Hanefi, 2002: 2009).

2.5.6.1. Finansal Analiz Hedefleri

Finansal analiz süreci kapsamında, bir ekonomik birimin hedeflerinin oldukça kapsamlı olduğunu belirlemek mümkündür. Finansal analiz hedeflerinin belirlenmesindeki amaç, finansal performansın ekonomik birimin tamamında kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi ve faaliyetlerin belirli yönlerinin tanımlanması ve değerlendirilmesidir. Bununla birlikte, karar alma sürecine yönelik gerekli bilgilerin oluşturulması ve rasyonel bir karar alma sürecinin uygulanması için gerekli olan uygun koşullar sağlanabilmekte ve en iyi politikalar tasarlanabilmektedir. Finansal analiz sürecinde ulaşılması hedeflenen en önemli hedefler şu şekilde sıralanabilmektedir (Socolow, 2008:15):

1. Ekonomik birimin, belirli bir dönemdeki finansal verimliliğinin bilinmesi.
2. Ekonomik birimin, belirli bir dönemde geliştirdiği eğilimlerin belirlenmesi ve gelişmelerin takip edilmesi.
3. Finansal performansı olumsuz yönde etkileyen zayıflıkların belirlenmesi.
4. Kurumun finansal planlama sürecine yönelik gerekli yardımların sağlanması.
5. Uygun karar alma sürecinin yönetilmesi için verimli koşulların sağlanması.

2.5.6.2. Finansal Analiz Türleri

Finansal analiz, içeriği ne olursa olsun, karşılaştırma yöntemlerine dayanmaktadır. Bu nedenle, finansal analiz türleri, yapılan karşılaştırmanın türüne, niteliğine ve kapsamına göre belirlenmektedir.

1. Dikey Finansal Analiz

Dikey finansal analiz, aynı yıl içerisindeki mali tablolardaki rakamlar ile gerçekleşen net kârın, aynı yıl içerisindeki satışlarla karşılaştırılması esasına dayanmaktadır. Bu tür analizde zaman boyutunun bulunmaması nedeniyle, durgunluk ile karakterize edilmektedir (Ebu Samhadana 2006: 56 – 60).

2. Yatay Finansal Analiz

Yatay finansal analiz, belirli bir bütçe kalemine dair üst üste iki yıl boyunca gerçekleşen verilerin veya gelir tablolarının karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Yatay analiz, dikey analiz yönteminin durgunluk özelliğini telafi etmek amacıyla kullanılmaktadır. Ekonomik birimin hedeflerine erişiminin gerçekleşip gerçekleşmediğini ve gelecekteki eğilimlerinin daha doğru bir şekilde öngörülmesini sağlayan bu yöntem ile belirli unsurların hareketlerindeki değişim miktarı ve eğilimleri zamana bağlı ve oransal olarak ortaya konulabilmektedir (Ebu Samhadana 2006: 56 – 60).

3. Diğerleriyle Karşılaştırma

Bu yöntemde, ekonomik birime ait ekonomik göstergeler ve bunlara dair oransal veriler, diğer ekonomik birimlerin (rakiplerin) ve genel sanayi verilerinin finansal oranları ile karşılaştırılmaktadır. Böylelikle, bankaların finansal performans değerlendirmelerinin önemi bir kez daha açıkça ortaya konmaktadır. Finansal analizin türleri ve amaçları, finansal değerlendirme sürecine konu olan ekonomik birimin

amacına göre de farklılık göstermektedir. İlgili finansal kuruma ait diğer ekonomik verilerin oransal değerleri ile yapılan bir karşılaştırma, faaliyetlerin niteliğinden kaynaklanan ortak özellikler bağlamında değerlendirme sürecine önemli veriler sağlamaktadır (Ebu Samhadana 2006: 56 – 60).

2.6. Performans Değerlendirme Girdileri

Bankaların performans değerlendirme sürecinde söz konusu olan performans değerlendirme girdileri aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmaktadır.

2.6.1. Performans Değerlendirmesi İçin Finansal Girdiler

Bu yaklaşım, bankanın finansal tablolarında yer alan finansal performans gelişmeleri ile ilgili performans değerlendirme sürecini ele almaktadır. Öyle ki, finansal göstergelerin kullanılması, bankanın performansının incelenmesi ve değerlendirilmesine yönelik en önemli ve en eski analiz yöntemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu finansal göstergeler, bankaların performanslarına etki eden güçlü ve zayıf yönlerin ortaya konulması amacıyla, bütçe kalemleri ve bazı gelir tablosu kalemleri arasındaki ilişkinin analizine dayanmaktadır (Fahd, 2009: 38-48).

2.6.2. Paydaşların Performans Değerlendirmesine Yaklaşımı

Bu yaklaşım, bankaların performans değerlendirmesine odaklanmaktadır. Performanstan doğacak tüm menfaatler üzerinde hak sahibi olan paydaşlar, banka performansının doğrudan ya da dolaylı etkilerinin değerlendirilmesi ve ortaya çıkacak rekabet unsurlarının analiz edilmesi ile yakından ilgilenmekte ve çeşitli varsayımlar üzerinde durmaktadır. Her bir paydaşın menfaatlerine yönelik ilgi odakları farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, banka yönetimi, banka ürün ve hizmetlerine yönelik taleplerin yetersiz kalması halinde istihdamda sürdürülebilirliği sağlayamama tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bununla birlikte, banka çalışanlarının sendikalaşması, bankadaki işlem ve hizmet ücretlerinin azaltılması, maaşlara yönelik zam talepleri gibi gelişmeler de paydaşları etkileyebilmektedir. Dolayısıyla, bu yaklaşıma göre, performans değerlendirme, bankanın tüm paydaşlarını tatmin etme yeteneği ile yakından ilgilidir. Bununla birlikte, performans değerlendirmesinde, paydaşların ihtiyaçları ve menfaatleri arasında dengeli bir performansın sağlanması ve çıkar çatışmalarının azaltılması amaçlanmaktadır (Fahd, 2009: 38-48).

2.6.3. Performans Değerlendirmesinde Karşılaştırma Kuralları

Burada, bir bankanın performansı diğer bankaların performansları ile performans nitelikleri bağlamında değerlendirilmektedir. Bu kurallardan en önemlileri aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Fahd, 2009: 38-48):

1. Dahili Karşılaştırma Kuralları:

Dahili karşılaştırma kuralları, karşılaştırma işleminin bankanın kendi bünyesinde ve kendi faaliyetleri çerçevesinde gerçekleştirilmesine dayanmaktadır. Ayrıca, bankanın bir şubesinin faaliyetlerinin aynı bankanın farklı şubelerinin faaliyetleri ile karşılaştırılması da söz konusudur (Fahd, 2009: 38-48).

2. Harici Karşılaştırma Kuralları:

Harici karşılaştırma kurallarında, söz konusu bankanın performansı diğer rakip bankaların performansları ile karşılaştırılmaktadır. Harici karşılaştırma kuralları iki türe ayrılmaktadır:

Rekabetçi Karşılaştırma Kuralları:

Bankanın performans analizinin gerçekleştirilmesiyle, bankanın varyasyon derecesi ve bankanın rekabet gücünü artırmak için gelişim mekanizmalarının netleştirilmesi, böylelikle bankanın performansının rakip bankaların performansları ile karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

İş Karşılaştırma Kuralları:

Bankadaki belirli iş alanlarının, rakip olmayan bankalardaki aynı iş alanları karşılaştırmasını içermektedir (Fahd, 2009: 38-48).

2.7. Bankaların Finansal Performanslarının Değerlendirilme Aşamaları

Bankaların finansal performanslarının değerlendirilme aşamaları, aşağıda yer alan ardışık süreçleri kapsamaktadır.

Birinci Aşama:

Bankaların finansal performanslarının değerlendirilmesine kullanılan oranları ve göstergeleri hesaplamak için performans değerlendirme sürecinin gerektirdiği verilerin ve istatistiki verilerin toplanma aşamasıdır. Bu veriler ve istatistiki bilgiler,

bankaların çeşitli faaliyetlerine yönelik birkaç yıllık verileri içermektedir (Fahd, 2009: 33-34).

İkinci Aşama:

Bu aşama, istatistiksel verilerin ve bilgilerin analiz edilmesi, incelenmesi ve bankanın finansal performansının değerlendirilmesi süreci için gerekli olan oransal verilerin veya göstergelerin hesaplanması, bunların doğruluğunun ve geçerliliğinin teyit edilmesini içermektedir (Fahd, 2009: 33-34).

Üçüncü Aşama:

Bu aşama, bankanın performans değerlendirmesi kapsamındaki çeşitli faaliyet ve işlemlere ilişkin mevcut verilere dayanan oransal verilerin veya göstergelerin kullanılarak değerlendirme sürecinin yürütülmesini içermektedir (Fahd, 2009: 33-34).

Dördüncü Aşama:

Bu aşama, performans değerlendirmesinin sonuçlarının analiz edilmesinin yanı sıra, bankanın performansı üzerinde etkili olan başarı ve başarısızlık derecelerinin belirlenmesini, banka faaliyetlerinde meydana gelen sapmaların tespit edilip tanımlanmasını, daha sonra bu sapmalar ayol açan nedenlerin açıklanmasını ve banka için en uygun performansın elde edilmesini sağlamak adına gerekli çözümlerin geliştirilmesini içermektedir (Fahd, 2009:33-34).

Beşinci Aşama:

Bu aşama, bankanın faaliyetlerinde meydana gelen sapmaların düzeltilmesine yönelik etkinliklerin takibini, hedeflenen performansın elde edilmesi için gerekli koşulların sağlanmasının teşvik edilmesini, gelecekte değerlendirme sonuçlarından yararlanılmasını içermektedir (Fahd, 2009: 33-34).

2.8. Bankacılık Performansını Etkileyen Faktörler

Bankacılık performansı dahili faktörler (yapısal faktörler) ve harici faktörlerden (çevresel faktörler) etkilenmektedir. Bu faktörlerin en önemlileri aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir:

2.8.1.Yapısal Faktörler:

Yapısal faktörler, bankanın kendisi, bankadaki faaliyetlerin ve işlemlerin büyüklüğü ve yönetimin verimliliği gibi dahili ve spesifik faktörleri ifade etmektedir.

2.8.1.1. İş Hacmi

Bir bankanın sahip olduğu kaynakların büyüklüğü, yapısal nitelikleri ve hareket özellikleri önemli faktörlerdir. Bankacılık faaliyetlerinin verimliliğini belirlemede önemli olan bu etkenler iyileştikçe bankaların kaynakları da o denli artış gösterir. Böylece bankacılık işlemlerinin toplam maliyetleri azalır, bankadan çekilen para miktarı azalır, bankanın mevcut operasyonel kapasitesi artar. Bütün bu durumlar, bankanın verimliliğinin ve iş hacminin artmasına katkıda bulunur (Al-Hüseyini, 2000: 229 – 231).

2.8.1.2. İdari Verimlilik

İdari verimlilik, bankanın yönetim kadrosunda yer alan idarecilerin kişisel enerjileri ve becerilerini kullanarak, bankanın mevcut tüm kaynaklarının optimal kullanımını sağlamalarına ve böylece hizmetlerin kalitesinin ve bankanın itibarının yükselmesini kapsamaktadır. Böylelikle bankanın belirlenen hedeflere ulaşma yeteneğinde artış sağlanmaktadır (Al-Hüseyini, 2000: 229 – 231).

2.8.2. Çevresel Faktörler

Çevresel faktörler, bankaların üzerinde kontrol yetkisi olmayan faktörlerdir ve bankanın kontrolü dışında gelişirler. Bankacılık performansını etkileyen çevresel faktörler aşağıdaki şekilde çeşitlilik gösterebilmektedir:

2.8.2.1. Ekonomik Koşullar

Ekonomik koşullar; küreselleşme, fiyatlar düzeyindeki değişiklikler, özelleştirme faaliyetleri, beklenmedik zamanlarda gerçekleşen büyük ölçekli ekonomik dalgalanmalar, enflasyon ve faiz oranları gibi etkileri içermektedir. Bu ekonomik koşullar, bankaların performansı üzerinde genellikle olumsuz etkilere sahiptir (Münir vd., 2011: 99-103).

2.8.2.2. Teknolojik Gelişmeler (İnovasyon)

Teknolojideki yenilikler, bankaların performansı üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bankaların, bankacılık hizmetlerini iyileştirmelerine yönelik önemli bir fırsat

sağlayan teknolojik gelişmeler bankacılık sektörünün büyümesine de önemli katkı sağlamaktadır. Teknolojik gelişmeler aracılığıyla bankalar, finansal ürün ve hizmetlerini çeşitlendirebilmektedir. Bu nedenle, bankacılık performansının değerlendirilme sürecinde finansal girdiler, paydaş girdileri ve karşılaştırma kuralları teknolojik gelişmelerden etkilenmektedir. Bu süreçte uygun yaklaşımların tercih edilmesi, değerlendirme sürecinin veri ve bilgi toplanmasıyla başlayan ve sapmaların düzeltilmesi ve performanstaki zayıflıkların giderilmesi ile devam eden ardışık aşamaların tamamlanması, değerlendirme sürecindeki hedeflerin doğası ile yakından ilgilidir. Bankacılık performansı, bankaların performanslarını sürekli iyileştirmeye ve geliştirmeye yönlendiren iç ve dış faktörlerden hayli etkilenmektedir (Münir vd., 2011: 99-103).

2.9. Bankacılık Performansının Değerlendirilme Alanları

Bankacılık performans değerlendirmeleri, bankaların çeşitli departmanlarının ve belirli merkezi birimlerinin sorumlulukları çerçevesinde, belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını tespit etmek ve gelecekteki hedeflere ne ölçüde ulaşılabileceğini öngörmek için kullanılan politikalara dayanmaktadır. Böylelikle, hedeflere ulaşmada karşılaşılan sapmaların tanımlanması, bu sapmaların nedenlerinin anlaşılması, gerekli ve uygun görülen onarma mekanizmalarına işlerlik kazandırılması ve sapmaların gelecekte ortaya çıkmasının önlenmesi mümkün kılınmaktadır. Bankalardaki performans değerlendirmeleri aşağıdaki alanları içermektedir (El-Hamad, 2005: 84-86):

2.9.1. Finansal Bir Aracı Olarak Bankanın Performansının Değerlendirilmesi

Bu alan, bankanın kaynaklarını ve bu kaynakların kullanımındaki etkinliğini ve işlerliği değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu alanı aşağıdaki alt başlıklar ile incelemek mümkündür:

2.9.1.1. Bankanın Kaynak (Fon ve Mevduat) Toplama Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Bankaların bu alandaki verimliliğinin değerlendirilmesinde aşağıdaki kriterler gözetilmektedir:

Değerlendirme döneminde, bankanın kendi kaynaklarını ne ölçüde desteklediği,

Bankanın en önemli kaynaklarını oluşturan mevduatların tahsil edilmesinde bankanın katkısı,

Bankanın bireysel tasarrufların biriktirilmesine yönelik katkısının kapsamı,

Bankanın tasarruf bilincini yayma ve yeni müşterileri çekme, mevcut tasarrufları koruma ve tasarruflardaki düzenliliklerin sağlanmasına yönelik faaliyetlerinin kapsamı (El-Hamad, 2005: 84-86).

2.9.1.2. Bankanın Kaynak (Fon ve Mevduat) Kullanma Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Bankaların bu alandaki verimliliğinin değerlendirilmesinde aşağıdaki kriterler gözetilmektedir:

Bankadaki fon ve mevduatların kullanımını ve yatırımları temsil eden kalemlerin değişim dereceleri,

Her çeşit bankacılık faaliyetlerinin toplam banka faaliyetlerine oranı,

Bankanın birincil hedeflere ulaşma konusundaki etkinliğinin derecesi.

Bu temel hedefler şunlardır:

1. Maksimum getiri eldesi,
2. Bankanın likiditesinin ve sağlam finansal pozisyonunun korunması,
3. Risklerin minimuma indirilmesi (El-Hamad, 2005: 84-86).

2.9.2. Bankanın Performansının Personel Gözetimi ve İş İncelemesi Açısından Değerlendirilmesi

Bankacılık sektörünün doğası gereği, bankacılık operasyonlarının hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gereklidir. Bu durum, banka idaresinin genellikle ilgili faaliyeti yürüten departman dahilinde, belirli ölçüde kontrolü sağlaması ve en yüksek seviyedeki yöneticiden en düşük seviyedeki görevliye kadar gerekli yetki devrinin ve yetki dağıtımının gerçekleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, çalışanların gözetimi, banka yönetiminin, banka çalışanlarının kurumsal olarak benimsenmiş bankacılık politikalarına uygun davranmalarını sağlamak için bir tür kontrol

mekanizması olarak değerlendirilmektedir. Böylece, banka yönetimi, zimmete para geçirme veya görevi kötüye kullanma ve ihmal gibi suçların ortaya çıkmasını önlemek için bir takım önleyici tedbirler alma yoluna gitmektedir. Bu bağlamda, insan kaynakları departmanı tarafından banka çalışanlarının işe alımında ve değerlendirilmesinde etkili bir politika izlenmesi gerekmektedir (El-Hamad, 2005:84-86).

2.10. Performans Değerlendirme Kriterleri

Performans değerlendirme kriterleri, performans verimliliği seviyesinin belirlenmesi için mevcut performans değerinin gerçek performans değerleri ile karşılaştırılmasında kullanılan araç ve göstergeler anlamına gelmektedir. Finansal analizde, finansal göstergelerin değişimini izlemek için kullanılan kriterlerin tanımlanması oldukça önemlidir. Öyle ki, değişimlerin niteliğinin yıllık bazda değerlendirilmesi ve önceki yıllarla karşılaştırılması, esas olarak değişimin belirli spesifik kriterlerle karşılaştırılmasına bağlıdır. Zira, performansın ölçülmesi, belli kriterler kapsamında gerçekleştirildiğinde, banka hakkında iyi bir bilgi edinilmesini mümkün kılmaktadır (Usman, 2010: 21).

Bu doğrultuda, bankacılık performansını değerlendirmek için kullanılan kriterleri şu başlıklar altında incelemek mümkündür (Abdülkadir vd., 2009:256 – 257):

1. Tarihsel Standartlar

Bu standartlar, dahili finansal analistler tarafından hazırlanan geçmiş yıllara ait finansal tablolar ve finansal göstergelerin, üst yönetim tarafından incelenebilmesi amacı doğrultusunda düzenlenmesine dayanmaktadır. Böylelikle, bankanın geçmiş yıllardaki performans verilerinden tarihsel standartlar türetilmektedir. Bu standartlar, bankanın performansı üzerinde etkili olan zayıf ve güçlü yönleri ortaya çıkarmaktadır. Tarihsel standartlar ile bu zayıf ve güçlü yönler geçmiş yılların (genellikle bir yıllık periyotlara karşılık gelen süreçler için) verileri ile kıyaslanabilmektedir (Abdülkadir vd., 2009:256 – 257).

2. Sektörel Standartlar

Bu standartlar, bankaların faaliyet gösterdiği bankacılık sektörü kapsamında edinilen performans kriterleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankacılık faaliyetlerinin

doğasından ve bankaların sağladığı ürün ve hizmetlerin çeşitliliğinden kaynaklanan ortak özellikler, aynı gruptaki bankaların sektör dahilindeki ortalama performanslarını göstermektedir (Abdülkadir vd., 2009:256 – 257).

3. Hedef Standartları

Bunlar, banka yönetiminin stratejileri, politikaları, planları ve banka bütçeleri aracılığıyla ulaşılması hedeflenen standartlardır. Bu standartlar aracılığı ile hedeflenen performansa ulaşmayı engelleyen sapmalar tespit edilmekte ve bankanın hedefine olan yakınlığı ve uzaklığı değerlendirilmektedir. Böylelikle, hedefe ulaşmanın önünde engel teşkil eden nedenler tespit ve teşhis edilerek giderilmektedir. Bankanın hedef standartları, sektörel performans standartlarından da etkilenebilmektedir (Abdülkadir vd., 2009:256 – 257).

4. Mutlak Standartlar

Mutlak standartlar, bankanın türü, bankanın içinde yer aldığı bankacılık sektörünün türü ve geçerli koşullardan bağımsız olarak kullanılacak ve finansal analiz alanında genel geçer olarak kabul edilen standartlardır. Bu standartlar, finansal çevrelerde hâkim olan gelenekler, mevzuatlar ve zaman içerisinde geliştirilen uluslararası standartlar gibi kriterler olabilir. Likidite oranının (1:1) belirlenmesi bu standartlara örnek olarak verilebilmektedir (Abdullah 2008: 36)

3. ÜÇÜNCÜ BÜLÜM

KÜRESEL FİNANSAL KRİZLEN KÖRFEZ ÜLKELE VE IRAK BANKALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.1 Bankacılık Perspektifinden Küresel Ekonomik Krizin Nedenleri, Irak Merkez Bankası ve Körfez İşbirliği Konseyi Tarafından Alınan Tedbirler

3.1.1. Bankacılık Perspektifinden Küresel Ekonomik Krizin Nedenleri

1. Bankalara yönelik denetleme sistemlerinin ve para otoriteleri tarafından onaylanan önleyici kontrol yöntemlerinin zayıf olması,

2. Bankaların sundukları finansal hizmetlerde, kabul edilebilir teminatların çeşitlendirilmemesi, yalnızca gayrimenkul teminatına öncelik tanınması ve bankalarda gerçekleştirilecek satın alım işlemleri için gayrimenkul ya da kredi ile ilgili herhangi bir sınırlamanın söz konusu olmaması.

3. Bankalar tarafından çok sayıda müşteriye verilen kredi kartlarında herhangi bir üst limit tutarının belirlenmemesi, kamu tarafından finansal türev olarak kabul görmeyen yatırım araçlarının sunulması.

4. Ödeme problemlerinin yaşandığı ekonomik kriz hallerinde, bankaların gayrimenkul sektöründe faaliyet gösteren borçlularından borçlarını ödemeleri talep etmeleri ve borçlunun elinde bulundurduğu gayrimenkulleri, emlak piyasasındaki değerlerin çok altında satmaları ve bu nedenle gayrimenkul fiyatlarında düşüş görülmesi.

5. Sınırsız tüketimin teşvik edilmesine yönelik hatalı ekonomik politikalar ve bu doğrultuda ortaya çıkan enflasyon ortamında kalkınma faaliyetleri gerçekleştirmeye yönelik yanlış çabalar.

6. Finansal türevlerin ve finansal araçların kötü kullanımları, kredi miktarının olması gerekenden fazla bir düzeye yükselmesi ve kredi talebi açığının büyümesi.

7. Bankaların yasal kontrollerin gerektirdiği şartlara ve bankacılık faaliyetini düzenleye kurallara uymaması ve ayrıca likidite ve kârlılık arasındaki dengeyi kâr elde etmek adına riske atarak, öncelikleri dikkate almamaları (Walid Idi Abdel Nabi, 2019: 2)

3.1.2. Irak Merkez Bankası Tarafından Küresel Finans Krizinde Bankacılık Sektörüne Yönelik Alınan Tedbirler

Irak bankalarını küresel krizin etkilerinden korumak, finansal ve yapısal kapasitelerini geliştirmek ve güçlendirmek, modern uluslararası bankacılık kurallarına uygun, güçlü, güvenli, gelişmiş ve şeffaf bir bankacılık sistemi oluşturmak amacıyla Irak Merkez Bankası tarafından alınan tedbirler şunlardır:

1. Bankaların piyasalarda daha etkin bir şekilde rol alması, bankaların finansal aracılıktan ziyade ekonomik kalkınmada önemli birer aktör haline getirilmesi için Merkez Bankası'nda tutulan gecelik mevduat oranının %7'den %5'e düşürülmesi,

2. Banka mevduatlarını Amerikan Doları ve Irak Dinarı cinsinden takip etmek için haftalık bir planın belirlenmesi, bankaların sağladığı kredilerin geri ödenmesinin geliştirilmesi ve Merkez Bankası yönetimine bu doğrultuda haftalık raporların sunulması,

3. Bankaların mülk satın almaları veya mülk sahibi olmaları için izin verilen azami miktarın, sermaye ve rezervlerin %60'ı olarak ve borçların ödenmemesi neticesinde bankaya tahakkuk eden gayrimenkuller de dahil olmak üzere belirlenmesi,

4. Irak Merkez Bankası'nın, ilgili bankaların likiditesini artırmak amacıyla ikincil piyasadaki kamu borçlanma araçları (hazine bonoları ve devlet tahvilleri) satın alması, ancak henüz hiçbir banka bu araçları Irak Merkez Bankası'na satmak amacıyla iletmemiştir.

5. Küresel finans krizinin, Irak bankaları ile ilişki içerisinde olan diğer Arap ya da yabancı ülke bankalarının her biri üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve Irak bankalarını etkilememesi için çalışmaların yapılması,

6. Bankaların kapasite ve kabiliyetlerini artırmak, potansiyellerini geliştirmek adına yeni bankaların kurulması için gerekli olan asgari sermayeyi 250 milyar dinar ya da 213 milyon dolara eşdeğer olacak seviyeye artıracak şekilde Irak bankalarının sermayelerinin desteklenmesi,

7. 2007 yılından bu yana kredi sınıflandırma kılavuzunun uygulanması ve ödenmemiş borç oranının Irak genelinde sağlanan toplam kredi hacminin %1'inden az olması koşuluyla, bankaların her bir kalem için uygun finansal tahsilat yapmalarının zorunlu kılınması,

8. Bankacılık sektörüne yönelik düzenlemelerin hazırlanarak onaylanması ve Bankacılık Kontrol Genel Müdürlüğü'nün denetim ve raporlama yeteneklerinin geliştirilmesi, IMF uzmanları ile işbirliği içerisinde hazırlanan uluslararası standartlara uygun denetleyici ve düzenleyici mali kuralların benimsenmesi,

9. Irak bankacılık sistemini desteklemek amacı ile ikinci bir kurum olarak özel bir şirket statüsünde yapılandırılmış ve Irak Merkez Bankası tarafından desteklenen ve denetlenen bir mevduat teminat kurumunun tesis edilmesi,

10. Bankaların maruz kaldıkları ve maruz kalmaları muhtemel olan likidite krizlerini kolayca atlatabilmeleri için Irak Merkez Bankası tarafından bankalara kredi sağlanması. Ancak şu ana kadar hiçbir banka bu nedenle Irak Merkez Bankasına bir başvuruda bulunmamıştır (Walid Idi Abdel Nabi, 2019: 4).

3.1.3. Körfez İşbirliği Konseyi Tarafından Küresel Ekonomik Krizin Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkilerini Azaltmak İçin Alınan Tedbirler

Küresel ekonomik krizin Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinin bankacılık sistemleri üzerindeki etkileri, yatırımcıların krizden dolayı paniklemesine ve bundan dolayı Arap bankalarından yüksek oranda çekilmelerine neden oldu. Bu durum da beraberinde nakit akışında ve finansal hareketlerde dengesizliği getirdi. Körfezde yer alan Arap ülkelerinin Merkez Bankaları, para piyasalarındaki karışıklıkları gidermek için çaba göstermek zorunda kaldı ve bu doğrultuda bankaların nakit rezervleri üzerindeki olumsuz etkiyi gidermek ve bankaların nakit taleplerini karşılamak için piyasada yüksek likidite oluşturmaya ve piyasaya yüksek miktarda para sürmeye zorlandı. Genel bir bakışla, Arap ülkeleri maliye bakanlarının ve merkez bankaları yöneticilerinin yaptığı toplantının sonucunda kararlaştırılan, küresel ekonomik krize yönelik tedbirlerin ve politikaların sınırlı kaldığını söylemek mümkündür. Bu toplantıda alınan en önemli kararlar, bankacılık sektörünün herhangi bir nakit krizi ile karşı karşıya kalması halinde ipoteye yönlendirilen finansman oranının tespiti için bankacılık sistemine nakit akışı sağlamak ve uluslararası kurumlarla ilişkili olan Arap finans kurumlarını gözlem altına almak olmuştur. Bu süreçte, bazı Arap ülkeleri aşağıda özetlenen önlemleri alma yoluna gitmiştir (Juma Mahmoud Abbad, 2009: 25).

Kuveyt: Finansal piyasalardaki gerilimleri hafifletmek için Kuveyt Devleti piyasalara bir milyar Kuveyt Dinarı tutarında likidite akışı sunmuştur. Bununla birlikte Kuveyt Merkez Bankası da Kuveyt'teki bankalara, bilhassa borsadaki büyük düşüşlerin ardından, gecelik, haftalık ve aylık fonlar sağlamıştır (Juma Mahmoud Abbad, 2009: 25).

Birleşik Arap Emirlikleri: Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası 61.13 Milyar Dolara karşılık gelen 50 Milyar BAE Dirhemi tutarında kısa vadeli kredi desteği sağlamıştır. BAE Merkez Bankası, bu krediyi ülkedeki bankalara banka kredisi adı altında kullanırmıştır. Bununla birlikte, BAE Merkez Bankası, bankalardaki nakit rezervlerini ve nakit akışını desteklemek için 14 gün süre için kalan tüm mevduat sertifikalarını bankalardan geri satın almıştır. Dubai Merkez Bankası, büyük kredi borçları ve geri ödeme planlarında bir hafiflemenin başlaması ile birlikte, nakit akışının işlerliğinin sağlanması adına cari hesaplardaki ödemeleri kısa süreliğine durdurmuştur (Juma Mahmoud Abbad, 2009: 25).

Katar: Katar Yatırım ve Bankacılık Otoritesi, yatırımcıların Doha Borsasına ve Bankaların finansal ödeme gücüne duydukları güveni artırmak için borsadaki bankacılık sektörü hisselerinin %10 - %20'sini satın alma yoluna gitti. Bu durum özellikle borsaya yönelik çekimserliğin ve borsada işlem yapmaya yönelik isteksizliğin bir nebze önüne geçti, ayrıca buna ek olarak yerel hisselerin de bir bölümü satın alındı. Yatırımcılara yönelik alınan bir başka önlem ise Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinin banka finansman maliyetlerinin düşürülmesi adına para politika araçlarından biri olan faiz oranlarının düşürülmesi olmuştur (Juma Mahmoud Abbad, 2009: 25).

Suudi Arabistan: Suudi Arabistan Merkez Bankası, bankaların ihtiyaç duyduğu her türlü nakdi desteğin sağlanacağını bildirmiştir. Ayrıca, 53,1 Milyar Amerikan Dolarına karşılık gelen 200 Milyar Suudi Arabistan Riyali tutarındaki devlet tahvillerinin %75'lik kısmını borçlanma karşılığı ödünç almıştır. Bununla birlikte, Suudi Arabistan Merkez Bankası, faiz oranlarını 5 puan düşürmüştür. Ayrıca, ticari bankaların mevduatlarına oranla tutmaları gereken zorunlu rezerv oranını da %5 - %10 oranında azaltmıştır (Juma Mahmoud Abbad, 2009: 25).

Bahreyn: Bahreyn Merkez Bankası başkanı, Körfez ülkelerindeki tüm bankaların ve piyasaların türev finansal araçlarla ve diğer yatırım araçlarıyla yatırım gerçekleştirilmesi için güvenli olduğunu bildirmiştir. Bu süreçte İslami bankalar

küresel ekonomik krizden etkilenmemiştir. Etkilenseler bile uygun önlemleri alacak kapasitede oldukları görülmüştür (Juma Mahmoud Abbad, 2009: 25).

3.2. Küresel Ekonomik Krizin Gelecekteki Yansımaları ve Bunun Bankalar Üzerindeki Etkisi

Hükümetlerin ve para otoritelerinin büyük çoğunluğunun krizin gelecekteki yansımalarına ve etkilerine yönelik uygun finansal ve idari tedbirlerle birlikte bankacılık sektörü için gerekli tedbirlerin aldığı bilinmektedir. Bununla birlikte, Bankaların ve uluslararası finans kuruluşlarının finansal işlem ve operasyonlara, elektronik bankacılık hizmetlerine, türev araçlar da dahil olmak üzere bütün yatırım araçlarına dair süreçler üzerindeki kontrollerini geri kazandıkları da göz önünde bulundurulduğunda, küresel finansal krizin gelecekte herhangi bir etkisinin olmayacağı değerlendirilmektedir. Yatırım bankaları da dahil olmak üzere bütün bankacılık sektörü unsurlarının denetim otoritesi tarafından karşılıklı güven çerçevesinde, bütün banka şubelerini kapsayacak denetlemelere tabi tutulması ile birlikte krizin etkileriyle başa çıkılması ve gelecekteki etkilerinin en aza indirilmesi mümkün olacaktır. Krizin Irak bankaları üzerindeki etkilerine bakıldığında ise 2003 yılından önce yürürlüğe konulan idari ve yasal düzenlemeler nedeniyle Irak bankaları üzerindeki etkinin dış etkilerden ziyade iç etki niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, Irak Merkez Bankası, son küresel ekonomik krizden bir takım gerekli dersler çıkarmış ve Irak ekonomisini geliştirme adına bilhassa uluslararası bankacılık uygulamalarını benimseyerek bankaların ve bankalar dışındaki finansal kuruluşların denetimine ağırlık verme yoluna gitmiştir (Walid Idi Abdel Nabi, 2019: 5)

3.3. Bankacılıkta Erken Uyarı Sistemi

Erken uyarı sistemleri, bankaların karşı karşıya kalacağı muhtemel sorunların öngörülmesine yardımcı olması nedeniyle büyük bir öneme sahiptir. Erken uyarı sistemi ile bankacılık sektörünü etkileyecek krizlerin olasılığı ve krizlerle mücadelenin maliyeti azalmaktadır. Bu bağlamda, denetim makamlarının çoğu, bankaların yönetimine ve müdahale planlarına ek olarak, bankaların karşılaşılabileceği zorlukların tespiti ve süreç analizinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla erken uyarı sistemlerine büyük önem vermeye başlamıştır. Deneyimler neticesinde, bankaları denetleyen otoritelerin karşılaştığı en büyük zorlukların, finansal istikrarın korunması

adına makro ve mikro seviyelerde etkin denetimin sağlanması hususunda olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda en büyük sorun bankacılık krizleriyle etkin bir şekilde başa çıkmaya yönelik çalışmalarda kendini göstermektedir. Bunun için bir krizi henüz oluşmadan önce öngörmek, ihtiyati çözümler bağlamında hayati bir önem taşımaktadır. Bundan dolayı, finansal sistemi bir bütün olarak ele almak, sistem genelindeki riskleri tanımlamak, izlemek ve azaltmak için makro ölçekte ihtiyati denetim yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir (Obaid, 2019: 5).

3.3.1. Arap Merkez Bankalarının ve Para Otoritelerinin Erken Uyarı Sistemine İlişkin Deneyimleri

Bu bölümde, Arap Merkez Bankalarının ve Para Otoritelerinin erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ile ilgili deneyimleri üzerinde durulmaktadır.

3.3.1.1. Finansal ve/veya Bankacılık Krizlerini Tahmin Etmek İçin Erken Uyarı Sistemlerinin Oluşturulması

Irak Merkez Bankası: Irak Merkez Bankası, erken uyarı sistemi kapsamında, olası bankacılık krizlerini ve finansal krizleri öngörmek için bir dizi göstergeyi kullanma yoluna gitmiştir. Bu göstergeleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Döviz piyasalarındaki baskı endeksi, rezervlerin yeterlilik durumu, faiz oranlarındaki değişim, merkez bankası kredileri ve toplam banka yükümlülükleri, banka mevduatları, M2 para arzı, toplam mevduat ve toplam nakit kredi miktarı oranları, nakit çarpanı, bankaların kârlılıkları, takipteki krediler ve toplam nakdi kredi oranı, takipteki krediler ve toplam mevduat oranı, sorunlu krediler ve toplam varlıklar oranı, net yabancı varlıklar ve banka sermayesi oranı, kredi açığı ve GSYİH oranı, kamu bütçesinin GSYİH'ya oranı ve GSYİH içerisindeki fazlası. Bu bağlamda ayrıca GSYİH açığının 2018 yılında yayınlanan bankacılık sektörü erken uyarı raporuna göre sürekli olarak izlendiği ve analiz edildiği bildirilmektedir. Bütün bu sayılan göstergelere ek olarak, Irak Merkez Bankası, sonuçlarını Finansal İstikrar Raporu'nda düzenli olarak yayınladığı, toplam stres testlerinin analizini de dikkatli bir şekilde değerlendirmektedir. Ayrıca, Irak Merkez Bankası, bankaların zor koşullarla baş edebilme kabiliyetini ölçmek ve performanslarını değerlendirmek için stres ve baskı testleri de yapmakta ve bu konuda talimatlar yayınlamaktadır. Bununla birlikte Irak Merkez Bankası, Bankacılık sektörünün toplam performansını değerlendirmek ve sektörü risklerden korumak için gerekli tedbirleri almak amacıyla karşılaşılması

muhtemel olan risklerin seviyesini analiz etmek için bir risk haritası (Isı Haritası) geliştirmektedir (Obaid, 2019: 32)

Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası: BAE Merkez Bankası, 2017 yılında yönetim kurulu tarafından onaylanan ihtiyati makro politika çerçevesinin ayrılmaz bir parçası olarak bankacılık ve finans sektörü krizlerinin analizi ve takibi için bir erken uyarı sistemi geliştirmiştir. Bu erken uyarı sistemi, bu alandaki diğer tüm sistemler gibi bankacılık sektörü ile ilgili bir dizi göstergeleri kapsamaktadır. Bu göstergeleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Bankalar için finansal güvenlik göstergeleri, Kredi açığının GSYİH'ya oranı, Bireysel borçluluğun gelir düzeyine oranı, Emlak fiyatları, bireylerin satın alma gücü ve bunlara ek olarak ilgili çalışmalar ile önerilen ve önerilebilecek diğer göstergeler (Obaid, 2019: 32)

Bahreyn Merkez Bankası: Bahreyn Merkez Bankası, erken uyarı sistemi olarak kullanılan bir dizi araca sahiptir. Öyle ki Bahreyn Merkez Bankası'nın temel araçlarından biri, finansal kurumların, bankaların ve piyasaların sürekli bir şekilde güvenliğini ve istikrarını sağlamaktır. Bahreyn Merkez Bankası, finansal istikrarın oldukça önemli bir faktör olduğuna inanmaktadır. Bu bağlamda oluşturulan Finansal İstikrar Departmanı, finansal hareketlerin ve eğilimlerin gözden geçirilmesi, müdahalenin gerekli olduğu durumların tespiti, denetleyici birimlerin dikkat etmesi gereken hususların belirlenmesi de dahil olmak üzere finansal istikrar hakkında oldukça kapsamlı raporlar hazırlamaktadır. Finansal İstikrar Departmanı ayrıca, bankacılık ve finans sektörünün risklerinin sürekli bir şekilde izlenmesi amacıyla bir "gösterge tablosu" oluşturmak üzere finansal güvenlik göstergelerinin geliştirilmesi üzerine de faaliyetlerini sürdürmektedir. Finansal İstikrar Departmanı tarafından hazırlanan raporlar, finansal sistemin bütünlüğünün ve toplam ihtiyati denetlemelerin finansal güvenlik göstergeleri ile değerlendirmesini sunmaktadır. Ayrıca, müdahale ve denetleme gerektiren gelişmelerin ve unsurların tespit ve takibi, bu unsurlara sisteme yönelik risk teşkil etmeden önce müdahalenin gerçekleştirilmesi, risklerin azaltılması ve potansiyel finansal risklerin tamamının tespiti ile birlikte, sektörün istikrarının korunması ve ekonomik krizlere karşı dayanıklılığının artırılması amaçlanmaktadır. Bahreyn Merkez Bankası tarafından oluşturulan göstergeler, birer erken uyarı aracı olarak işlev görmektedir ve doğrudan doğruya bir kontrol mekanizması oluşturmaktadır. Söz konusu ana göstergeler şu şekilde sınıflandırılabilir: (Obaid, 2019: 33)

- Sermaye yeterliliği göstergeleri
- Varlık kalite göstergeleri
- Gelir ve kârlılık göstergeleri
- Likidite göstergeleri

-Bahreyn Merkez Bankası, Bahreyn Bankacılık Sektörünün güvenliğine yönelik olası tehditleri ve riskleri tespit etmek amacıyla bankacılık sisteminin, bankaların performansının ve finansal durumunun iç değerlendirmesini de düzenli olarak yapmaktadır. Bu bağlamda, Bahreyn Merkez Bankası, bankaların finansal kriz anında krize dayanıklılıklarını ölçen ve değerlendiren senaryolar uygulayarak, bankaların ödeme gücü, kredi ve likidite ile ilgili riskleri taşıyabilmedeki esneklikleri ve gücünü değerlendiren testler yapmaktadır. Bu testler, bankacılık sektörünün istisnai olaylara ve senaryolara maruz kalması halinde bankaların performansının değerlendirilmesine ve Bahreyn bankacılık sektörünün gelişiminin öngörülmesine yardımcı olmaktadır. Bahreyn Merkez Bankası, bu stres testlerini finansal güvenlik göstergeleri gibi finansal istikrarın izlenmesi için diğer araçların ayrılmaz ve analitik bir bileşeni olarak görmektedir (Obaid, 2019: 33)

-Bahreyn Merkez Bankası, sisteme yönelik risklerin tanımlanması ve finansal krizlerin yönetilmesi ve finansal istikrarın sağlanması için toplam ihtiyati politikaların tamamını içeren bir çerçeve politika geliştirmektedir. Bahreyn Merkez Bankasının finans sektöründeki sisteme yönelik riskleri tespit etmek ve değerlendirmek için geliştirdiği ve kullandığı ihtiyati politika araçlarının şu şekilde sıralanması mümkündür:

-Operasyonel çerçeve politikasını ve ilgili kurumlar arasındaki koordinasyonu yöneten birimlerin tanımlanması,

-Finansal problemler ve sistemi tehdit eden risklere yönelik farklı göstergelerin belirlenmesi ve müdahalelere yönelik teşviklerin sağlanması,

-Gerekli görülen prosedürlerin uygulanmasının sağlanması,

-Makro ölçekli ihtiyati politikalar için geliştirilecek çerçeve bir politikanın ayrılmaz bir parçası olarak başlıca ihtiyati araçların tespit edilmesi ve listelenmesi. Bu bağlamda Bahreyn Merkez Bankası ile Ulusal Finans ve Ekonomi Bakanlığı arasında işbirliğine yönelik bir mutabakat zaptı imzalanmıştır.

-Finansal istikrar ve kriz yönetimi ile ilgili bilgi, görüş ve deneyimlerin ilgili kurumlarla karşılıklı olarak paylaşılması,

-Finansal krizlerin atlatılması, hafifletilmesi ve yönetilmesi için bu krizlere yönelik çözüm ve önerilerin geliştirilmesi,

-Herhangi bir ekonomik krizden önce, kurum ve kuruluşların bu krizin yönetimindeki rollerin ve sorumlulukların tanımlanması ve tespiti (Obaid, 2019: 33).

Suudi Arabistan Para Otoritesi (SAMA): Suudi Arabistan Para Ajansı (SAMA), Suudi finans ve bankacılık sistemindeki risk alanlarını tanımlayan bir erken uyarının sisteminin oluşturulması amacıyla bir dizi adım atmıştır. Bu doğrultuda ana adımın, bir dizi erken uyarı göstergesinin geliştirilmesini kapsayan bir Makro ölçekli ihtiyati gösterge panosunun oluşturulması olduğunu söylemek mümkündür. Bu gösterge paneli, Suudi finansal sistemi dahilinde bulunan çeşitli sektörlerin finansal istikrarına yönelik risklerin farklı boyutlarını kapsamaktadır. Bu doğrultuda, ilgili gelişmeler, farklı finansal sektörlerde enflasyon, likidite ve kredi riskleri gibi çeşitli riskleri kapsayan bir dizi göstergenin izlenmesi ile takip edilmektedir. Suudi Arabistan Para Otoritesi, finans sisteminin, bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasası sektörü gibi tüm sektörlerini kapsamaktadır. Her gösterge için ayrı bir hesaplama metodolojisi ve yöntemi hazırlanmakta, her bir göstergenin seviyesi ayrı ayrı belirlenmekte ve daha sonra her bir gösterge için ayrı bir risk haritası oluşturulmaktadır. Suudi Arabistan Para Otoritesi tarafından kullanılan göstergeler şu şekilde sıralanabilir: (Obaid, 2019: 34)

1. Makroekonomik Göstergeler: Toplam Kredi Tutarının GSYİH'ya oranı

Toplam kredilerin Petrol harici GSYİH'ya oranı, rezerv varlıklar toplamı, enflasyon oranı, Petrol fiyatları, cari açığın GSYİH'ya oranı, bütçe açığının GSYİH'ya oranı, Borçlar toplamının GSYİH'ya oranı, konut fiyat endeksi, Borsa (TASI) endeksi (Obaid, 2019: 33).

2. Bankacılık Sektörü Göstergeleri: Suudi Arabistan Bankalarının Faiz Oranları

SABER sistemi, ödenmeyen kredilerin yüzdesi, likidite karşılama oranı, net istikrarlı finansman oranı, kaldıraç oranı, sermaye yeterlilik oranı, kredi/mevduat oranı, para arzı büyüme oranı, mevduat büyüme oranı, harici maruziyet oranını ele almaktadır. Bunlara ek olarak, vakıflar, hisse iadesi gibi bazı göstergeleri de içerecek

şekilde erken uyarı göstergeleri geliştirme çabaları da sürdürülmektedir. Ayrıca, varlıkların aktif getirisi, ödenmemiş krediler için karşılama oranı, likit varlıkların toplam varlıklara oranı ve likit varlıkların kısa vadeli yükümlülüklerle oranı da kullanılmaktadır (Obaid, 2019: 33).

Umman Merkez Bankası: Umman Merkez Bankasının uyguladığı mevcut erken uyarı sistemi, Umman'da makro ekonomik seviyede son on yıllık verilere ve değişimlere dayanmaktadır. Ana hatlarıyla şu unsurları saymak mümkündür: Üç aylık GSYİH toplamının kriz olarak tanımlanan durumdaki orana nazaran %1,5 oranında azalış göstermesinin bir belirteç olarak kabul edilmesi, GSYİH'nin düşmesinden önceki bankacılık sektöründeki değişkenlerin ve makroekonomik değişkenlerin tamamının incelenmesi, kriz oluşumunun öngörüldüğü en fazla değişkenin ve göstergenin seçilmesi ve incelenmesi gibi yaklaşımlar koşulların krize dönüşebileceği konusunda bir erken uyarı sistemi olarak kabul edilebilmektedir (Obaid, 2019: 33).

Bu bağlamda Umman Merkez Bankasının geliştirdiği yönteme dayanarak benimsenen göstergeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Krediler toplamının GSYİH'ya oranı
- Özel sektör kredileri ile petrol dışı GSYİH arasındaki açık
- Gerçekleşen ve beklenen GSYİH arasındaki açık
- Devletin genel bütçesindeki açığın ya da fazlalığın yüzdesi
- Döviz rezervleri
- Petrol fiyatlarındaki değişim oranı
- Yerel faiz oranları
- Borsa performansı
- GSYİH artışı (büyüme)
- Bankaların sermaye yeterliliği
- Ödenmeyen kredilerin yüzdesi
- Sorunlu kredi teminatlarının yüzdesi
- Sermaye ve varlıkların getirisindeki değişim (Obaid, 2019: 33)

Kuveyt Merkez Bankası: Kuveyt Merkez Bankasının bankacılık sektörünü etkilemesi muhtemel ekonomik krizlerin tahmini için çok sayıda gelişmiş yöntem ve yaklaşım kullandığını belirtmek mümkündür. Kuveyt Merkez Bankası, risklerin çözümüne odaklı bir kontrol yöntemi uygulayarak bu kapsamda finansal istikrardaki dalgalanmaların varlığının fark edilir edilmez çözümünü sağlamakta ve beklemeksizin gerekli düzeltici kararları almaktadır. Kuveyt Merkez Bankası tarafından uygulanan bu yaklaşım, bankaların faaliyetlerinin CAMEL/BCOM adlı bir değerlendirme mekanizması ile nicel ve nitel olarak değerlendirilmesine ve ayrıca gelişmiş yöntemlerin, mekanizmaların ve yaklaşımların kullanılması yoluyla bankaların teftiş edilmesine dayanmaktadır. Kuveyt Merkez Bankası, bankacılık ve finans sistemine yönelik riskleri azaltmayı ve finansal sistemi bir bütün olarak korumayı amaçlayan bir ihtiyati politika bağlamında finansal güvenlik göstergelerini aktif olarak kullanmakta ve takip etmektedir (Obaid, 2019: 40).

3.3.1.2.Zayıf (Problemlı) Bankalara Yönelik Mücadele Mekanizması Hakkında Bankacılık / Finansal Kriz Yönetimi İçin Hazırlanan Bir Kılavuz

Irak Merkez Bankası: Irak Merkez Bankası, bankaların potansiyel risklerinin yönetilmesini sağlamak için genel bir talimat oluşturma çalışmalarını sürdürmektedir. Zayıf bankanın tanımlandığı ve zayıf bankaların normale döndürülmesi için neler yapılması gerektiğini içeren 2004 tarih ve 94 sayılı Bankacılık Kanunu'nun yanı sıra bir mütevellı heyeti atanması ile oluşturulacak bir "köprü bankasının" kurulması yoluyla ya da doğrudan belirlenecek bir kurum aracılığıyla ilgili bankanın gözetiminin sağlanması ve bankanın piyasadan çekilmesini önlemek amacıyla gerekli likiditenin sağlanması gibi hususları içeren düzenlemeler Irak mevzuatında yer almaktadır. Öyle ki zayıf bir banka, finansal istikrarsızlığı ve enflasyon krizini tetikleme potansiyeline sahiptir. Öte yandan, Irak Merkez Bankası bir süre önce geleneksel bankalar için risk yönetimi kontrollerini içeren bir taslak kılavuz yayınlamıştır. Ayrıca, Irak Merkez Bankası, İslami bankalara yönelik olarak, bu tür bankaların farklı bankacılık riskleri ile başa çıkma mekanizmaları geliştirmelerine ve olası riskleri azaltmak için alınması gereken önlemlere yönelik bir risk yönetimi kontrol rehberi yayınlamıştır. Bu rehber, İslami ilkelere uymama risklerini de içermektedir. Bununla birlikte 2004 tarih ve 94 sayılı Bankacılık Kanunu ve ayrıca Irak Merkez Bankası Kanununda bir takım cezai prosedürler ve bakanın çalışmalarının sürekliliğini sağlamak ve bankaların tasfiyesinin

önüne geçmek adına bir dizi düzenleyici önlemler yer almaktadır. Bu tedbirlerden farklı olarak: Irak Merkez Bankası, zayıf bir bankayı normal halini geri kazandırmak amacıyla, sorunlu bankaya bir köprü banka ataması yapabilir ya da zayıf (problemlili) bankaya bir mütevellil heyeti ataması gerçekleştirebilir. Son olarak, önceki tedbirlerin yetersiz olması halinde, Irak Merkez Bankası, Irak Bankacılık sektörünü korumak ve problemin diğler bankaları etkilemesinin önüne geçmek için söz konusu zayıf bankayı tasfiye etme yoluna gidebilir (Obaid, 2019: 43).

Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası: BAE Merkez Bankası, finansal sistemdeki ve bilhassa bankacılık sektöründeki ciddi problemlerin etkili ve hızlı bir şekilde çözüme kavuşturulması amacıyla iç finansal krizlerin öngörülmesi ve yönetilmesi için bir çerçeve politika hazırlama yoluna gitmiştir. BAE Merkez Bankasına göre, krizlere hızlı ve etkin bir müdahale krizin yayılma riskini engellemektedir. Böylelikle likidite probleminin önüne geçilir, piyasada panik havası hakim olmaz ve ülkenin mali yükü hafifletilebilir.

BAE Merkez Bankası, etkili bir hazırlık aşaması ve finansal yönetim çerçeve politikası ile olası bir krizin en az etki ile üstesinden gelmeyi amaçlamaktadır.

BAE Merkez Bankası, ülkenin finansal istikrarını tehdit edecek ciddi vakaların belirsizliğini dikkate alarak, bu krizlerin aniden meydana gelebileceğini ve her bir krizin doğası gereği birbirinden farklı olabileceğini değerlendirmektedir. Buna göre, hazırlanan çerçeve politika, krize hazırlıklı olmalı ve kalıcı çözümler üretmelidir. Bununla birlikte, BAE Merkez Bankası, ilgili diğler resmi kurumlarla koordinasyon geliştirmeye önem vermekte ve koordinasyonun eksiksiz bir şekilde gerçekleştirilmesi için yüksek derecede esnekliğin sağlanmasına imkan tanımaktadır (Obaid, 2019: 43).

Bahreyn Merkez Bankası: Bahreyn Merkez Bankası, 2008 yılında, finansal sisteme yönelik risklerin tespiti ve kontrol altına alınması için uygulanması gereken idari ve ihtiyati tedbirleri içeren, “Bankacılık Sektörü Kriz Yönetimi El Kitabı” adlı kapsamlı bir kılavuz hazırlamıştır. Buna göre, herhangi bir finansal kriz durumunda, bu krizle başa çıkmak için uygun prosedürleri ve olası seçenekleri belirlemek önemlidir. Bu kılavuzun temel amaçları şu şekilde sıralanabilir:

1. Krizin tek bir banka ile mi sınırlı olduğu yoksa bütün bankacılık sistemi ile mi ilgili olduğunun tespit edilmesi, bankacılık krizlerinin yönetilmesi için bir alt yapının oluşturulması.

2. Olası bir krize yönelik müdahalelerin erken uyarı sistemleri çerçevesinde ve farklı senaryolarla işleme sokularak, krizin kontrol altına alınmasına yönelik bir dizi farklı kontrol göstergesinin tanımlanması.

3. Krizin çözülmesine yönelik atılacak adımların ve uygulanacak yaklaşımların ayrıntılı bir şekilde belirlenmesi, riske yönelik belirteçlerin ve işaretlerin doğru ve eksiksiz bir şekilde değerlendirilmesi, muhtemel bir krize doğrudan ve hızlı bir şekilde müdahale edilmesi. Öyle ki, kritik kararların verilmesinde yaşanacak bir gecikme uzun vadede çok ağır maliyetlere yol açabilmektedir (Obaid, 2019: 45).

Suudi Arabistan Para Otoritesi: Suudi Arabistan Para Otoritesi, yerel bankaların kriz ilan etme yöntemlerini belirleyen ve kriz ile baş etmelerini sağlayacak bir kılavuz hazırlamıştır. Bu kılavuz, acil durumlar için idari bir merkez belirlemede ve krizi kontrol altına almak için atılacak adımları içermektedir (Obaid, 2019: 46).

Umman Merkez Bankası: Umman Merkez Bankası, bankacılık kurumlarının kriz ortamından kurtarılması ve Umman Bankacılık Sektöründeki bankaları etkileyecek muhtemel bir krizin çözümüne ve sorunlu bankanın kurtarılmasına ya da tasfiye edilmesine yönelik atılması gereken adımları sistematik bir şekilde belirleyen “Bankacılık Kurumları İçin Kurtarma ve Çözüm Çerçevesi” başlıklı bir belge yayınlamıştır. Bu çerçeve belge, sorunlu bankacılık kurumlarının kurtarılmasına ya da koşulların gerekli kılması halinde denetim otoritelerinin sorunlu bankanın sorunlarını çözmesine ve tasfiye etmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Çerçeve belge, devletin hazinesindeki mali kaybın ve yüklerin asgari düzeyde tutulmasını öngörerek, Umman Sultanlığı’nda finansal istikrarın sorunsuz bir şekilde korunmasını garanti altına almayı amaçlamaktadır. Bu çerçeve belge, Umman Merkez Bankası tarafından “Bankacılık Sistemi İçerisinde Öneme Sahip Bankalar” olarak sınıflandırılan tüm bankalar için geçerlidir. Umman Merkez Bankası kendi takdirine bağlı olarak, söz konusu bu çerçeve belgede yer alan hükümlerin tamamını ya da bir kısmını Umman Sultanlığı’nda faaliyet gösteren herhangi bir bankaya uygulama yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, Umman Sultanlığında, bazı bankaların daha kötü problemlerle karşı karşıya kalması halinde, diğer bazı ülkelerce hazırlanan Finansal İstikrar Kurulu raporlarında da önerilen uluslararası bankacılık kurumları tarafından müdahale edilmesi seçeneği pek tercih edilmemektedir. Bu bağlamda, Umman Sultanlığı, “bankacılık kurumları için kurtarma ve çözüm çerçevesi” adlı belge ile bankacılık

sistemine yönelik risklerib mümkün olduğunca en aza indirgenmesi bu hususta sürekliliğin sağlanması adına bir dizi etkili önlemler geliştirmiştir. Bu çerçeve belge, ayrıca, Umman Sultanlığı'nda faaliyet gösteren bankacılık kurumlarını ve denetim otoritelerini, muhtemel bir kriz anında finansal istikrarın korunması ve kamu fonlarının asgari düzeyde kullanılmasına yönelik stratejilerin benimsenmesi için motive etmektedir. Bankacılık sektöründe krizlerle mücadele etmek için gerekli teşvikleri ve etkili önlemlerin alınmasını sağlayan bu çerçevenin yürürlüğe girmesi ile birlikte, bankacılık sektörünün gücüne ve bütünlüğüne olan güvenin artması ve Umman Sultanlığı'nda finansal istikrarın korunması amaçlanmaktadır. Bütün bunlara ek olarak, "Bankacılık Kurumlarının Kurtarılması ve Tasfiyesi" adlı bir başka belgenin yayınlanması ile Umman Merkez Bankası, bankaların kurtarılması ve tasfiyesi için benimsediği sistemle bu alanda merkez bankaları arasında bir ilke imza atmıştır. Ayrıca, Umman Merkez Bankası, yakın gelecekte sonuçlandırılması beklenen, acil durumlarla nasıl başa çıkılacağını açıklayan bir detaylı belge hazırlama çalışmalarını sürdürmektedir (Obaid, 2019: 48).

Kuveyt Merkez Bankası: Kuveyt Merkez Bankası, Kuveyt Finans Sektörünün uluslararası kabul gören en iyi uygulamalara dayalı esnekliğini artırmak için kriz yönetimi çerçevesini güçlendirme yolunda çalışmalarına devam etmektedir. Bununla birlikte Kuveyt Merkez Bankası bankaları düzeltici önlemler almasını şart koşmaktadır. Bu önlemlere örnek olarak şunları saymak mümkündür: Düzenleyici gereklilikleri aşan veya uygunsuz bir şekilde faaliyet gösteren ya da finansal olarak zayıf ve güçsüz düşen bankalara kısıtlayıcı tedbirler uygulamak, Kuvvet Merkez Bankası Kanununun 85.maddesinde öngörülen uyarılar, idari para cezaları ve banka çalışanları ile yöneticilerinin iş akdine son verilmesi gibi yaptırımların uygulanması. Ayrıca Kuveyt Merkez Bankası, ilgili bankanın faaliyetlerini detaylı bir şekilde incelemek üzere bankanın yönetim kuruluna bir gözlemci atayabilir, yönetim kurulunu görevden alabilir ve yeni bir yönetim kurulu seçilinceye kadar bankayı yönetmek üzere bir görevli atayabilir (Obaid, 2019: 50).

3.3.1.3. Bankacılık ve Finans Sektörünün Performansının Tahmin Edilmesine Yönelik İstatistiksel Modellerin Kullanımı

Irak Merkez Bankası: Irak Merkez Bankası, Vektör Otoregresyon (VAR) modelini kullanmaktadır. Bu model ile genel stres testleri, bankacılık sektörünün bazı

3.3.1.4. Arap Merkez Bankaları ve Parasal Kurumları İçin Finansal İstikrar Endeksi

Irak Merkez Bankası: Irak Merkez Bankası, Irak Bankacılık sektöründeki istikrarın korunmasında etkili olduğuna inanılan bir dizi finansal göstergeden yararlanarak, bankacılık sektörünün toplam finansal istikrar endeksini hesaplamaktadır. Bu oranları şu şekilde sıralamak mümkündür: Sermaye yeterliliği, likidite, kârlılık, varlıkların kalitesi (niteliği), döviz kuru riskleri ve bankacılık işlemlerinin yoğunluğu. Söz konusu göstergeler ile yapılan hesaplamalar neticesinde elde edilen sonuç, Irak bankacılık sisteminin güvenilirliğini ve risk seviyesinin bir analizini yansıtmaktadır. Bu göstergeler, Tablo (3)'de detaylı olarak gösterilmektedir (Obaid, 2019: 60).

Tablo 3. Irak Bankacılık Sektörünün Toplam İstikrar Endeksinin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler

Alt Gösterge	Değişkenler	Ağırlık	İlişki Türü
Sermaye Yeterliliği	Çekirdek Sermaye + Bağlantılı Sermaye / Risk Ağırlıklı Varlıklar + Bütçe Dışı Risk Ağırlıklı Varlıklar	0,166	+
Varlıkların Kalitesi (Nitelik)	Takipteki Krediler / Destek Sermayesi	0,166	-
	Ödenmeyen Krediler / Toplam Krediler	0,166	
Kârlılık	Tahsilat Getirileri / Varlıklar	0,166	+
	Kâr Getirileri / Öz sermaye	0,166	
Likidite	Likit varlıklar / Toplam Varlıklar	0,166	+
	Likit varlıklar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	0,166	
Döviz Kuru Riski	Yabancı Para / Sermaye	0,166	-
	Yabancı Para / Toplam Mevduatlar Merkezi hükümet ve kamu kurum mevduatları / Toplam Mevduat	0,166	
Bankacılık İşlemlerinin Yoğunluğu	Merkezi hükümet ve kamu kurumlarının kredileri / Toplam krediler	0,166	+

Bankacılık sektörünün finansal istikrar endeksinin sağlıklı bir şekilde ölçülebilmesi için uyulması gereken adımlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Değişken olarak alınan verilerin aşağıdaki formüle göre standardizasyonunun sağlanması:

$$Z = \frac{A - Min}{S.D}$$

(A): Alt gösterge verilerinin gerçek değerini temsil eder

(Min): Verinin minimum değerini temsil eder.

(S.D): Standart sapma değerini temsil eder

(Z): Bir değişkenin standart değerini temsil eder.

Bu formülün uygulanması ile 0 ile sonsuz arasında bir değer elde edilir. Toplam endeks değeri sıfıra yaklaştıkça riskin daha büyük olduğu ve istikrarın daha az olduğu değerlendirilir, elde edilen değer sıfırdan ne kadar büyükse bankacılık sektöründeki risk ihtimali o kadar azalmakta ve istikrar seviyesi o kadar yükselmektedir (Obaid, 2019: 60).

2. Tabloda gösterilen altı alt göstergeye ait değişkenlerinin ağırlık oranı eşit olmalıdır.

Tablo (3)'de de görülebileceği üzere, bu yöntemin uygulamasında kullanılan alt göstergelere eşit ağırlık oranı verilmesinin nedeni, Irak'taki bankacılık istikrar endeksinin ölçülmesinde yer alan tüm alt göstergelerin eşit derecede önemli sayılmasından ileri gelmektedir. Ağırların belirlenmesinde; uzman tahminleri, temel enstrümanların ve temel unsurların analizi gibi farklı yöntemler dikkate alınmaktadır (Obaid, 2019: 60).

3. Alt göstergelerin değerlerinin doğru bir şekilde belirlenmesi için, alt göstergelere ait değişkenlerin ağırlıklı normatif değerlerinin toplanması gerekmektedir.

Örneğin, Varlıkların kalitesine ait alt gösterge değerinin hesaplanması için birinci değişken olan (takipteki krediler / destek sermayesi) değeri ile ikinci değişken olan (ödenmeyen krediler / toplam krediler) değerinin toplanarak birlikte dikkate alınması gerekmektedir.

4. Irak'taki bankacılık istikrarı endeksinin toplam değerinin elde edilmesi amacıyla alt endekslerin ortalama değeri aşağıdaki formüle göre hesaplanmalıdır:

$$BSI = \frac{\sum^1 z_1 + \sum^2 z_2 + \sum^2 z_3 + \sum^2 z_4 + \sum^3 z_5 + \sum^2 z_6}{11}$$

11

BSI: Irak için toplam Bankacılık İstikrar Endeksini temsil etmektedir. (Banking Stability Index)

Z1 – Z6: Alt endekslerin her birini temsil eder.

Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası: Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası, Finansal İstikrar Endeksini, her yıl için, bankacılık sektörü ile ilgili 10 gösterge, makroekonomik 5 gösterge ve sermaye piyasası ile ilgili 2 gösterge de dahil olmak üzere toplam 18 değişkene bağlı olarak hesaplamaktadır (Obaid, 2019: 61).

Tablo 4. Ekonomiye İlişkin Göstergeler Ve Sermaye Piyasasına İlişkin Göstergeler

Bankacılık Sektörü Göstergeleri	Göreceli Ağırlık	Makroekonomik Göstergeler	Göreceli Ağırlık	Sermaye Piyasası Göstergeleri	Göreceli Ağırlık
Sermaye Yeterliliği		GSYİH büyüme (artış) oranı		Menkul Kıymetler Borsasında işlem gören hisse senetlerinin piyasa değerleri	
Kredi Kurumlarını Provizyon Değerlerinin Toplam Varlıklara Oranı		Krediler Toplamının GSYİH'ya oranı		Hisse senetlerinin piyasa değerinin GSYİH'ya oranı	
Kamu Dış Borçlarındaki Değişimin Yüzdeler Oranı		Cari İşlemler Açığının GSYİH'ya oranının yüzdelik değeri			
Bankalararası Dış Borçlanmanın Toplam Kredilere Oranı	%55.6	Bireylerin gelirlerinin borçlarına oranı	%27.8		%16.6
Likit Varlıkların Toplam Varlıklara Oranı		Gayrimenkul fiyat endeksindeki dalgalanmalar			
Kredi / Mevduat Oranı		Enflasyon Oranı			
Aktif Kârlılık Oranı					
Faiz dışı giderlerin toplam gelire oranı					
Temerrüt Olasılığı Oranı					
Bankacılık Sektöründeki Azgelişmişlik Oranı					

Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası tarafından, finansal istikrar endeksinin hesaplanmasına yönelik yöntemler, Ürdün Merkez Bankası tarafından kullanılan istatistiksel normalleştirme yöntemleri ile benzerlik göstermektedir. İstatistiksel normalleştirme, Tablo (4)'de gösterilen alt göstergelerin değerlerinin belirtilen göreceli ağırlıklara işleme tabi tutulması ile gerçekleştirilir (Obaid, 2019: 60).

Umman Merkez Bankası: Umman Merkez Bankası, finansal istikrar raporunun bir parçası olarak her yıl yıllık “Bankacılık İstikrar Endeksi” adlı bir ek rapor yayınlamaktadır. Umman Merkez Bankası, bankacılık istikrar endeksinin tespit edilmesinde bir dizi destekleyici veriden yararlanarak, bu verileri göstergelere dönüştürmekte ve bileşik bir bankacılık istikrar endeksi değerine ulaşmaktadır. Umman Merkez Bankası tarafından kullanılan göstergeler şu şekilde sıralanabilir: Kredi büyüme oranı ve özel sektöre verilen kredi açığının petrol dışı GSYİH’ya oranı, kredi büyüme endeksini hesaplamak için özel sektöre verilen kredinin petrol dışı GSYİH’ya oranı, varlıkların kalite endeksinin hesaplanması için toplam sorunlu kredilerin teminat tutarına oranı, sermaye – risk oranı, borçlanma endeksinin hesaplanması için temel sermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranı ve bütçe içindeki ve dışındaki kalemlerin toplam sermayeye oranı, kârlılık endeksinin hesaplanması için varlıkların ve özkaynakların kârlılık oranının yüzdelik değeri, sorunsuz varlıkların toplam varlıklara oranı, likidite endeksinin hesaplanması için verilen krediler toplamının müşteri mevduatına oranı, devlet mevduatlarının toplam mevduatlara oranı, yoğunluk endeksini hesaplamak için bireysel kredilerin toplam kredilere oranı dikkate alınmaktadır. Son adımda, bütün bu göstergeler eşit ağırlıklar bazında hesaba dahil edilerek “Bankacılık İstikrar Endeksi” oluşturulur (Obaid, 2019: 66).

3.3.1.5. Finansal Sistem / Bankacılık Sistemi Toplam Stres Testi

Irak Merkez Bankası: Irak Merkez Bankası, Irak Bankacılık Sisteminin esnekliğini ve potansiyel olumsuz şoklara dayanma kabiliyetini ve kapasitesini ölçmek için toplam stres testleri gerçekleştirmektedir. Bu doğrultuda Vektör Otoregresyon (VAR) metodolojisine göre bir model oluşturularak, takipteki kredilerin oranı finansal temerrüt ölçüsü olarak işleme dahil edilmekte ve bununla birlikte ekonomik büyüme oranı, küresel petrol fiyatları ve devlet bütçesindeki açık gibi bağımsız değişkenlerden

yararlanılmaktadır. Söz konusu bu değişkenler, Irak makroekonomisi ve finansal sistemin performansı üzerinde önemli ve ciddi etkilere sahiptir. Stres testi üç senaryoya göre gerçekleştirilmektedir. Birinci senaryo temel verilere dayanırken ikinci senaryo orta yoğunluklu ve üçüncü senaryo ise yüksek yoğunluklu verilere dayanmaktadır. Testler değişkenlerin geri kalanlarının sabit ve stabil olduğu varsayılarak seçilen her bir değişken için ayrı ayrı gerçekleştirilmektedir. Tablo (5)'de öngörülen modele dahil edilen değişkenlere yer verilmektedir (Obaid, 2019: 75)

Tablo 5. VAR modelinin uyarlandığı şok senaryoları tablosu

Değişkenler Senaryolar	Reel GSYİH Büyüme Oranı (%)	Dünya Petrol Fiyatlarındaki Değişim Oranı (%)	Devlet Harcamalarındaki Değişim Oranı (%)
Orta Yoğunluklu Senaryo	-7.567	-38.831	-16.013
Yüksek Yoğunluklu Senaryo	-15.135	-77.662	-32.027

Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası: Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası, bankacılık sisteminin ve finansal sistemin genel stres pozisyonlarını her yıl düzenli olarak test etmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası tarafından uygulanan stres testleri ödeme gücü ve kredi riskine odaklanmaktadır. Böylece kredi riski senaryosu stres testine katılan bankalar tarafından yürütülür ve böylece bankaların stres testinden elde ettikleri sonuç Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası tarafından değerlendirilir. Burada oluşturulan ve uygulanan modeldeki bağlı değişkenler; büyük şirketler, KOBİ'ler, perakende sektörü ve risk unsuru teşkil eden diğer kategoriler şeklinde varsayılan olarak belirlenmişken, bağımsız değişkenler ise reel olmayan GSYİH artış oranı, emlak fiyatları ve petrol fiyatları gibi makroekonomik değişkenlerdir (Obaid, 2019: 68)

Bahreyn Merkez Bankası: Bahreyn Merkez Bankası, Bahreyn Bankacılık sektörünün istikrarının sağlanmasında ve önemli risklerin tanımlanması ve kontrol edilmesinde stres testlerini analitik bir araç olarak kullanmaktadır. Stres testleri ve bankacılık sektörü üzerindeki etkilerinin izlenmesi Bahreyn Merkez Bankası Finansal İstikrar Departmanı tarafından periyodik olarak gerçekleştirilmektedir. Stres testleri,

Bahreyn Merkez Bankası tarafından, geçmişte meydana gelen ve risk oranının artması ile birlikte tekrar yaşanma ihtimali söz konusu olan olayların varsayımsal senaryolara dönüştürülmesi yoluyla elde edilen bir dizi şok senaryosunun uygulanmasına dayanmaktadır. Stres testleri; geleneksel ticari bankalar ve İslami bankalar ile yerli ve yabancı bankalar da dahil olmak üzere tüm bankacılık sektörü unsurlarını kapsamaktadır. Bahreyn Merkez Bankası, Uluslararası Para Fonu tarafından geliştirilen stres testleri de dahil olmak üzere stres testlerinin en yaygın ve bilinen biçimlerini uygulamaktadır. Bununla birlikte, Bahreyn Merkez Bankası, diğer ülkelerin Merkez Bankalarının uyguladığı stres testlerini Bahreyn Bankacılık sistemine uyarlayarak kullanmaktadır. Bu kapsamda, önemli bankaların şok durumunda esnekliğinin değerlendirilmesine odaklanan senaryolar ile bu senaryoların şiddetinin artırılması oluşturulan senaryolar kullanılmaktadır. Stres testlerinde, üç aylık ihtiyati getirilerin bilgileri ve aylık getirilerin istatistikleri birincil veri olarak kullanılmaktadır. Bahreyn Merkez Bankasının kullandığı senaryolar, en büyük potansiyel riskli konular olarak kabul edilen kredi, piyasa ve likidite risklerine odaklanmaktadır. Bahreyn Merkez Bankası, düzenli olarak, yüksek oranda tahsili gecikmiş borçlar, döviz kurlarındaki değişiklikler ve yüksek miktarda mevduat çekilmesi gibi duyarlılık testi analizleri gerçekleştirmeye önem vermektedir. Bütün bu uygulamalar ile Bahreyn Merkez Bankasının düzenleyici şart ve kuralları kapsamında bankaların sermaye gereksinimlerinin asgari seviyenin altına düşmesine neden olacak zarar düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bahreyn Merkez Bankası, temel düzeyde, orta yoğunlukta ve şiddetli yoğunlukta senaryolar uygulamakla birlikte geçmiş verilere ve önceki deneyimlere dayalı olarak stres testinin yoğunluk derecesini belirlemektedir. Bahreyn Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilen stres testlerinde dikkate alınan ve değerlendirilen riskler ve bu risklere ait göstergeler şu şekilde sıralanabilir: Kredi Riski: Takipteki kredilerin yüzdeler oranındaki artış, temel ekonomik sektörlerde takipteki kredilerin yüzdeler oranındaki artış, gayrimenkul sektöründeki takipteki kredilerin yüzdeler oranındaki artış. Likidite Riski: Yerel Mevduatların (tasarruf mevduatları, vadeli mevduatlar ve ihbarlı mevduatlar) çekilmesi, yabancı mevduatların çekilmesi, Bahreyn Dinarı cinsinden mevduatların çekilmesi, yabancı para cinsinden mevduatların çekilmesi.

Bahreyn Merkez Bankası Bankacılık Denetleme Birimi gibi ilgili departmanların iç stres testlerinin sonuçlarını da yayınlamaktadır. Bahreyn Merkez

Bankası Finansal İstikrar Departmanı tarafından 201 yılında gerçekleştirilen stres testlerinde yerel bankacılık sistemine yönelik herhangi bir olası risk beklenmediği anlaşılmaktadır. Sonuçlar, Bahreyn Bankacılık sektörünün ve yüksek seviyelerde sermaye ve likiditeye sahip bankaların yüksek risklere ve şoklara dayanıklı olduğunu ortaya koymaktadır (Obaid, 2019: 69).

Suudi Arabistan Para Otoritesi: Suudi Arabistan Para Otoritesi, bankacılık sektörüne yönelik stres testlerini yıllık periyotlarda uygulamaktadır. Stres testleri, Suudi Arabistan Para Otoritesi için etkili bir risk değerlendirme aracıdır. Bu bağlamda, Suudi Arabistan Para Otoritesinin uyguladığı test modeli, kredi riski başta olmak üzere temel problemler hakkında varsayımlar ve öngörüler oluşturulması için fikir sağlamaktadır.

Suudi Arabistan Para Otoritesi tarafından uygulanan stres testlerinin temel amacı, Suudi Arabistan Bankacılık Sektörünün sağlamlığını ve makroekonomik düzeydeki şoklara yönelik esneklik ve dayanıklılık kabiliyetini değerlendirmektir. Bununla birlikte, testler, kurumların zayıf yönlerini önceden tespit etmek için uygun düzenleyici çalışmaların hazırlanmasını ve uygulanmasını amaçlamaktadır.

Suudi Arabistan Para Otoritesi tarafından uygulanan stres testi, bankacılık sistemi için bir kredi riski tolerans değerlendirmesi testi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu test, banka verileri, ödenmeyen krediler, parasal ve finansal karşılıklar, gelir bileşenleri ve risk ağırlıklı varlıklar kullanılarak uygulanmaktadır. Test kapsamında toplam krediler ve ödenmeyen krediler de alt gösterge seviyeleri olarak dikkate alınmaktadır. Testte 11 adet sektör üzerine odaklanılmaktadır. Bu sektörleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Bankalar ve diğer finansal kurumlar, Tarım ve balıkçılık sektörü, imalat sektörü, madencilik ve taşocakçılığı sektörü, elektrik, su, gaz ve sağlık hizmetleri sektörü, yapı ve inşaat sektörü, ticaret sektörü, ulaşım ve iletişim sektörü, hizmet sektörü ve ayrıca tüketici kredileri ve kredi kartları ile diğer krediler.

Suudi Arabistan Merkez Bankası tarafından uygulanan stres testinin adımlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1.Adım: Üç farklı senaryo tanımlanmıştır. Bunlar, temel senaryo, orta şiddetli senaryo ve yüksek şiddetli şok senaryosudur. Bu senaryolar, kurumun makroekonomik

beklentilerine ve uzmanların görüşlerine dayanmaktadır. Senaryolarda dikkate alınan makroekonomik değişkenler şunlardır:

- Petrol fiyatları
- Hükümet harcamalarındaki artış oranı
- Örtülü faiz oranları
- Suudi bankaları arasındaki mevduat faiz oranları
- Suudi Menkul Kıymetler Borsası endeksi

2.Adım: Makro ekonomik değişkenler ile bankacılık sektörü arasındaki örtük ilişkinin tespiti ve değerlendirilmesi için çeşitli ekonomik modellerin oluşturulması.

3.Adım: Uygulanan senaryoya bağlı olarak, ödenmeyen krediler, karşılıklar ve kârlılık gibi bankacılık sektörünün temel değişkenlerindeki değişimlerden yola çıkarak öngörülerin oluşturulması.

4.Adım: 3.Adımda elde edilen öngörülere dayanarak, banka sermayeleri için tahmini seviyelerin belirlenmesi (Obaid, 2019: 70).

Umman Merkez Bankası: Umman Merkez Bankası, Umman Sultanlığı'nda faaliyet gösteren bankalar üzerinde uyguladığı stres testlerini üçer aylık periyotlarda gerçekleştirmektedir. Stres testleri, bankacılık sektörünü bir bütün olarak ele almakta ve sektördeki bütün bankalar için sanal şok senaryoları uygulanmasına dayanmaktadır. Bu sanal şoklar şu adımlarla geliştirilmektedir:

Sorunlu ticari kredilerin %5 oranında artırılması, takipteki kredilerin %25 oranında artırılması, kısa vadeli takipteki kredilerin %50'sinde nakit karşılıkların bulundurulması. (Kredi riski oluşturulması)

Faiz oranlarının 200 baz puan artırılması. (Faiz oranı riski oluşturulması)

Umman Riyali'nin diğer para birimleri karşısında %15 değer kaybetmesi (Döviz kuru riski oluşturulması).

Riskin yayılması.

Ayrıca Umman Merkez Bankası, makroekonomik düzeyde çeşitli stres testleri gerçekleştirmekte ve bu testler ile Umman Bankacılık Sektörünün, makroekonomik

değişkenler üzerindeki varsayılan şoklardan etkilenme oranını değerlendirmektedir. Söz konusu makroekonomik değişkenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Reel GSYİH artış oranı

Enflasyon oranı

Yerel faiz oranı

Borsa performansı

Kuveyt Merkez Bankası: Kuveyt Merkez Bankası, istatistiksel bir program ile geliştirdiği stres testlerini üç ayda bir uygulamaktadır. Bu testler, temel bağımlı değişken olarak sermaye yeterlilik oranına odaklanmaktadır. Bağımsız değişkenler testin türüne göre değişiklik göstermekle birlikte şu şekilde sıralanması mümkündür: GSYİH, Faiz oranı, petrol fiyatı, döviz kuru gibi Makro ekonomik koşullar ile takipteki kredilerin oranları, mevduat işletme oranları, kredi portföy oranları ve mevduat büyüme oranı gibi Kredi koşulları ve likidite koşulları (Obaid, 2019: 79).

3.3.1.6. Arap Merkez Bankaları ve Para Kurumlarında Risk Haritası (Isı Haritası) ve Kapsamları

Irak Merkez Bankası: Irak Merkez Bankası bu alandaki en iyi bilimsel yöntemleri ve sistemleri kullanarak, Irak Bankacılık sistemine yönelik risklerin gelişimini ve risk seviyelerini yansıtan bir dizi önemli göstergeye dayalı sistematik bir risk haritası oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu göstergeler arasında en önemlileri; sermaye yeterliliği oranı, banka likidite oranı ve kalitesi, varlıkların kalitesi ve diğer bağlı göstergelerdir. Bu göstergelerin kullanılması ile elde edilen sonuçlar, tek bir bankanın, bir grup bankanın ya da bütün bankacılık sektörünün risk derecesini ve öngörülen risklerin seviyesini belirlemek için kıyaslamaya dayalı bir yaklaşım geliştirilmesini sağlamaktadır. Risk haritasında en düşük risk durumu yeşil renkle ifade edilirken en yüksek risk durumu kırmızı ile ifade edilmektedir (Obaid, 2019: 87)

Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası: Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası tarafından birden fazla risk haritası kullanılmaktadır. Kullanılan ilk risk haritası, bankaları, sermayelerinin büyüklüğüne göre beş gruba ayırır ve her bir gruptaki bankalar için farklı finansal güvenlik göstergelerini ve sermaye, likidite, kârlılık ve varlık kalitesi göstergelerini önce bireysel olarak bankanın tarihsel süreç içerisindeki verileri ile karşılaştırır ve daha sonra her bir bankanın verilerini aynı

grupta yer alan diğer bankaların verileri ile karşılaştırır. Diğer risk haritası, finansal sektörü bir bütün olarak ele almaktadır ve para birimleri, uluslararası faiz oranları ve petrol fiyatları gibi finansal göstergeleri tarihsel performanslarını ele alarak karşılaştırmaya tabi tutar. Ayrıca bu haritada, gayrimenkul fiyatları, toplam kredi artış parametreleri, hanehalkı borç oranları, borsada işlem gören şirketlerin hisse senetleri için fiyat / kazanç oranı ve diğer yerel göstergeler dikkate alınır (Obaid, 2019: 83)

Bahreyn Merkez Bankası: Bahreyn Merkez Bankası, her bir bankanın performansını diğer bankaların performansları ile karşılaştırmak için risk haritalarından yararlanmaktadır. Bahreyn Merkez Bankası, risk haritalarını bu amaçla kullanarak her bir bankanın güçlü ve zayıf yönlerini tespit eden bir sistem kurar. Bu sistemin uygulamalarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1.Banka göstergelerinin zaman içindeki gelişiminin tespiti (Zaman Serisi Analizi)

2.Banka göstergelerinin belirli bir süre içindeki gelişiminin muadilleri ile karşılaştırılması (Yatay Kesit Veri Analizi)

Bahreyn Merkez Bankası, yerel bankaları lisans türüne göre dört temel gruba ayırmaktadır. Bu gruplar şunlardır: Geleneksel Bireysel Bankacılık (Perakende Bankacılığı), Geleneksel Katılım Bankacılığı, İslami Bireysel Bankacılık, İslami Katılım Bankacılığı. Ayrıca Bahreyn Merkez Bankası, bankaların performansının tespiti ve karşılaştırılması için bir takım finansal göstergelerden yararlanmaktadır. Bu finansal göstergeleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

CAMEL Değerlendirme Sistemine göre:

1.Sermaye yeterliliği standart oranı

2.Ödenmeyen kredilerin oranı

3.Özkaynakların kârlılık oranı

4.Faaliyet giderlerinin toplam gelire oranı

5.Likidite oranı

Her bir göstergeye bağlı olarak, belirtilen her bir banka için bir puan hesaplanır. Bu puan “Z Puanı” olarak adlandırılır. Z puanının hesaplanması için standart bir yaklaşım belirlenmiştir. Z puanlarının karşılaştırılması ile, bir bankanın göstergelerinin

aynı grupta yer alan diğer bankalarla ne kadar yakın ya da uzak olduğu karşılaştırılabilir. Karşılaştırma yapılmasının olumlu sonucu, bankanın emsallerinden daha iyi bir performans sergileyip sergilemediğinin anlaşılmasıdır. Sorunlu krediler için ölçüt, faaliyet giderlerinin toplam gelire oranının (-1) ile çarpılmasıdır Bu iki göstergedeki artış olumsuz bir etkiyi ve zayıf bir endeksi işaret etmektedir.

Risk haritası, bir bankanın diğer bankalara kıyasla ne kadar düşük ya da ne kadar yüksek riske sahip olduğunu göstermek için yeşilden kırmızıya doğru renkler kullanılarak Excel programında oluşturulur. Kırmızı en riskli bankaları gösterirken yeşil en güvenli bankaları göstermektedir (Obaid, 2019: 84).

Suudi Arabistan Para Otoritesi: Suudi Arabistan Para Otoritesi, bankacılık krizlerini öngörmek ve bankacılık sektörünün performansını izlemek için erken uyarı sistemlerinden yararlanmaktadır. Böylelikle, Suudi Arabistan Bankacılık sistemindeki olası risklerin tespit edilmesi ve risklerin büyümeden kontrol altına alınması amaçlanır. Bu bağlamda, çeşitli finansal sektörlerde bir dizi göstergeler takip edilir. Bu göstergeler likidite krizi ve kredi krizi gibi çeşitli risklerin karşılanmasına olanak tanır. Her bir gösterge için ayrı bir hesaplama yöntemi oluşturulmuştur. Her bir gösterge için eşik değerleri ayrı ayrı belirlenir ve bir risk haritası oluşturulur (Obaid, 2019: 85).

Umman Merkez Bankası: Umman Merkez Bankası'nın bankacılık sektörüne yönelik risk haritasını oluştururken kullandığı değişkenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Borç artış oranı
- Bankaların sermaye yeterliliği
- Ödenmeyen kredilerin yüzdelik oranı
- Takipteki kredilerin artış oranı
- Karşılıkların ödenmeyen kredilere oranı
- Aktif varlıkların getirilerinin oranı
- Varlıkların getiri oranındaki değişiklikler
- Sermaye getirisi oranı
- Sermaye getirisi oranındaki değişiklikler

Likit varlıkların kısa vadeli borçlanmalara oranı

Borç / Mevduat oranı

Kredilerdeki artışın mevduatlardaki artışa oranı(Rami Yousef Obaid,2019:87)

3.3.1.7. Bir Finansal Krizi ya da Bankacılık Krizini Tahmin Etmek İçin İncelenmesi Gereken Finansal ve Ekonomik Değişkenler

Arap Merkez Bankalarının ve Para Otoritelerinin görüşlerine dayanarak, finansal krizlerin ve bankacılık krizlerinin tahmin edilmesine kullanılacak finansal ve ekonomik değişkenler aşağıda Tablo (6)'de gösterilmektedir (Obaid, 2019: 90).

Tablo 6. Bir Finansal Krizi ya da Bankacılık Krizini Tahmin Etmek İçin Kullanılabilecek Finansal ve Ekonomik Değişkenler

Merkez Bankası	Finansal Değişkenler ve Bankacılık Değişkenleri
Irak Merkez Bankası	Sürekli olarak takip edilmesi gereken gösterge sayısı oldukça fazladır. En önemli yaklaşım, olası bankacılık krizlerini ve finansal krizleri öngörmek için en iyi bilimsel ve mantıksal sonuçların edilmesine olanak tanıyan uygun istatistiksel modellerin ve ölçüm modellerinin kullanılması yoluyla bu göstergelerin birbiri ile ilişkilendirilmesidir. GSYİH'daki nakit ve kredi açığı endeksi, devletin genel bütçe fazlasının açığı, enflasyon ve takipteki kredi alacaklarının büyüklüğü, kredilerin artış oranı, küresel petrol fiyatları, iç ve dış borç hacmi, döviz kurları, Irak Menkul Kıymetler Borsasının performansı.
Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası	Yerel ve küresel bazda en önemli değişkenlerin hangileri olduğunu söylemek zordur. Yerel düzeydeki incelenen belli başlı göstergelerden biri toplam kredi açığının GSYİH'ya oranıdır. Ayrıca yerel ölçekte şu değişkenler dikkate alınmaktadır: Hanehalkının borçlarının gelirlere oranı, petrol fiyatları ve petrol fiyatlarındaki dalgalanmaların üretici ve alıcı ülkelerin bütçeleri üzerindeki etkileri. Küresel ölçekte ise, faiz getirilerinin oranı ve dağılımı, ülkelerin ve büyük şirketlerin borç oranları ve büyüme oranlarına bakmak mümkündür.
Bahreyn Merkez Bankası	1.Uluslararası ve bölgesel değişikliklerin küresel finans ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 2.Petrol fiyatlarındaki değişiklikler 3.Gayrimenkul Sektörü 4.Kamu borçları ve finansal denge
Umman Merkez Bankası	1. Nominal GSYİH büyüme oranı 2.Petrol dışı sektörel GSYİH büyüme oranı 3.Parasal otoritenin yabancı varlıklarının ithalat verilerine oranı 4.Ticaret hacmine dayalı bütçede ve cari hesaplardaki değişiklikler 5. Kamu bütçesi açığı ya da fazlası 6.Bankaların varlık kalitesi göstergeleri 7.Bankacılık sektörü için likidite göstergeleri 8.Bankaların kârlılık göstergeleri 9.Bankaların sermaye yeterlilik göstergeleri 10. Krediler ve mevduat faiz oranı 11. Borçlanma oranı Küresel düzeyde borçlanma oranı, küresel ekonomik büyümenin bir işaretidir.
Kuveyt Merkez Bankası	Siber güvenlik, ticari ve siyasi gerilimler, sermaye hareketleri ve sermaye akımları, piyasa yoğunlukları, kredilerin GSYİH'ya oranı, kredi portföylerinin kalitesi. Bu göstergelere ek olarak, her bir sektör için ayrı ayrı kredi portföylerindeki değişim oranı.

3.4. Bankacılık Krizleri ve Finansal Krizlerin Bankalar Üzerindeki Etkilerinin Azaltılması İçin Alınması Gereken Tedbirler

1. Bankalar, likidite ve kârlılık arasındaki bir denge kurmaya ve risk yönetimine odaklanmaya teşvik edilmelidir.

2. Krizden etkilenen ülkelerin ekonomilerini normale döndürmek ve bu ülkelerdeki parasal hareketliliği artırmak için yeni çözüm yolları ve yaklaşımlar geliştirilmelidir.

3. Bankalar, daha fazla mevduat çekmek için sıkı çalışmaya ve bununla birlikte kredi verirken daha tedbirli davranmaya ve likit teminatlar almaya teşvik edilmelidir.

4. İç kontrol birimleri ve iç kontrol sistemleri geliştirilmelidir.

5. Yatırım faaliyetleri, dikkatli ve bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

6. Kredi ve yatırım risklerinin karşılanması için yeterli mali ödenekler ayrılmalıdır.

7. Bankalar ve finansal kurumlar daha büyük kredi işlemleri için birbiriyle işbirliği sağlamalıdır.

8. Bankalar ve finansal kurumlar ulusal ve uluslararası bankacılık alanında, daha güçlü, daha büyük, daha sağlam ve daha etkili birimler oluşturmak için birbiriyle işbirliği ve birleşme yoluna gitmelidir.

9. Basel-II Kriterlerinde yer alan ve bankacılık faaliyetlerini geliştirecek, sağlamlığını ve gücünü artıracak yönergeler kabul edilmelidir (Walid Idi Abdel Nabi, 2019: 6)

3.5. Bankalarda Finansal Performans Göstergeleri

3.5.1. Sermaye Yeterliliği

Sermaye, bankanın sahip olduğu fonların desteklenmesini sağlayan mevcut para miktarı olması ve bankanın, mudilerin mevduatlarına yönelik olası zararların önüne geçmesini sağlayan rezerv para miktarı olması nedeniyle bankacılık faaliyetlerinin performansını belirleyen ana faktörlerden biridir (Ongore, 2013: 240). Sermaye, toplam varlıklar ile borçlar arasındaki farktır ve banka tarafından verilen

kredilerin geri ödenmemesi gibi istenmeyen durumlardan kaynaklanan zararların giderilmesinde bankanın sorumluluk alma kabiliyetinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Böyle bir durumda, bankanın, mudilerin gereksinimlerini karşılama riskinde bir artış söz konusu olmaktadır. Sermaye yeterliliğinin korunması bankanın korunması anlamına gelmektedir (Babar, 2011: 25). Sermaye yeterliliği beklentisi, bankanın kredi riskleri ve operasyonel riskler gibi olası risklere aruz kalması halinde finansal dengenin sürdürülmesi adına gerekli olan sermayenin korunması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, sermaye yeterliliğine yönelik asgari şartların belirlenmesinde birinci unsur Banka mevduatlarının korunmasıdır. Böylece olası zararların engellenmesi sağlanmaktadır (Dang, 2011: 6). Sermaye yeterliliği iyi olan bankalar, olası risk durumlarında güvenli kabul edilmektedir. Bu bankalar finansman kaynaklarına düşük maliyetlerle erişebilmektedir ve kalkınmaya yönelik fırsatları daha rahat bir şekilde takip ederek uygulayabilirler. Böylece bu bankalar öngörülemeyen riskleri de kolaylıkla önleyebilir ya da telafi edebilirler (Al-Harbi, 2019: 6).

3.5.2. Kârlılık Endeksi

Kârlılık, bankaların faaliyet gösterdikleri finansal ortama göre nasıl yönetildiklerinin bir göstergesidir. Diğer bir ifadeyle, kârlılık, banka yönetiminin yeteneğini, hissedar davranışını, bankanın rekabetçi stratejilerini, risk ve verimliliği yönetme yeteneğini yansıtmaktadır. Genel olarak, sürdürülebilir kârlılık, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren finansal kurumların istikrarının korunmasına hayati bir öneme sahiptir. Bu nedenle, banka yönetimi ve idaresi için sürdürülebilir kârlılık en önemli unsurdur. Öyle ki, bankanın varlığının devamının sağlanması sürdürülebilir kârlılık ile mümkündür (İbrahim, 2019:330). Kârlılık, aynı zamanda, bankanın sermayesi ve rezervleri için gelir üretme ve yükümlülüklerini yerine getirme yeteneğinin bir göstergesidir. Bu gelir, aynı zamanda, Pazar payını artırmak ve diğer finansal fırsatları değerlendirmek için kullanılabilir. Bankaların temel kâr kaynağı, kredi faizleridir. Bununla birlikte diğer bankacılık ürünleri de bankalara kâr sağlayabilmektedir (Majakus, 2016: 9).

3.5.3. Likidite Endeksi

Likidite, günümüzde bankaların sıklıkla karşılaştığı endişelerden biridir. Çünkü bankalar, her ne kadar yüksek nitelikli ve kaliteli varlıklara, büyük kârlılık oranlarına ve yeterli sermayeye sahip olsalar da yeterli bir likidite seviyesine erişememeleri

halinde muhtemel bir başarısızlıkla karşı karşıya kalmaktadırlar. Dolayısıyla, likiditenin bankaların varlıklardaki artışı finanse etme yeteneğinin bir göstergesi olduğunu belirtmek mümkündür. Vade veya talep üzerine yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve likidite, bankacılık sektöründe faaliyet gösteren finansal kurumların istikrarının değerlendirilmesine yönelik bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, bir bankadaki likidite eksikliği, bankanın bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirememesine ve bu nedenle bankacılık sektöründe bir krizin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Odawo vd, 2019: 64). Likidite, bankaların vade veya talep üzerine mudilerin mevduatlarını ödeme yükümlülüğünü her an sağlayabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Assfaw, 2019: 125). Aktifler ve pasifler ya da bir başka ifade ile uzun vadeli aktifler (likit olmayan) ve kısa vadeli yükümlülükler (likit) arasındaki zamansal tutarsızlıklar likidite sorunlarına yol açmaktadır. Yüksek likiditenin korunması ise paydaşlar arasında paylaştırılan net kârı artıracaktır. Bu durumda, likidite yaratmanın bankanın değeri üzerinde olumlu bir etkisi söz konusu olmaktadır. Bankalar, likidite riskini ve temerrüt tehlikesini azaltarak, daha fazla likit varlığı ellerinde bulundurarak, finansman maliyetlerinde bir azalma sağlayabilirler. Böyle bir durum da bankanın kârına olumlu yönde etki etmektedir (Sahyoun ve Wang, 2019: 4).

3.5.4. Kalite Yönetimi

Kalite yönetim performansı, bankaların hedeflerine ulaşmadaki başarılarının değerlendirilmesine yönelik önemli bir bileşendir. Kalite yönetim performansında, bankanın görev ve sorumluluklarına dair çok sayıda faktörün etkileşimi, sektörel, finansal ve bankacılık gelişmelerine uyum sağlama kabiliyeti, zorluklarla başa çıkma becerisi ve gerekli gözetimlerin gerçekleştirilmesi gibi unsurlar esas alınmaktadır. Kalite yönetiminde dikkate alınması gereken en önemli hususlar şunlardır:

- Koşulları şekillendiren ve hâkim olan bankacılık faaliyetlerinin, sektörel etkilerin ve ekonomik etkinliklerin doğasında var olan risklerin anlaşılması,
- Aktif kalitesinin sağlanması, sermaye verimliliğinin sağlanması, kârlılık ve likidite açısından bankanın finansal performansı.
- Tüm önemli faaliyet alanlarına ilişkin planların, politikaların, prosedürlerin ve kontrollerin geliştirilmesi ve uygulanması (Abbas Fadıl Rahim, 2014: 37).

3.6. Bankaların Finansal Performans Göstergelerinin Analizi

3.6.1. Sermaye Yeterliliği Endeksi

Sermaye yeterliliği, sermayenin büyüklüğüne ve miktarına yönelik muhtemel veya öngörülemeyen risklerin belirli bir denge yaklaşımı kapsamında değerlendirilmesinde, banka sahiplerinin ve yöneticilerinin kullandığı tüm yöntemleri içermektedir. Bununla birlikte, bu endeks, bankanın karşı karşıya kaldığı riskler, mevduat toplamı, elde edilen kâr miktarı ve bankanın sermaye yeterliliğindeki artış gibi bir dizi gösterge ile değerlendirilmektedir.

Sermayenin Toplam Aktiflere Oranı

Bu gösterge, paydaşların banka mevduatları ve yedek akçeler üzerindeki iyelik haklarını elde etmek için ödedikleri, ödenmiş sermaye ile mülkiyet sermayesinin oranı ile ölçülmektedir. Bankanın geçen yıllar boyunca elde ettiği kazançların toplam varlıklar ile karşılanması yeteneğini temsil etmektedir. Burada, karşılama yeteneğinin kazanılan her bir birim paraya karşılık gelmesi esas kabul edilmektedir. Bankanın sahip olduğu varlıklarda zarar uğraması halinde, sermayenin karşılayabileceği varlıkların yüzdesi, bankanın faaliyetlerini sonlandırmasına ya da iflasını ilan etmesine yol açmaz. Çünkü aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere, bankalarda sermayenin varlıklara oranının en yüksek düzeyde olduğu açıkça ortadadır. Aşağıdaki tabloda, Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının 2010 yılı için sahip olduğu sermayenin %64,48'inin varlıklarla karşılandığı görülmektedir. Bu durum, sermaye oranının toplamının %64,48'inin varlıklardan oluştuğu anlamına gelmektedir. Bankanın sahip olduğu varlıklarda zarara neden olacak yüksek riskli hadiselerle karşı karşıya kalınması halinde, sermaye bu kayıpları karşılayabildiği için zararlar toplamı varlıkların %64,48'ini aşmadığı sürece banka ekonomik faaliyetlerini yürütebilir. Sermayenin en düşük toplam oranına bakıldığında, 2008 yılında Dubai Merkez Bankasının %1,05 değerine sahip olduğu görülmektedir. Diğer bankalar da dikkate alındığında, sermayenin toplam aktiflere oranının % 64,48 ile %1,05 arasında değiştiği görülmektedir. Diğer bankaların sermaye ve toplam aktif oranlarına bakıldığında, Katar İslam Bankasının 2006 yılında %28,25 oranı ile en yüksek yüzdesel orana yükseldiği görülmekteyken, bu bankanın 2014 yılında %14,75 ile en düşük değere sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, 2008 küresel finans krizinin bankanın finansal performansı üzerine net bir olumsuz etkiye sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Kuveyt Uluslararası Bankası ise 2011 yılında %18,57'lik bir oranla en yüksek düzeye erişirken, 2014 yılında %14,48 ile en düşük seviyeye sahip olmuştur. Bu durum Kuveyt Uluslararası Bankası için düşük sermaye yeterliliğini göstermektedir. Bununla birlikte Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının %36,98 ile en düşük orana 2011 yılında sahip olduğunu ve takip eden yıllarda sürekli olarak bu oranın artış gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Aşağıdaki tabloda sermayenin toplam aktifleri karşılama yeterliliğine yer verilmektedir

Tablo 7. Araştırma Örneğini Oluşturan Bankalar İçin Sermaye Yeterlilik Endeksi

Sermaye Yeterliliği Endeksi	Yıl	Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası	Yüzdelerik Oran	Katar İslam Bankası	Yüzdelerik Oran	Dubai İslam Bankası	Yüzdelerik Oran	Kuveyt Uluslararası Bankası	Yüzdelerik Oran
Sahip Olunan Sermaye / Toplam Varlıklar	2006	0.537476144	%53.75	0.285759709	%28.58	0.136950349	%13.70	0.17737634	%17.74
	2007	0.519088235	%51.91	0.216957833	%21.70	0.127361775	%12.74	0.166534791	%16.65
	2008	0.366406197	%36.64	0.212946318	%21.29	0.010496558	%1.05	0.152208303	%15.22
	2009	0.531056474	%53.11	0.229296763	%22.93	0.106528411	%10.65	0.151887689	%15.19
	2010	0.644779717	%64.48	0.176002821	%17.60	0.114292212	%11.43	0.171761862	%17.18
	2011	0.369833332	%36.98	0.192196948	%19.22	0.112307424	%11.23	0.185653393	%18.57
	2012	0.469632471	%46.96	0.178311755	%17.83	0.110731278	%11.07	0.173328286	%17.33
	2013	0.508745192	%50.87	0.176753844	%17.68	0.144261756	%14.43	0.151241517	%15.12
	2014	0.55967956	%55.97	0.147458374	%14.75	0.142920829	%14.29	0.144844846	%14.48

Kaynak: Bankalar tarafından yıllık raporlara dayanarak, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

3.6.2. Kârlılık Endeksi

Kârlılık, banka yönetiminin fon kaynaklarını paydaşlar için değer yaratmak ve sermayeyi artırmak için etkin bir şekilde kullanma yeteneğinin niceliksel bir ölçüsüdür. Bu nedenle, banka kâr düzeylerini artırmayı başardıkça, mudilerin güvenini daha fazla kazanmaktadır. Bu nedenle gelecekteki kâr oranı mevcut kâr oranına eşit ve ya mevcut kâr oranından daha yüksek olmalıdır. Kârlılık, sermayedeki getiri (net kâr) endeksi ile ölçülebilmektedir.

Sahip Olunan Sermayenin Getirisi (Net Kâr)

Bu gösterge, net kârın, sahip olunan sermayeye oranı ile ifade edilmektedir ve bankanın sermayeyi kâr elde etmek için kullanma yeteneğini yansıtmaktadır. Aşağıdaki tabloda, en yüksek sermaye getirisi oranının %27,12 ile Katar İslam Bankasının 2007 yılındaki değerlerine karşılık geldiği görülmektedir. Bu, Katar İslam Bankası mudilerinin ve yatırımcılarının sahip olduğu ve bankaya yatırım şeklinde aktardığı her 1 dolarlık sermayeye karşılık 0,2721 dolar net kâr elde ettiğini göstermektedir. Kuveyt Uluslararası Bankasının diğer banklara kıyasla en düşük sermaye getirisine sahip olduğu da görülmektedir. Öyle ki, Kuveyt Uluslararası Bankası için 2009 yılında bu oran yalnızca % -4,75 olarak tespit edilmiştir ve bu durum Kuveyt Uluslararası Bankasının yatırım sermayesinde her 1 dolara karşılık 0,0475 dolarlık bir zararın gerçekleştiği anlamına gelmektedir. Bu durum sermayenin zarar etmesine ve böylece bankanın idari ve mali performansının düşmesine neden olmaktadır. Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası 2012 yılında % 15,23 ile en yüksek karlılık oranına ulaşmıştır. Irak İslam Bankası 2012 yılındaki bu zirve değerinin ardından bir düşme eğilime girmiş ve 2014 yılında bu oran %3,24'e kadar gerilemiştir. Bu durum bankanın finansal performansına olumsuz yönde etki etmiştir. Dubai İslam Bankası ise 2010 yılında %5,44 ile en düşük seviyesine sahipken 2007 yılında bu oranın % 23,56 ile en yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Araştırma Örneğini Oluşturan Bankalar İçin Kârlılık Endeksi

Kârlılık Endeksi	Yıl	Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası	Yüzdellik Oran	Katar İslam Bankası	Yüzdellik Oran	Dubai İslam Bankası	Yüzdellik Oran	Kuveyt Uluslararası Bankası	Yüzdellik Oran
Net Kâr / Özkaynaklar	2006	0.009922512	%0.99	0.237872831	%23.79	0.178807604	%17.88	0.066588556	%6.66
	2007	0.000655783	%0.07	0.271206374	%27.12	0.235611199	%23.56	0.113916833	%11.39
	2008	0.008198547	%0.82	0.229954618	%23.00	0.193862339	%19.39	0.12013251	%12.01
	2009	0.011978242	%1.20	0.146817421	%14.68	0.134985859	%13.50	(0.047545366)	-4.75%
	2010	0.001916617	%0.19	0.146266376	%14.63	0.054439625	%5.44	0.085423805	%8.54
	2011	0.111041712	%11.10	0.121861984	%12.19	0.103837255	%10.38	0.052213323	%5.22
	2012	0.152253697	%15.23	0.093162404	%9.32	0.112894921	%11.29	0.060787818	%6.08
	2013	0.144071415	%14.41	0.096952824	%9.70	0.105122017	%10.51	0.058148586	%5.81
	2014	0.032390881	%3.24	0.093538967	%9.35	0.15834817	%15.83	0.057035247	%5.70

Kaynak: Bankalar tarafından yıllık raporlara dayanarak, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

3.6.3. Yönetim Kalite Endeksi

Bu idari bileşen, bankaların bankacılık performanslarının kalitesinin ve bankacılık departmanlarının yönetsel görev ve sorumluluklarına dair hedeflerine ulaşma yeteneğinin bir çok faktör aracılığıyla ölçülmesi için önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yönetim kalitesi, toplam gelir düzeyi ile gider endeksinin oranı ile ölçülebilmektedir.

Toplam Gelirlerin Toplam Giderlere Oranı

Bu gösterge, toplam giderlerin toplam gelirlere oranlanması ile bulunmaktadır. Bu gösterge ile banka yönetiminin, bankanın maruz kalabileceği riskleri karşılama yeteneği ortaya çıkarılmaktadır. Aşağıdaki tabloda, toplam gelirin toplam giderlere bölünmesi ile elde edilen gösterge ilgili yıllar için gösterilmektedir. Bu tabloya bakıldığında, Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası'nın 2006 yılında %119,13 oranı ile en yüksek seviyeye ulaştığı görülmektedir ki bu durum, Irak Merkez Bankası'nın söz konusu dönemdeki başarısının bir sonucu olarak değerlendirilebilmektedir. Toplam gelirlerin Toplam giderlere oranı bağlamında en düşük yüzdelik değer %17,22 ile Katar İslam Bankası'nın 2006 yılındaki oranına karşılık gelmektedir. Katar İslam Bankası için söz konusu değerler 2006 yılından itibaren artış gösterme eğilimine girmiştir. Diğer bankalara bakıldığında, Dubai İslam Bankası'nın %51,62'lik oran ile 2011 yılında en yüksek değerine ulaştığı buna karşın 2006 yılında %26,98 ile en düşük değere sahip olduğu görülmektedir. Kuveyt Uluslararası Bankası ise 2006 yılında %72,63 ile en yüksek seviyeye erişmişken, %35,59 ile 2007'de en düşük seviyesini kaydetmiştir.

Tablo 9. Araştırma Örneğini Oluşturan Bankalar İçin Yönetim Kalite Endeksi

Yönetim Kalite Endeksi	Yıl	Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası	Yüzdelik Oran	Katar İslam Bankası	Yüzdelik Oran	Dubai İslam Bankası	Yüzdelik Oran	Kuveyt Uluslararası Bankası	Yüzdelik Oran
Giderler / Gelirler	2006	1.191336008	%119.13	0.172191238	%17.22	0.26983341	%26.98	0.726265218	%72.63
	2007	0.983866402	%98.39	0.197888794	%19.79	0.294684364	%29.47	0.365917653	%36.59
	2008	1.092411776	%109.24	0.199230558	%19.92	0.349963399	%35.00	0.509371529	%50.94
	2009	0.745290355	%74.53	0.256260335	%25.63	0.423656538	%42.37	0.478304714	%47.83
	2010	0.961690646	%96.17	0.22487259	%22.49	0.477282917	%47.73	0.548739203	%54.87
	2011	0.262475296	%26.25	0.319557107	%31.96	0.516179764	%51.62	0.505003437	%50.50
	2012	0.244837962	%24.48	0.313119511	%31.31	0.510405815	%51.04	0.514384324	%51.44
	2013	0.307945909	%30.79	0.324905064	%32.49	0.482246733	%48.22	0.43452151	%43.45
	2014	0.686518883	%68.65	0.300957702	%30.10	0.321029898	%32.10	0.435979744	%43.60

Kaynak: Bankalar tarafından yıllık raporlara dayanarak, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

3.6.4. Likidite Endeksi

Likidite, bir bankanın varlık fiyatında önemli bir değişiklik olmaksızın, talepleri ve vade üzerindeki yükümlülüklerini karşılama ve ödeme sağlama yeteneğidir. Bankanın borçlarını ödemesi veya yükümlülüklerini karşılması, varlıkları ile yükümlülük ve borçlar arasındaki zaman tutarsızlıklarından yani vadesi gelen borçların alacakların tahsilinden önce ödenmesi halinde meydana gelen finansal zorunluluk karşılıklarını zayıflatmaktadır. Bu durum, bankaların cari borçlarının cari varlıklarından daha fazla olmasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu durumun bankanın iflasına yol açabilecek kadar ciddi bir likidite riski oluşturabileceğini belirtmek mümkündür. Likidite endeksi, toplam aktiflerle likit varlıkların oranlaması ile ölçülebilmektedir.

Likit Varlıkların (Nakit) Toplam Varlıklara Oranı

Likit varlıklar, bir bankanın kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirmek için elinde bulundurduğu nakit varlıklardır. Bankaların likidite ile kârlılık arasındaki tutarlılık kabiliyeti aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Likidite endeksleri en yüksek bankalar likit varlıkların toplam varlıklara göre ölçülen likidite endeksinin değeri ile belirlenmektedir. Tabloda yer alan bankalara bakıldığında, Dubai İslam Bankası'nın 2013 yılında %20,05 ile en yüksek değere ulaştığı görülmektedir. Yani bu durum, Dubai İslam Bankasının her 1 dolarlık varlığa karşılık 0,2004 dolar likit varlık tuttuğu anlamına gelmektedir. Bankanın ihtiyacından fazla likit varlık bulundurması bankanın kârlılığına zarar verecek maliyetlere neden olabilmektedir. Dolayısıyla, bu durumun bankanın finansal performansı üzerindeki nihai etkisinin belirlenmesi zordur. Kuveyt Uluslararası Bankası 2009 yılında %0,38'lik oranla en düşük seviyeye gerilemiştir. Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası 2007 yılında %13,38'lik oranla en yüksek seviyesini kaydederken 2011 yılında %1,70 ile en düşük seviyeye gerilemiştir. Bu değer, Mısır'da olduğu gibi yüksek bir likidite riskinin varlığına işaret etmektedir. Katar İslam Bankası 2007 yılında %5,89 ile en yüksek orana ulaşırken 2012'de %0,50 ile en düşük değeri kaydetmiştir.

Tablo 10. Araştırma Örneğini Oluşturan Bankalar İçin Likidite Endeksi

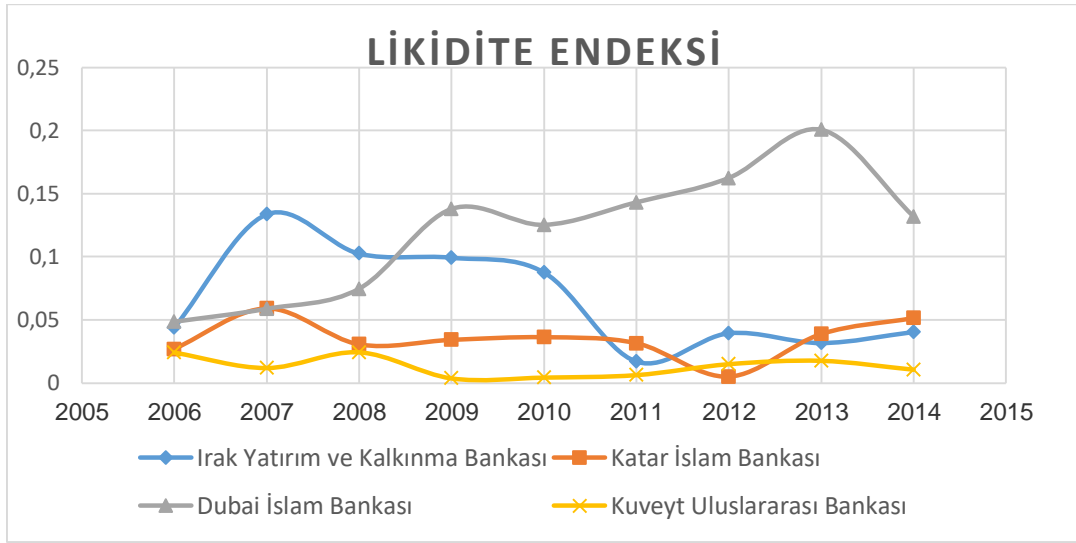
Likidite Endeksi	Yıl	Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası	Yüzdellik Oran	Katar İslam Bankası	Yüzdellik Oran	Dubai İslam Bankası	Yüzdellik Oran	Kuveyt Uluslararası Bankası	Yüzdellik Oran
Likit varlıklar (nakit) / Toplam Varlıklar	2006	0.043724277	4.37%	0.026896502	2.69%	0.048293247	4.83%	0.024007009	%2.40
	2007	0.133804519	13.38%	0.058906996	5.89%	0.058582872	5.86%	0.011909962	%1.19
	2008	0.102655604	10.27%	0.030503419	3.05%	0.074427651	7.44%	0.024193675	%2.42
	2009	0.099421406	9.94%	0.034074968	3.41%	0.137734066	13.77%	0.003772572	%0.38
	2010	0.087760469	8.78%	0.03616023	3.62%	0.125129888	12.51%	0.004391081	%0.44
	2011	0.016952263	1.70%	0.031439942	3.14%	0.142979784	14.30%	0.006318129	%0.63
	2012	0.039422278	3.94%	0.004983259	0.50%	0.16225657	16.23%	0.01490521	%1.49
	2013	0.031678528	3.17%	0.038689047	3.87%	0.200487926	20.05%	0.017536415	%1.75
	2014	0.040445633	4.04%	0.051333559	5.13%	0.131711622	13.17%	0.01059679	%1.06

Kaynak: Bankalar tarafından yıllık raporlara dayanarak hazırlanmıştır.

3.7 Küresel finans krizinin Irak ve Körfez Ülkeleri Bankaları Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi

3.7.1. Likidite Endeksinin Değerlendirilmesi

Aşağıda yer alan grafikte Küresel finans krizinin Irak ve Körfez ülkeleri bankalarının likiditesi üzerindeki etkileri görülmektedir.

Şekil 3. likiditesi Endeksi

3.7.1.1. Krizden Öncesi Dönem, 2006 – 2007 Yılları

Grafiğe bakıldığında, 2006 – 2007 yılında, krizden önce Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının likiditesinin çok yüksek olduğu ve bankaların likidite riski dışında olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak bu durumda bankaların kârlılığı azalmaktadır. Katar İslam Bankasına bakıldığında, bu tarih aralığında likidite seviyesinin iyi olduğu ve risk seviyesinden uzak olduğu görülmektedir. Dubai İslam Bankasına bakıldığında, mali krizin başlamak üzere olduğu dönemde yüksek likidite oranının sürdürüldüğü ve bu durumun bankanın kârlılığını azalttığını görmek mümkündür. Kuveyt Uluslararası Bankasına bakıldığında, Kriz öncesi bankanın likiditesinin zayıf olduğu ve likidite riskine çok yakın olduğu görülmektedir.

3.7.1.2.Kriz Dönemi, 2008 – 2010 Yılları

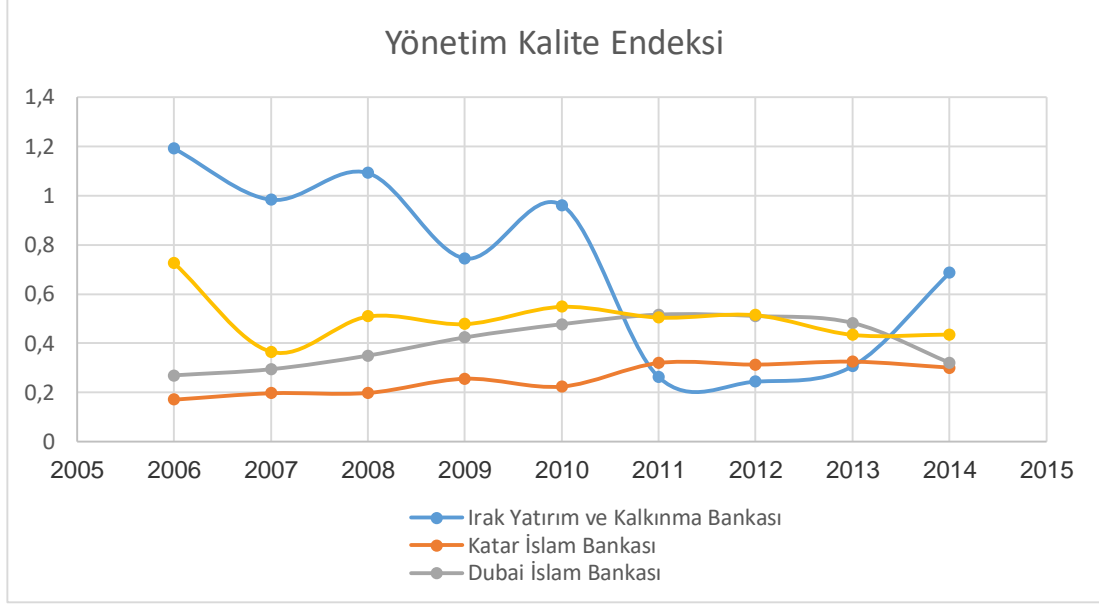
2008 yılında, krizin başlangıcında, Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının likiditesinin azalmaya başladığı ve bu azalmanın krizin yaşandığı 2009 – 2010 yıllarında da devam ettiği görülmektedir. Bu doğrultuda, Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının krizden etkilendiğini belirlemek mümkündür. Katar İslam Bankasının likiditesi ise 2008 yılında, krizin başlangıcında bir miktar gerilemiş ve Katar İslam Bankası kriz yıllarında likidite istikrarını sağlamıştır. Dubai İslam Bankası, kriz döneminde likiditeyi artırmaya devam etmiş ancak bu durum bankanın kârlılığının azalmasına yol açmıştır. Kuveyt Uluslararası Bankası ise 2008 yılında, krizin başlangıcında likidite riskinde uzak kalsa da 2009 – 2010 yıllarında likiditenin düştüğü ve bankanın likidite risk eşliğine yaklaştığı görülmektedir. Bu bağlamda, Kuveyt Uluslararası Bankasının finansal krizden etkilendiğini söylemek mümkündür.

3.7.1.3. Kriz Sonrası Dönem, 2011 – 2014 Yılları

Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası krizden etkilenmiş ve bu nedenle 2011 yılında likiditesi azalmıştır. Bu, uzun vadede krizin bir etkisi olarak değerlendirilmektedir. Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası, likidite krizi riskine yaklaşmış ancak daha sonra hafif bir iyileşme ile likidite riskinden kaçınmayı başarmıştır. Katar İslam Bankası, 2011 yılında likidite istikrarını korumuş ancak 2012 yılında likiditesini azaltmıştır. Krizin bir etkisi olarak görülen bu azalmadan sonra Katar İslam Bankasının likiditesinin arttığı görülmektedir. Dubai İslam Bankasına bakıldığında ise likiditenin artmaya devam ettiği ve 2014 yılında hafif bir düşüş eğilimi gösterdiği görülmektedir. Bu durum, bankanın ihtiyacından fazla likiditeye sahip olduğu ve kârlılığının azaldığı anlamına gelmektedir. Kuveyt Uluslararası Bankası, krizden sonra likiditesini bir miktar iyileştirme yoluna gitmiştir.

3.7.2. Yönetim Kalitesinin Değerlendirmesi

Aşağıda yer alan grafikte Küresel finans krizinin Irak ve Körfez ülkeleri bankalarının yönetim kalitesi üzerindeki etkilerine yer verilmektedir.

Şekil 4. Yönetim Kalite Endeksi

3.7.2.1. Krizden Öncesi Dönem, 2006 – 2007 Yılları

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında, araştırma örneğini oluşturan bankaların tamamının kriz öncesi dönemde yönetim kalitesinin iyi olduğu görülmektedir.

3.7.2.2. Kriz Dönemi, 2008 – 2010 Yılları

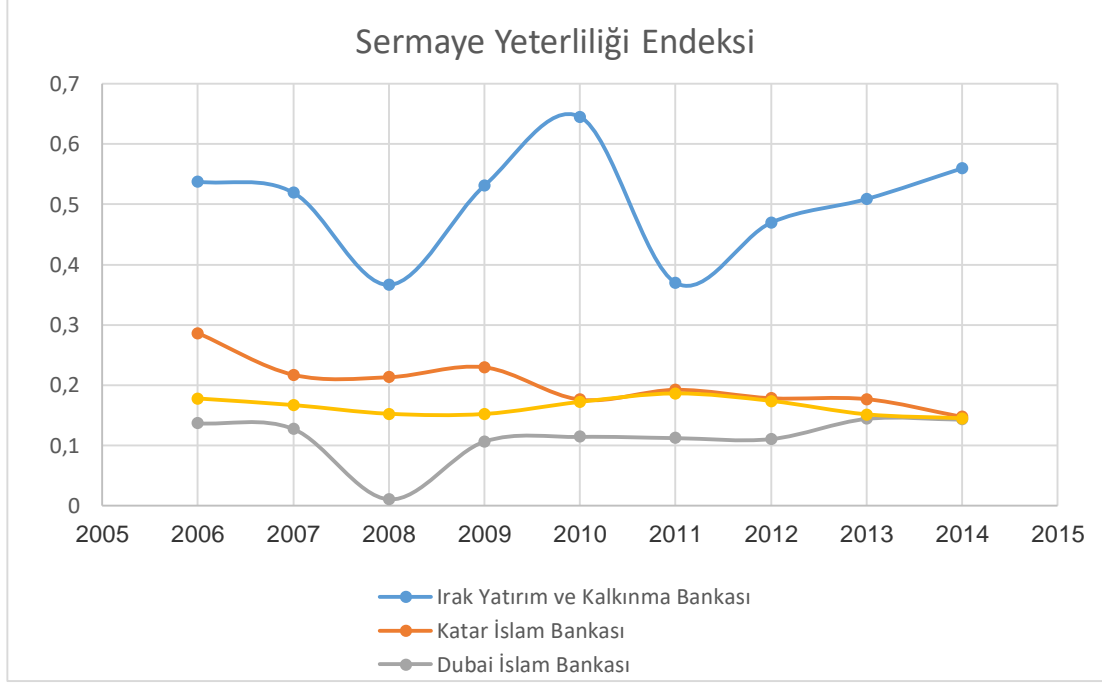
Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının krizin başında iyi bir şekilde yönetildiği ancak 2009 – 2010 yıllarında krizden etkilendiği görülmektedir. Diğer bankaların ise yönetsel istikrarı sağladığı ve bu bağlamda finansal krizden etkilenmediği görülmektedir.

3.7.2.3. Kriz Sonrası Dönem, 2011 – 2014 Yılları

Finansal krizin uzun vadeli bir etkisi olarak, Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının yönetim kalitesinin 2011 yılında düştüğü görülmektedir. Katar İslam Bankası, krizden sonra yönetim kalitesini artırmış ve iyileştirmeye devam etmiştir. Dubai İslam Bankası ve Kuveyt Uluslararası Bankası ise yönetim kalitesi bağlamında finansal krizden etkilenmemiş ve istikrarlarını korumuşlardır.

3.7.3. Sermaye Yeterliliğinin Değerlendirilmesi

Aşağıda yer alan grafikte küresel finans krizinin Irak ve Körfez ülkeleri bankalarının sermaye yeterliliği üzerindeki etkilerine yer verilmektedir.

Şekil 5. Sermaye Yeterliliği Endeksi

3.7.3.1. Krizden Öncesi Dönem, 2006 – 2007 Yılları

Grafığe bakıldığında, araştırma örneğini oluşturan bankaların tamamının, sermaye yeterliliğine sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte tüm bankaların maruz kalabilecekleri muhtemel zorlukları ve kayıpları karşılayabilecekleri açıkça öngörülebilmektedir.

3.7.3.2. Kriz Dönemi, 2008 – 2010 Yılları

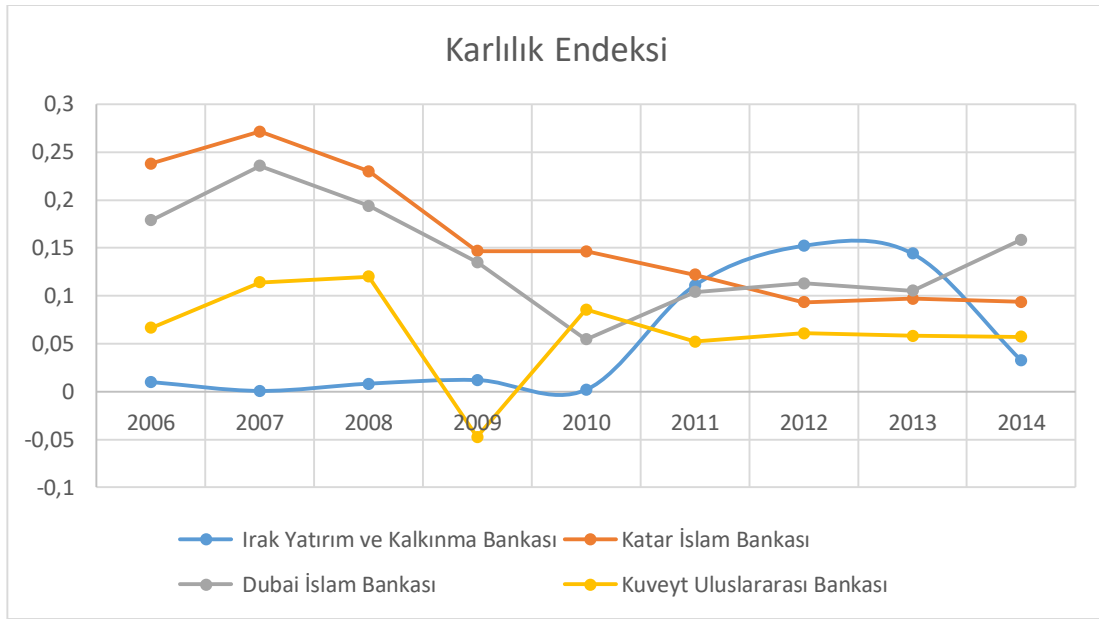
Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası, krizin başlangıcında, 2008 yılında sermaye yeterliliğini bir miktar düşürmüş ancak 2009 – 2010 yıllarında tekrar iyileştirmeyi başarmıştır. Bu bağlamda Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının krizden etkilenmediğinin altını çizmek gerekmektedir. Katar İslam Bankasına bakıldığında, sermaye yeterliliğinin korunduğu görülmektedir. Dubai İslam Bankası'nın sermaye yeterliliğinin krizin başlangıcında azaldığı ancak takip eden dönemde tekrar iyileşmeyi başardığı görülmektedir. Kuveyt Uluslararası Bankasına bakıldığında ise sermaye yeterliliğinin korunduğu görülmektedir.

3.7.3.3 Kriz Sonrası Dönem, 2011 – 2014 Yılları

Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının sermaye yeterliliğinin 2011 yılında azaldığı görülmektedir. Bu durum, küresel finansal krizin uzun vadeli bir etkisi olarak değerlendirilmektedir. Takip eden yıllarda ise Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının sermaye yeterliliğini iyileştirdiğini ifade etmek mümkündür. Araştırma örneğini oluşturan diğer bankaların tamamı, sermaye yeterlilik oranlarını istikrarlı bir biçimde sürdürmeye devam etmişlerdir.

3.7.4. Kârlılık Endeksinin Değerlendirilmesi

Aşağıda yer alan grafikte Küresel finans krizinin Irak ve Körfez ülkeleri bankalarının kârlılığı üzerindeki etkilerine yer verilmektedir.

Şekil 6. Karlılık Endeksi

3.7.4.1. Krizden Öncesi Dönem, 2006 – 2007 Yılları

Yukarıdaki grafiğe bakıldığında, Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının düşük bir kârlılık oranına sahip olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak, bankanın yüksek likidite oranını koruması ve buna bağlı olarak kârlılığın azalması öne sürülebilir. Katar İslam Bankasının kârlılık oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Dubai İslam Bankasının da kârlılık oranının yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, Dubai İslam Bankasının likidite oranını yüksek tutmamasıdır. Dolayısıyla bankanın

kârlılığında bir artış görülmektedir. Kuveyt Uluslararası Bankasına bakıldığında, kârlılık endeksinin krizden önce iyi olduğu ifade edilebilmektedir.

3.7.4.2. Kriz Dönemi, 2008 – 2010 Yılları

Kriz sırasında Irak Yatırım ve Kalkınma Bankasının kârlılığını artırdığı ve krizden etkilenmediği görülmektedir Katar İslam Bankasına bakıldığında ise kriz esnasında kârlılığın bir miktar düştüğü görülmektedir. Dubai İslam Bankası ise krizden bir miktar etkilenmiş ve bu dönemde bankanın kârlılığı bir miktar düşme eğilimine girmiştir. Kuveyt Uluslararası Bankası, küresel finans krizinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Banka başlangıçta büyük bir zarar ile karşı karşıya kalmış olsa da takip eden yıllarda kârlılığını yeniden artırmıştır.

3.7.4.3. Kriz Sonrası Dönem, 2011 – 2014 Yılları

Irak Yatırım ve Kalkınma Bankası, krizden sonra iyileşme trendine girmiş ve kârlılığını artırmıştır. Ancak 2014 yılında IŞİD Terör örgütünün Irak'a girmesi nedeniyle, bankanın kârlılığı yeniden azalmaya başlamış ve banka büyük bir zararla karşı karşıya kalmıştır. Katar İslam Bankasının kârlılık bağlamında istikrarını sürdürdüğü görülmektedir. Dubai İslam Bankasına bakıldığında, krizden sonra kârlılığının arttığı görülmektedir. Kuveyt Uluslararası Bankası da krizden sonra kârlılığını istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür.

SONUÇ

2008 yılındaki Küresel Finans Krizi, kapitalist sistemin karşılaştığı ilk büyük kriz olmamakla birlikte, kapitalist sistemin İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bugüne dek geçen süreçte karşılaştığı en zorlu ve etkileri en güçlü hissedilen kriz olmuştur. Bu kriz, kapitalist sistemin 1970'li yıllardan beri karşılaştığı krizlerle iç içe geçmiş ve arka planında daha önceki krizlerle bağlantılar içermektedir. Söz konusu kriz, finans ve ipotek piyasalarını oldukça kötü bir şekilde etkilemiştir. Öyle ki, 1929 yılındaki Büyük Buhrandan sonra, bu krizin Dünya çapında banka ve finans kurumlarını daha önce emsali görülmemiş bir şekilde etkilediğini ifade etmek mümkündür. Bu kriz, başlangıçta Mortgage (ipotek) krizi ya da kötü krediler krizi olarak adlandırılmıştır. Bankaların ve finans kurumlarının, yeterli teminatlar olmaksızın, gayrimenkul finansmanı oranlarını artırması neticesinde bu kriz öncelikle bankaları ve finans kurumları üzerinde etkisini göstermiştir. Daha sonraki aşamada ise büyük çaplı iflas vakalarının yaşanmasına neden olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaklaşık 120 adet finans kurumu iflas etmiştir. İflas eden bu finans kurumları arasında en bilineni Lehman Brothers adlı Amerikan Bankası olmuştur. Bu krizin Amerikan ekonomisine maliyeti yaklaşık 1000 milyar dolar olmuştur. Bununla birlikte, Amerikan hükümetinin bu krizin üstesinden gelmek için gerçekleştirdiği doğrudan müdahaleler ise yaklaşık 800 milyar dolarlık ek bir maliyet yükü yaratmıştır. Bu müdahaleler kapsamında ABD Hazinesi, ABD bankalarını ve finans kurumlarını krizden kurtarmak için çok sayıda tahvil çıkarmış ve kötü kredileri satın alma yoluna gitmiştir.

Küresel ekonomik krizin, en önemli olumsuz etkileri emtia ihracatı sektörü üzerinde görülmüştür. Krizin beraberinde getirdiği küresel ekonomik durgunluk ile Amerika ve Avrupa ülkelerinde yönelik Arap İhracatı azalırken, yaklaşık 80 trilyon dolarlık bir hacme sahip olduğu tahmin edilen Arap yatırım sektörü de bu krizden hayli olumsuz etkilenmiştir. Arap yatırım sektöründeki fonların sahipleri devletler, finans kurumları ve şahıslardır. Bu fonlar, krizden dolayı bankaların ve sigorta şirketlerinin iflas etmeleri nedeniyle büyük bir değer kaybına uğramışlardır.

Küresel finans krizinin Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyine üye devletlerin ekonomilerine yönelik ilk etkileri petrol sektöründe hissedilmiştir. Petrol fiyatları varil başına 150 Amerikan Dolarından 50 Amerikan Dolarına kadar

düşmüştür. Bununla birlikte, 2007 yılı için 1500 milyar dolar hacminde olduğu tahmin edilen Körfez ülkelerinin Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ülkelerindeki egemen servet fonlarının kriz nedeniyle %30'luk bir düşüş gösterdiği ve bunun 450 milyar dolarlık bir kayba karşılık geldiği de bilinmektedir. Bu tutar, Körfez ülkelerinin bir yıllık petrol gelirine eşittir.

Araştırma örneğine ilişkin sonular, küresel finans krizinin Körfez Arap Ülkeleri ve Irak Bankalarının yeterli sermayeye sahip olduklarını, karşı karşıya kaldıkları zorluklarla krizin etkilerini kolay bir şekilde atlatabildiklerini ve sermaye açısından yeterliliklerinin etkilenmediğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda finans kurumlarının yerel ve küresel krizlere karşı temkinli ve dikkatli olmaları, herhangi bir krizin ortaya çıkması halinde söz konusu bu muhtemel krizle başa çıkmak adına gerekli hazırlıklarını yapmaları gerekmektedir.

Bankaların ve finans kurumlarının kriz yönetimi alanında karşılıklı bilgi ve deneyim alışverişinde bulunmaları oldukça büyük önem arz eden bir gerekliliktir. Bununla birlikte, bankalar ve finans kurumları, bankacılık sektöründe ortaya çıkabilecek ve bankalar ile finans kurumlarının iflasına neden olabilecek muhtemel krizlerden korunmaya yönelik müşterek ve koordineli bir işbirliği geliştirmelidir.

Finans ve Bankacılık krizlerini yönetmek, analiz etmek ve bu krizlerle baş edebilmek için gelişmiş politikalar belirlenmelidir.

Bu çalışmada, İslami bankaların finansal krizden geleneksel bankalara göre daha az etkilendiği kanıtlara dayalı bir şekilde ortaya konulmaktadır. Öyle ki, İslami Bankalar, İslam Dininin yasakladığı ekonomik etkinlik türlerinden sakınmakta ve bu da İslami Bankalar üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır.

Bankacılık sisteminin varlığı ve sürekliliği için yaşamsal öneme sahip işlevlerin yerine getirilebilmesi için bankacılık birimlerinin çalışma kuralları ve bunlara yönelik izleme ve kontrol araçları geliştirilerek merkez bankaları tarafından gözetim ve denetimlerin uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece, kriz anında bankaların ve finansal kurumların üstlerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri sağlanabilmektedir. Bununla birlikte likidite yönetimi, kârlılık yönetimi, kredi risk yönetimi ve sermaye yeterliliği yönetimine dayalı disiplinli bankacılık politikalarına odaklanmanın gerekli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, üst kredi limitlerine

odaklanan, bunun için bir tavan değeri belirleyen, şeffaflık ve mali açıklama ilkesine bağlı olan Arap Bankaları için uygun kontrol mekanizmalarının sağlanması gerekmektedir.

İslami Bankaların sayısı günden güne artmaktadır. 1970'li yıllarda Dünya genelinde İslami Bankaların sayısı oldukça azken, günümüzde İslami Bankaların sayısı 200'ü aşmaktadır.

Irak İslam Bankası, ülkenin kuşatma altında bulunduğu 1992 yılında kurulmuş olmasına karşın, hem kurulduğu yıl içerisindeki karmaşık ortamda hem de 1993 yılındaki işgal ortamında, ülkenin karşı karşıya kaldığı zorlu koşullar altında ekonomik ve sosyal kalkınma sürecine katkıda bulunma hususunda başarılı olmuştur.

Irak, özellikle petrol fiyatlarındaki düşüşle ilgili olarak küresel finansal krizden etkilenen ülkelerden biridir. Çünkü Irak ekonomisi tek taraflı ve tamamen petrol gelirlerine bağlı ve petrol gelirleri devlet bütçesi için birincil finansman kaynağıdır. Buna ek olarak, bütün ülkenin ithalatı petrol gelirinine bağlıdır. Petrol, küresel ekonomi politikasıyla bağlantılı olduğu için, küresel olarak petrol fiyatlarındaki düşüş, Irak'ta petrol fiyatlarının düşmesine neden olmuştur. Bu da Irak ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir.

Örnekleme yer alan Irak ekonomisinin bir ülke olarak doğası onu diğer ekonomilerden daha az etkilemiştir. Zira ekonomik, finansal ve bankacılık ilişkileri hala sınırlıdır ve birçok sözleşme ve işlem nakit akışına bağlı değildir.

İslami bankalarda sermayenin yeterliliği çok etkilenmedi ve faiz ve İslam'ın yasakladıkları ile uğraşmadıkları için geleneksel bankalardan çok daha iyi olmuştur.

İslami bankalarda kârlılık oldukça iyi olmuştur. Geleneksel bankalar ise büyük ölçüde etkilenmiştir. Buna örnek olarak, araştırma örneklem bankalarının en kötüsü Kuveyt Uluslararası Bankasıdır.

Likidite gelince, İslami bankalar likidite risklerinden kaçınarak iyi nakit likidite korumuştur.

KAYNAKÇA

- Abdullah A.K. (2008), Finansal Analiz ve Performans Kontrolleri ve Sapmaların Açıklanması İçin Kullanımları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danimarka Arap Açık Akademisi, Kopenhagen: Danimarka
- Abdullah, M. (2015), Krizler ve Ekonomik Döngüler, Arap Ansiklopedisi, Cilt:2
- Akkun N. (2013), Ekonomik Küreselleşme ve Finansal Krizler, ABD'deki Borç Krizi Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ekonomik Bilimler, Hadj Lakdar Batna Üniversitesi: Cezayir, s.28.
- Al Dawi, Sheyh. (2009), Küresel Finansal Kriz, Etkileri ve Çözümleri, *Uluslararası Küresel Finansın Batı ve İslam Ekonomileri Perspektifinden Değerlendirilmesi Konferansı*, Mart 2009 Jinan Üniversitesi: Lübnan. s. 9 – 11
- Al Tawos G., Naval B. (2013), Küresel Finansal Kriz: Mevcut Ekonomik Krizin Nedenleri ve Kuzey Afrika Ekonomileri Üzerindeki Etkileri, Tebessa Üniversitesi, 19 – 20 Haziran 2013, s.11
- Al-Ajloni Muhammed Mahmud, (2010) İslami Bankalar, Al-Masirah Yayınevi Amman: Ürdün.
- Al-Ali, K.A. (2012), İslami ve Ticari Bankalarda Finans ve Finansal İşlemler, Al-Nefais Yayınevi, Amman: Ürdün, s.36
- Al-Azizi S.A.S. (2011) İslami Bankacılık Kurumu, Dar Al-Nefis Yayınları, Amman: Ürdün,
- Al-Azzawy, Muhammed Abdul Wahab, Hamis A.M (2010), Finansal Krizler, Genişletilmiş Baskı, s. 34 – 41. Ürdün.
- Al-Batriq, Yunus Ali, Kamu Maliyesinde Uluslararası Politikalar, İskenderiye Üniversitesi, (Yayın Yılı Bilinmiyor), İskenderiye: Mısır.
- Al-Ghazali, Issa Muhammad (2004), Arap Ülkelerindeki Kalkınma Sorunları Üzerine Bir Yazı Dizisi, Finansal Krizler, Arap Planlama Enstitüsü, Sayı: 29, Mayıs / Haziran 2004, ss.4-8, Kuveyt
- Al-Hamad S. (2005), Nakit Akışı Yönetiminde Ticari Bankaların Etkinliklerinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Halep Üniversitesi, Halep: Suriye.

- Al-Harbi A. (2019), *Gelişmekte Olan ve Az Gelişmiş İİT Ülkelerindeki Geleneksel Bankaların Karlılığını Belirleyen Faktörler*, Ekonomi, Finans ve Yönetim Bilimleri Dergisi Cilt:24, Sayı:47. s. 4 – 28
- Al-Hüseyini F. (2000), *Bankacılık Yönetimi, Çağdaş Bir Nicel ve Stratejik Yaklaşım*, Wael Yayınevi, Amman: Ürdün.
- Al-Kerhi, M. (2007), *Finansal Oranları Kullanarak Finansal Performansın Değerlendirilmesi*, Al-Mahahi Yayınevi, Amman: Ürdün.
- Al-Khudairi Mohsen Ahmed (1999) *İslami Bankalar*, 3.Basım, ISC Yayınları Kahire: Mısır. Ss.62-63.
- Al-Khudairi Mohsen Ahmed (1994) *Kötü Borç, Nedenleri ve Önlenmesi*, Al-Kutub Arabiya Yayınevi Kahire: Mısır.
- Al-Mekkawi, Muhammed Mahmud (2009) *Risk ve Kontrol Arasında İslami Bankacılık Finansmanının Temelleri*, Modern Yayıncılık ve Dağıtım, Mansoura : Mısır.
- Al-Menasır, Ali Felah, Al Kasasbeh, W.A. (2009), *Küresel Finansal Kriz, Gerçek Nedenleri ve Etkileri*, Zerka Üniversitesi, Ürdün. s. 14 – 16
- Al-Mousawi, Haydar Yunus (2011)., *Küresel Mali Krizin Arap Finans Piyasaları üzerindeki Etkileri*, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Sayı:86, ss 177
- Al-Musawi, Dhia Majeed (2010), *Mevcut Küresel Finansal Kriz*, Üniversite Yayın Evi, 2010, ss.84 – 84. Cezayir.
- Al-Raşid, Malik Ahmed. (2005), *Bankacılık Denetimi İçin Modern Araçlar Olarak CAMEL ve CAEL'in Karşılaştırılması*, Al-Banker Dergisi, Sudan Merkez Bankası, Hartum: Sudan 5 Mart 2005
- Al-Şemma K. (2005) *Sorunlu Banka Kredileri*, Arap Bankacılık ve Finansal Bilimler Akademisi, Amman: Ürdün.
- Al-Wadli, Ali Bin Hilal (2011), *Krizler, Tanımları, Boyutları ve Nedenleri*, Dışişleri Bakanlığı Kriz Yönetimi Personel Bilgilendirme Semineri, 4 – 5 Nisan 2011, Riyad.
- Aqeel, Jasim Abdullah (1999), *Para ve Bankacılık*, İkinci Basım, Majdalavi Yayınları, Amman: Ürdün.
- Arap Ülkeleri Konsolide Ekonomi Raporu, (2010), 10.Bölüm *Küresel Mali Krizin Arap Ülkeleri Ekonomilerine Yansımaları* ss. 210 – 216.
- Asar, F.A., (2008) *Bankaların Çöküş Nedenleri*, Yatırımcılar Dergisi Sayı: 72, Kuveyt.

- Assfaw A.M. (2019), *Bankaların Likiditelerinin Kurumlara Özgü ve Makroekonomik Belirleyicileri: Etiyopya Özel Ticari Bankalarına Yönelik Deneysel Bir Araştırma*. Muhasebe, Finans ve Denetim Çalışmaları, Cilt:5, Sayı:2. s.123 - 145
- Babar, H.Z (2011), Pakistan Bankacılık Sektöründe CAMELS Derecelendirme Sistemi. CAMELS Değerlendirme Sistemi, Pakistan'daki Bankaların Performanslarının Değerlendirilmesinde PACRA Benzer Bir Derecelendirme Sağlıyor mu? Yüksek Lisans Tezi, Umea İşletme Fakültesi, Umea Üniversitesi: İsveç. S.25
- Battori R., Abdi, A. (2013), Uluslararası Para Fonunun Küresel Ekonomik Krizin Nedenleri, Etkileri ve Ele Alınmasındaki Etkileri, Mevcut Ekonomik Kriz ve Krizin Kuzey Afrika Ülkeleri Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi İkinci Konferansı, Tebessa Üniversitesi, 19 – 20 Haziran 2013, Cezayir.
- Belajouz H. (2009) İslami ve Geleneksel Bankalarda Finansman Biçimlerinin Riskleri, Karşılaştırmalı Bir Çalışma, Üniversite Kültür Vakfı, İskenderiye: Mısır.
- Bin Nasser M. (2016), Finansal Kriz Ölçeği Dersleri, Akli Mohand Oulhadj Üniversitesi, Bouira, Cezayir.
- Bouasheh Moubarak, Finansal Krizler, Kökenleri, Nedenleri ve Beklentiler, Uluslararası Finansal ve Ekonomik Kriz ve Küresel Yönetişim Konferansı, Setif Üniversitesi, 20 – 21 Ekim 2009.
- Buhaza M., Raziki R. (2009), Küresel Finansal Kriz ve Arap Ekonomileri Üzerindeki Etkileri, *Uluslararası Finansal ve Ekonomik Kriz ve Küresel Yönetim Konferansı, Ferhat Abbas Setif Üniversitesi, 20 – 21 Ekim 2009, s.3* Setif: Cezayir.
- Bouaicha, Sami (2013), Geleneksel ve İslami Bankalarda Finansman, Jedar Uluslararası Kitap Basım ve Dağıtım, Ürdün.
- Cortel, F (2009), Küresel Mali Kriz ve Arap Ekonomilerine Etkileri, “*Batı ve İslam Ekonomisi Perspektiflerinden Küresel Mali Krizin Hasarlarının Ortadan Kaldırılması Konferansı*”, Jinan, s.3
- Dang U (2011), Bankacılık Denetiminde CAMELS Derecelendirme Sistemi: Örnek Olay İncelemesi: Yüksek Lisans Tezi, Arcada Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Finlandiya.

- El-Shamma (2010), Bankalarda İdari Muhasebe, alıntı, Amara Muhammed, İslami Bankaların Finansal Performansının Değerlendirilmesi, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Halep Üniversitesi, Halep: Suriye.
- El-Sharkawy, Abdel Hakim Mostafa, Finansal Küreselleşme ve Kontrol Edilebilirlik (Finansal Krizlerin Bulaşması), Üniversite Düşünce Evi, İskenderiye, Mısır, 2005.
- Emad, M. (2019), Küresel Mali Krizin Arap Ülkeleri Üzerindeki Etkileri, Sermaye Piyasaları Kanalı, Uluslararası Kalkınma Özel Sektör Konferansı: Değerlendirme ve Beklentiler, 23 – 25 Mart, 2019, Lübnan.
- Fahd, N. H. (2009), Ekonomi Politikalarının Ticari Bankaların Performansına Etkileri, Safa Yayınevi, Amman: Ürdün.
- Gabr, Hissam (2008) Bankacılık Bölümü, Birleşik Arap Pazarlama ve Tedarik Şirketi, Kahire: Mısır.
- Ghoneim, Ahmed. (2004), Bankacılık ve Finansal Krizler, 2004, (Yayın evi ve yayın yeri bilgisi mevcut değil)
- Hanefi A. G (2002), Bankacılık Yönetimi, Yeni Üniversite Yayınevi, İskenderiye: Mısır.
- Hanefi A.G., Abu Kehf A.S., (1993), Ticari Bankalarda Modern Yönetim, Al-Intisar Yayınevi, İskenderiye : Mısır.
- Huveydi A.M.H. (Yayın yılı bilinmiyor)., Sigorta Şirketleri ve Bankalarda Muhasebe, (Yayınevi Bilinmiyor).
- İbrahim, Ramzi Mahmud (2009), Finansal Kriz ve Küresel Yozlaşma, İskenderiye Üniversitesi. İskenderiye: Mısır.
- Kantakji, S.M (2008), Küresel Mali Krizin Değerlendirilmesinde İslami Ekonomik Kontrol Yöntemleri.
- Kantakji, S.M (2008)., Küresel Mali Krizin Değerlendirilmesinde İslami Ekonomik Kontrol Yöntemleri, Dar Al-Nahda: Suriye.
- Karyotis, C., vd. (2009), Mali Kriz: 40 Temel Kavram ve Bankacılık İncelemeleri.
- Khalkhal, Yusuf (2012)., Amerikan Bankacılık Değerlendirme Sistemi (CAMELS) Uygulamasının Ticari Bankaların Denetim Sistemlerine Yönelik Etkileri – Tarım ve Kırsal Kalkınma Bankası Örneği, Al Bahet Dergisi, Sayı:10, 2012, Qasdi Merbah Üniversitesi, Ouargla, Cezayir.
- Larsh, D. (2009), Uluslararası Para Fonunun Küresel Mali Kriz ve Ekonomik Krizle Mücadeledeki Rolü ve İşlevi, *Uluslararası Finansal Ekonomik Kriz ve Küresel*

Yönetişim Konferansı, Setif Üniversitesi, 20 – 21 Ekim 2009, Cezayir. Ss. 777 – 781

- Laika, R.K. (2007), Bankaların Finansal Tablolarında Muhasebe Değerlendirmesi ve Açıklamaları ve Yatırım Kararlarının Rasyonelleştirilmesindeki Rollerini, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tishreen Üniversitesi, Latayka: Suriye.
- Lopez, A. (1999) Büyük Sermaye Akışları: Nedenleri, Sonuçları ve Yönetim Metotları, *Finans ve Kalkınma İncelemesi*, 36.Cilt, Eylül 1999, Uluslararası Para Fonu, Washington.
- Mahboob, M (2009), Küresel Finansal Krizin Libya Ekonomisi Üzerindeki Olumsuz Etkilerini Azaltmasına Yönelik Mekanizmalar, “*Küresel Finansal Kriz ve Piyasalar Sempozyumu*”, 20 Ocak 2009, Trablus.
- Mahmoud Mohamed, Ould Muhammed Eisa (2009), Küresel Finansal ve Ekonomik Krizin Arap Ekonomi Üzerindeki etki ve Yansımaları, *Uluslararası Finansal Ekonomik Kriz ve Küresel Yönetişim Konferansı*, Setif Üniversitesi, 20 – 21 Ekim 2009, Cezayir.
- Majakusi J. (2016), Likidite Yönetiminin Kenya’daki Ticari Bankaların Finansal Performansı Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi Kapsamında Araştırma Projesi, Nairobi Üniversitesi, Nairobi: Kenya.
- Mansi, A.L.M., (2009) Bankacılık Yönetimi (Yayınevi Bilinmiyor).
- Merabed, S. (2009), 2008 Küresel Mali Krizi: Nedenleri ve Sonuçları, *Uluslararası Finansal ve Ekonomik Kriz ve Küresel Hükümet Hakkında Uluslararası Bilimsel Konferansı*, 20 – 21 Ekim 2009, Setif, Cezayir: Setif Üniversitesi.
- Mouse H.N.(2009), Uluslararası Finansal Krizler ve Arap Finans Piyasaları Üzerindeki Etkileri, 2007 – 2008 Dönemindeki Mortgage Krizine İlişkin Bir Vaka Çalışması. Ekonomi Bilimleri Alanında Yüksek Lisans Tezi, Finans ve Bankacılık Ekonomisi Bölümü, İktisadi Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilimleri ve Ticari Bilimler, Mohammed Boughera Boumerdes Üniversitesi, 2008 – 2009, Cezayir.
- Muhammed Y.K., (1993) Para Ekonomisi İçtihadı, Dar-Alya Basın ve Dağıtım, Kahire
- Münir vd. (2011), Bankacılık Sektöründe Performans Değerlendirme Sistemlerindeki Değişiklerin İncelenmesine Yönelik Analitik Bir Çerçeve, *Avustralya Muhasebe, İşletme ve Finans Dergisi* Cilt:5, Sayı:1, Wollongong Üniversitesi, Avustralya. Ss. 99 – 103

- Obaid, Rami Yousef (2019) Arap Merkez Bankaları ve Para Kurumları İçin Erken Uyarı Sistemleri, Uluslararası Para Fonu.
- Odawo G., Onyango M., Nambuswa E., Namusonge G. (2019), Kenya'daki Bankaların Performanslarında Kredi Risk Yönetiminin Etkileri, İşletme Araştırma Arşivleri, Cilt:7, Sayı:2.
- Okeel Nesime, Finansal Krizler ve Etkilerinin Önlenmesi ve Azaltılması Olasılığı – Güneydoğu Asya Krizi Üzerine Bir Örnek Olay İncelemesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisadi Bilimler Doktora Tezi, Yusuf Bin Khadda Üniversitesi: Cezayir.
- Ola A. Vd. (2009), Bankacılık Yönetimi, Birinci Baskı, Al-Bidaya Yayınevi, Amman: Ürdün.
- Omri S., Omri R. (2013), Uluslararası Para Fonunun Finansal Krizlerle Mücadeledeki Rolü, Mevcut Ekonomik Kriz ve Krizin Kuzey Afrika Ülkeleri Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi İkinci Konferansı, Tebessa Üniversitesi, 19 – 20 Haziran 2013, Cezayir.
- Ongore V., Okoth K., Gemechu B., (2013), *Kenya'daki Ticari Bankaların Finansal Performanslarının Belirleyicileri*, Uluslararası Ekonomi ve Finans Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, ISSN:2146-4138, www.econjournals.com. s.237-252
- Ramazan Sadıq. (2009), Küresel Ekonomik Krizde Maliye Politikalarının Rolü: Mısır Örneği, Küresel Finansal Krizin Hukuki ve Ekonomik Yönleri Üzerine XIII. Bilimsel Konferans, Hukuk Fakültesi, Mansoura Üniversitesi, 1 – 2 Nisan 2009, Mansoura: Mısır.
- Said B.A., Küresel Finansal Krizin Ardından Küresel Finansal İstikrar Trendleri ve Mekanizmaları, Yönetim Bilimleri Doktora Tezi, Yönetim ve Finans Yüksek Lisans Tezi, İktisadi Bilimler Fakültesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri, Cezayir Üniversitesi: Cezayir.
- Sanaa, A.M.(2015), Küresel Ekonomik Krizler: Ekonomi Politikaları Teorisi ve Uygulamaları, www.iraqieconomists.net/ar/
- Sander H., Kleimeier S. (2003), *Yayımla ve Nedensellik: Dört Asya Kriz Döneminin Deneysel Bir Analizi*, Uluslararası Finans Piyasaları, Kurumlar ve Para Dergisi, 13.Cilt, Nisan 2003, Elseier, Victoria, Avustralya s.5
- Sawan, Mohamed Hassan (2008) Bankacılık Temelleri, Wael Yayınevi, Amman: Ürdün, ss. 84 – 85

- Socolow, S (2008), Rus Orman Ürünleri Şirketlerinin Finansal Analizi, Yüksek Lisans Tezi, İsveç.
- Suwalm, M. (1998) Geleneksel ve İslami Bankaların Yönetimi, Karşılaştırılması Bir Çalışma, Mansoura Üniversitesi, Mansoura: Mısır.
- Şehata, A. (2009), Finansal Kriz ve Nedenleri, <http://isegs.com/forum/showthread.php?t=2576>
- Usman M. (2010), Mülkiyet Hakkının Kurumsal Performans Üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, İsveç. S.21
- Yassin, Hazem Ahmed, (1994) Nitel Sektörlerde Muhasebe (Yayınevi Bilinmiyor).
- Younus H. (1998) İflas, Mısır Arap Yayınevi

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi üye ülkelerinde finansal istikrarı desteklemek ve 2008 küresel finans krizinin etkilerini azaltmak için alınan tedbirler.	58
Tablo 2. Finansal enfeksiyon modelleri.....	66
Tablo 3. Irak Bankacılık Sektörünün Toplam İstikrar Endeksinin Ölçülmesinde Kullanılan Göstergeler	119
Tablo 4. Ekonomiye İlişkin Göstergeler Ve Sermaye Piyasasına İlişkin Göstergeler	121
Tablo 5. VAR modelinin uyarlandığı şok senaryoları tablosu.....	123
Tablo 6. Bir Finansal Krizi ya da Bankacılık Krizini Tahmin Etmek İçin Kullanılabilecek Finansal ve Ekonomik Değişkenler.....	130
Tablo 7. Araştırma Örneğini Oluşturan Bankalar İçin Sermaye Yeterlilik Endeksi ..	136
Tablo 8. Araştırma Örneğini Oluşturan Bankalar İçin Kârlılık Endeksi	138
Tablo 9. Araştırma Örneğini Oluşturan Bankalar İçin Yönetim Kalite Endeksi	140
Tablo 10. Araştırma Örneğini Oluşturan Bankalar İçin Likidite Endeksi	142

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 2008 Küresel Finans Krizinin Niteliği	39
Şekil 2. Finansal krizlerin yayılma kanalları	69
Şekil 3. likiditesi Endeksi	143
Şekil 4. Yönetim Kalite Endeksi.....	145
Şekil 5. Sermaye Yeterliliği Endeksi	146
Şekil 6. Karlılık Endeksi	147

ÖZGEÇMİŞ

1992 yılında Kerkük'te doğdum. Eğitimimi Kerkük'te tamamladım, ardından Kerkük'te İşletme ve İktisat Fakültesi İşletme Bölümü'nü okudum, 2012'de üniversiteden mezun oldum ve ardından Karabuk Üniversitesi'nde yüksek lisansımı tamamlamak için Türkiye'ye geldim.